TEMEL EĞİTİM KAPSAMINDAKİ ÇOCUKLARIN SANATSAL GELİŞİM BASAMAKLARININ 21. YÜZYIL KOŞULLARINA GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz KAYA

Eskişehir 2022

TEMEL EĞİTİM KAPSAMINDAKİ ÇOCUKLARIN SANATSAL GELİŞİM BASAMAKLARININ 21. YÜZYIL KOŞULLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Deniz KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sınıf Eğitimi Programı / Temel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Burçin TÜRKCAN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Mart 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

TEMEL EĞİTİM KAPSAMINDAKİ ÇOCUKLARIN SANATSAL GELİŞİM BASAMAKLARININ 21. YÜZYIL KOŞULLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Deniz KAYA

Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mart 2022

Danışman: Prof. Dr. Burçin TÜRKCAN

Çocukların duygularını, düşüncelerini anlatmalarında en etkili yollardan biri resimdir. Resim bütün çocuklar için evrensel bir dil olma özelliği taşır. Çocuk, resim yoluyla birçok konuda bize kendisiyle ve içinde bulunduğu çevreyle ilgili bilgi verir. Çocukların içinde bulundukları çevredeki, görsel algılarındaki, çizimlerindeki farklılıklar, kültürel ve sosyal farklılıklar onları ayrıcalıklı birey olarak kılar. Çocuğun bilişsel, fiziksel, sosyal gelişiminin çevresel faktörlerden etkilendiği gibi sanatsal gelişimi de çevresel faktörlerden etkilenir.

Lowenfeld'in sanatsal gelişim evrelerinin temel eğitim kapsamındaki çocuklar için 21. yüzyıl koşullarında gösterdiği öngörülen değişimin çocuk resimleri ve uzman görüşlerine dayalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Hatay ilinde farklı sosyoekonomik düzeydeki okullarda öğrenim gören çocuklarla ve akademisyenlerin görüşlerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin resim çizmeleri sağlanmıştır. Bununla birlikte çalışma alanı sanat olan dört akademisyenle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucundaki bulgulara göre çocuklar günümüzde fazla uyarıcıya maruz kalıyor olsa da Lowenfeld'in 1960'lı yıllarda ortaya koyduğu sanatsal gelişim basamaklarında yaş aralıkları geniş tutulduğu ve bilişsel gelişim ile paralel ilerlediği için aynı yaştaki çocukların çizimleri genel olarak aynı döneme denk gelmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sanat, Sanatsal gelişim basamakları, Çocuk resimleri

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE ARTISTIC DEVELOPMENT STAGES OF CHILDREN WITHIN THE SCOPE OF BASIC EDUCATION ACCORDING TO THE 21st CENTURY CONDITIONS

Deniz KAYA

Department of Basic Education/ Classroom Education Master's Program

Anadolu University, Institute of Educational Sciences, March 2022

Advisor: Prof. Dr. Burçin TÜRKCAN

One of the most effective ways for children to express their feelings and thoughts is painting. Painting is a universal language for all children. The child gives us information about himself and his environment in many subjects through painting. Differences in children's environment, visual perceptions and drawings, cultural and social differences make them privileged individuals. Just as the cognitive, physical and social development of the child is affected by environmental factors, the artistic development of the child is also affected by environmental factors.

It is aimed to examine Lowenfeld's artistic development stages, based on children's drawings and expert opinions, of the predicted change in 21st century conditions for children within the scope of basic education.The research was carried out in the 2020-2021 academic year in Hatay province, based on the opinions of children and academicians studying in schools at different socioeconomic levels. In the study, which was carried out with the qualitative research method, the students were provided to draw pictures. In addition, semi-structured interviews were conducted with four academicians whose field of study is art. Research data were analyzed with document and descriptive analysis technique. According to the findings of the study, although children are exposed to too many stimulants today, the drawings of children of the same age generally coincide with the same period, since the age ranges are kept wide in the artistic development stages that Lowenfeld revealed in the 1960s and it progresses in parallel with the cognitive development.

Keywords: Art, Stages of artistic development, Child drawings

ÖNSÖZ

Araştırma süresince beni her zaman destekleyen, yönlendiren, sanata ilgi duymamı sağlayan ve bu doğrultuda araştırma yapmamı teşvik eden değerli danışmanım Prof. Dr. Burçin TÜRKCAN'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunuyorum.

Bu süreçte tecrübeleri, bilgileri ve yorumlarıyla çalışmamın nihayete ermesinde katkılarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Necla Coşkun, Prof Dr. Nuray MAMUR, Dr. Öğr. Üyesi Berna COŞKUN ONAN, Dr. Öğr. Üyesi Nur Leman BALBAĞ'a tezime olan katkıları ve bana olan yardımlarından dolayı tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Hayatımda her anlamda bana destek olan, sen her şeyi başarabilirsin duygusunu aşılayan canım babam Metin KAYA, kilometrelerce uzağında da olsam beni şefkatiyle sarıp sarmalayan canım annem Nazmiye KAYA, her başarımda ve kararımda yanımda olduğunuzu bildiğim sevgili ailem, iyi ki varsınız.

Araştırmamın zorlu süreçlerinde ilgisini, hoşgörüsünü, sabrını hiç eksiltmeden her zaman destekleyicim olan, inancımı yitirdiğim zamanlarda tökezlememe izin vermeden bana güç olan, kendi yaşam öykümün en değerli katılımcısı Umut GÜRGÜL'e, kattığı tüm değerler için sonsuz teşekkür ederim.

Görev yapmakta olduğum Dr. Alaeddin Cilli İlkokulu aileme, araştırmamın diğer katılımcıları olan Sıdıka Bedia Kara İlkokulu, Eczacı Meryem Karaçaylı İlkokulu, Çöğürlü İlkokulu, Güneş Koleji, Anka Koleji'nde görev yapan meslektaşlarıma, bu süreçte yardımlarını esirgemeyen çizimleriyle araştırmama katkıda bulunan minik ellere teşekkürlerimi sunarım.

Deniz KAYA

Eskişehir, 2022

16/02/2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Deniz KAYA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖNSÖZ v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ vi
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR DİZİNİ x
ŞEKİLLER DİZİNİ xi
GRAFİKLER DİZİNİ xii
RESİMLER DİZİNİ xiii
KISALTMALAR DİZİNİ xv
1. GİRİŞ 1
1.1. Problem Durumu 1
1.1.1. Gelişim 1
1.1.1.1. Gelişimin temel ilkeleri 1
1.1.1.2. Gelişimin dört boyutu 3
1.1.1.2.1. Fiziksel gelişim 3
1.1.1.2.2. Zihinsel gelişim 3
1.1.1.2.3. Duygusal gelişim 3
1.1.1.2.4. Sosyal gelişim 3
1.1.2. Bilişsel gelişim basamakları 4
1.1.2.1. Piaget'in bilişsel gelişim kuramı 4
1.1.2.1.1. Piaget'nin bilişsel gelişim dönemleri 5
1.1.2.2. Bruner'in bilişsel gelişim kuramı 9
1.1.2.2.1. Eylemsel evre (0-3 yaş): 9
1.1.2.2.2. İmgesel evre (3-12 yaş): 9
1.1.2.2.3. Sembolik evre (12 yaş ve üstü): 9
1.1.2.3.Vygotsky'ın bilişsel gelişim kuramı 10
1.1.3. Sanatsal gelişim basamakları 10
1.1.3.1. Karalama dönemi (2-4 yaş) 12

1.1.3.2. Şema öncesi dönem (4-7 yaş) 14
1.1.3.3. Şematik dönem (7-9 yaş) 15
1.1.3.4. Gerçekçilik dönemi (9-12 yaş) 16
1.1.3.5. Mantık (görünürde doğalcılık) dönemi (12-14 yaş) 17
1.1.4. 21. yüzyıl koşulları ve değişen sanat eğitimi 18
1.2. İlgili Araştırmalar 21
1.3. Amaç 23
1.4. Önem 23
1.5. Sınırlılıklar 24
1.6. Tanımlar 25
2. YÖNTEM 26
2.1. Araştırma Modeli 26
2.2. Katılımcılar 27
2.3. Veri Toplama Araçları 29
2.3.1. Temel eğitim kapsamındaki çocuk resimlerini derleme süreci 30
2.3.2. Öğrenci değerlendirme formu 33
2.3.3. Görüşme formu 33
2.3.4. Görüşmelerin yapılması 35
2.4. Verilerin Çözümlenmesi 35
2.6. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği 37
3. BULGULAR VE YORUM 39
3.1. Temel Eğitimde Öğrenim Gören Günümüz Çocuklarının Çizimlerinde Görülen Sanatsal Gelişim Basamakları 40
3.1.1. Okul öncesinde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları 41
3.1.2. İlkokulda öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları 43
3.1.2.1. 6-7 yaş çocuk resimlerin değerlendirilmesi 44
3.1.2.2. 7-8 yaş çocuk resimlerinin değerlendirilmesi 47
3.1.2.3. 8-9 yaş çocuk resimlerinin değerlendirilmesi 49
3.1.2.4. 9-10 yaş çocuk resimlerinin değerlendirilmesi 51
3.1.3. Günümüz çocuklarının sanatsal gelişim basamaklarının sosyoekonomik bağlamı 55

3.2. 21. Yüzyıl Koşulları Bağlamında Temel Eğitim Kapsamındaki Çocukların Sanatsal Gelişim Basamaklarına İlişkin Uzman Görüşleri 56
3.2.1. Günümüz dünyasında çocuk olmak 59
3.2.2. Değişen sanat eğitimi 64
3.2.3. Günümüz dünyasından Lowenfeld'in sınıflandırmasına bakmak 65
3.2.4. Sosyoekonomik bağlamda günümüz çocuk resimlerine bakmak 68
3.2.5. Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının güncellenme gereksinimi 71
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 74
4.1. Sonuç 74
4.2. Tartışma 76
4.3. Öneriler 79
4.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler 79
4.3.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler 79
KAYNAKÇA 80
EKLER
ÖZGEÇMİŞ

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Araştırmanın gerçekleştirildiği farklı sosyoekonomik düzeydeki okullar, sınıflar ve araştırmaya katılan öğrenci sayısı 32

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Ana temalar 39

Şekil 2. Temel eğitimde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları ile ilgili ortaya çıkan alt temalar 40

Şekil 3. 21. yüzyıl bağlamında temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin uzman görüşleri temasına ait alt tema 56

Şekil 4. Alan uzmanlarına göre sanatsal gelişim basamaklarındaki gelişimin nedeni 57

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 1. 5-6 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği 41

Grafik 2. 6-7 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği 44

Grafik 3. 7-8 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği 47

Grafik 4. 8-9 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği 49

Grafik 5. 9-10 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği 52

RESİMLER DİZİNİ

Sayfa

Resim 1.16 aylık bir çocuğun ilk karalamaları..... 12

Resim 2. Kellog'un çocuk resimlerindeki karalama örnekleri 13

Resim 3. Kellog'un mandala ve agregat çizim örnekleri. 14

Resim 4. 5-6 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 42

Resim 5. 5-6 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 42

Resim 6. 5-6 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 43

Resim 7. 5-6 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 43

Resim 8. 6-7 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 45

Resim 9. 6-7 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 45

Resim 10. 6-7 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 46

Resim 11. 6-7 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 46

Resim 12. 7-8 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 48

Resim 13. 7-8 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 48

Resim 14. 7-8 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 48

Resim 15. 7-8 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 49

Resim 16. 8-9 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 50

Resim 17. 8-9 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 50

Resim 18. 8-9 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 51

Resim 19. 8-9 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 51

Resim 20. 9-10 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 53

Resim 21. 9-10 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 53

Resim 22. 9-10 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 54

Resim 23. 9-10 yaş çocuk resimlerinden örnekler. 54

KISALTMALAR DİZİNİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

YÖK: Yüksek Öğretim Kurulu

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Her canlı, dünyaya geldiği andan itibaren bir tür yaşam mücadelesi içine girer. Yaşamda kalabilme güdüleri doğumu izleyen ilk günden itibaren dış dünyayı anlamlandırmayı ve dış etkenlere karşı çeşitli tepkiler gösterebilmeyi öğrenmeyi gerektirir. İnsan, kendini dünya üzerinde konumlandırmayı öğrenirken yaşamı boyunca çeşitli gelişim evrelerinden geçer. Birbirinden farklı psikolojik ve fizyolojik özellikler gösterir. Bu gelişim evrelerinde yaşanan değişiklikler çocukların duygu ve düşüncelerini sanatsal olarak ifade etmelerine de yansır. Bireylerin çizimlerinde onların zihnindeki şemalar yer alır. Zihinsel olarak daha fazla şemaya sahip olan bireylerin çizimleri daha zengin olur. Sanatsal gelişimin, insan gelişiminden bağımsız olamayacağı ve ilerleyen sayfalardaki konuların daha iyi anlaşılabilmesi düşüncesiyle aşağıda gelişim, gelişimin ilkeleri, bilişsel gelişim kuramları yer almaktadır.

1.1.1. Gelişim

Gelişim, döllenmeden başlayarak yaşam boyu ilerleme kaydetmeye devam eden niteliksel ve niceliksel değişikliklerdir (Senemoğlu, 2020, s.36). Gelişim çok boyutludur. Fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal olmak üzere dört boyutu vardır. Gelişimin her boyutu kendi içinde belirli alanı vurgulasa da gelişim disiplinler arası bir alandır. Bütün gelişim alanları içinde karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Örneğin; fiziksel gelişim zihinsel gelişimden etkilenirken sosyal gelişim de fiziksel gelişimden etkilenir.

1.1.1.1. *Gelişimin temel ilkeleri*

Gelişim süreci içerisinde bütün bireyler için ortak olan özellikler yer alır. Ortak olan bu özellikler gelişimin ilkeleri olarak adlandırılır. Bireylerdeki gelişim süreci, döngüsü bu ilkelere göre değerlendirilerek ele alınır.

- Gelişim, kalıtımdan ve çevresel koşullardan etkilenir.

  Dünyaya gelen bireylerin doğuştan getirdiği özellikler çevresel koşullara göre şekillenerek gelişimini etkiler (Ünüvar, 2020, s.25).
- Gelişim süreklidir, belli bir sıra izler ve belli aşamalarda gerçekleşir.

Gelişim belirli aşamalardan geçer, ileriye doğrudur, süreklilik gösterir. Gelişim birikimli bir süreç olarak devam etmekte, her aşama kendinden sonraki aşamaya hazırlayıcılık görevi de üstlenmektedir (Senemoğlu, 2020, s.6). Örneğin; bir çocuğun koşabilmesi için öncelikle destekle oturması daha sonra desteksiz oturması, adımlama ve yürüme davranışlarını sırasıyla göstermesi gerekir. Çünkü koşma davranışını sergilemeden önce koşma davranışını gösterebilecek gelişimsel süreçten geçmesi gerekmektedir.

- Gelişim alanları birbirleri ile ilişkilidir. Farklı gelişim alanları birbirini etkiler. Fiziksel, bilişsel, dil, sosyal-duygusal, zihinsel gelişim alanlarından her biri birbirinden bağımsız gerçekleşmez, her biri diğer gelişim alanlarını etkiler ve onlardan etkilenir.
- Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.

  Her bireyin içinde bulunduğu çevre şartları, çevreden etkilenme düzeyi farklıdır. Gelişim; aynı çevre şartları içinde yetişen, aynı kalıtsal özelliklere sahip kardeşlerde bile farklılık gösterir. Bunun sebebi ise her bireyin uyarıcılarla kurduğu iletişim ve bunlara yükleyeceği anlamın farklı olmasındandır (İnanç, Atıcı ve Bilgin, 2019, s.64).
- Gelişim, farklı hızda nöbetleşe devam eder.

  Yaşantının farklı aşamalarında gelişim hızı da farklılık gösterir. Yani gelişim hızı her dönemde aynı seyirde olmaz. Örneğin; okul döneminde bilişsel gelişim ve dil gelişimin hızlandığı fakat fiziksel gelişimin yavaşladığı görülür.
- Gelişim, baş bölgesinden ayak bölgesine ve içten dışa doğrudur.

  Doğum öncesi dönem itibariyle önce kafa daha sonra diğer organlar, önce iç organlar daha sonra dış organlar gelişir.
- Gelişim, genelden özele doğrudur.

  Birey anne rahminde düştüğü andan itibaren ilk olarak vücudun genel yapısı sonra eller parmaklar gibi özel yapısı oluşur. Birey doğduktan sonra ilk önce vücudunun tamamını kullanarak hareket eder sonrasında ise vücudunun parçalarını ayrı ayrı kullanmayı başarır. Örneğin; birey yüzmeye ilk başladığında ilk önce tüm vücudunu kullanarak yüzer sonra kollarını ve bacaklarını ayrı ayrı kullanmayı öğrenir (Akyol, 2015, s.93).

- Gelişimin kritik dönemleri vardır.

  Kritik dönem; belirli dönemde belirli öğrenmelere daha hassas olunan dönemdir. Gelişimin belirli dönemlerinde bireyler diğer dönemlere göre uyarıcılardan, yaşantılardan daha üst düzeyde yararlanırlar. Kritik dönemde kazanılması gereken davranışlar için gerekli ortam sağlanmazsa daha sonraki dönemlerde bu davranışların kazanılması zor ve zaman alıcı olur (Ünüvar, 2020, s.25-26).

1.1.1.2. *Gelişimin dört boyutu*

1.1.1.2.1. *Fiziksel gelişim*

Gelişimin kalıtsal bölümünü kapsayan, birey için en temel gereksinimlerden biri olan hareketi de içinde barındıran gelişim alanıdır. Bedeni oluşturan organların gelişmesi, boyun uzaması, kilolun artması, dişlerin çıkması, kemiklerin gelişmesi, kas, beyin gelişimi, vücudu oluşturan sistemler ve bütün duyu organlarının gelişimi fiziksel gelişim ile birlikte gerçekleşir. Fiziksel gelişim sayesinde kas gelişimi, vücudu koordineli bir şekilde kullanılabilme becerisi, çevreyi fark edebilme ile birlikte yaşamsal beceriler kazanılır (Senemoğlu, 2020, s.51).

1.1.1.2.2. *Zihinsel gelişim*

Biliş, düşünme, öğrenme, hatırlama, problemlere çözüm bulma gibi tüm bilişsel süreçlerde gerçekleşen değişiklikleri içerir. Kalıtım ve çevre zihinsel gelişime etki eder.

1.1.1.2.3. *Duygusal gelişim*

Bireylerde gerçekleşen sevgi, bağlılık, güven, özerklik gibi bütün duyguların gelişimini kapsar (İnanç, Atıcı ve Bilgin, 2019, s.11).

1.1.1.2.4. *Sosyal gelişim*

Bireylerin akranları ve aile üyeleri ile olan ilişkilerini, toplumsal kurum ve geleneklerle geçirdiği yaşantıları, etkileşimleri içermektedir (Ünüvar, 2020, s.210).

1.1.2. Bilişsel gelişim basamakları

Bireyler doğdukları andan itibaren çevreyi keşfetmeye, anlamlandırmaya ihtiyaç duyarlar. Dünyayı keşfedip anlamlandırma çabası zihinsel işlevlerin gelişmesine bağlı olarak farklılık gösterir. Aslında bu farklılık bilişsel gelişimdeki değişiklikten kaynaklanır. Bireyler çevresinde olup biten olayları duyu organlarını kullanarak yani işiterek, dokunarak, görerek etkileşime girdiği zaman zihinsel işlevleri etkin duruma gelmektedir (Gür, 2017, s.70).

Biliş, bireyin etrafında olanları anlamlandırmaya çalışması olarak tanımlanırken bilişsel gelişim çevre ile elde edilen bilgilerin kullanılması, saklanması, yorumlanması, düzenlenmesi, değerlendirilmesi süreçlerini kapsayan çok daha geniş bir tanımlamaya sahiptir. Bilişsel gelişim alanında çalışmalar yapan araştırmacılar bireylerin sergilediği davranışların basit, tesadüfi olmadığını bu davranışların nedenlerinin araştırılması gerektiğini belirtmişler ve bilişsel gelişim üzerine çeşitli araştırmalar yapmışlar. Piaget, Vygotsky, Bruner bilişsel gelişim alanında araştırmalar yapan ve bu alanda öne çıkan başlıca bilim insanları olmuştur. Bireylerin içinde yaşadığı dünyayı farklı yaşlarda neden farklı algıladığını, yorumladığını belirlemeye çalışmışlardır (Senemoğlu, 2020, s. 67).

1.1.2.1. *Piaget'in bilişsel gelişim kuramı*

Jean Piaget(1896-1980), çalışmalarındaki özgünlük, titizlik, alana olan ilgisi nedeniyle yirminci yüzyılın dikkate değer bilim insanlarından birisi olmuştur. Piaget, ilk olarak çocukların düşünceleri ile ilgili veriler toplamış daha sonra çocukların düşüncelerinin nasıl ve neden değiştiğini bu verilerin ışığında açıklamaya çalışmıştır. Kendi çocukları üzerinde yaptığı gözlemlerde çocukların içinde bulundukları dünyayı anlamlandırmada pasif değil aktif olduklarını savunmuştur.

1920'li yıllardan itibaren araştırmalarında çocukların zekâsını inceleyen Piaget'e göre zekâ, çeşitli zekâ testlerinden alınan puan değildir. Ona göre bütün zihinsel süreçler bireylerin dünyayı anlamasına yardımcı olur.

Bireylerin gelişimi üzerine yaptığı çalışmalarda önemli bir yeri olan Piaget, bilişsel gelişim kuramını geliştirirken klinik gözlemlerden, üç çocuğunun geçirdiği bilişsel süreçlerden yararlanmıştır. Bu bilişsel süreçlerden gözlemlediği sonuç ise çocukların dünyalarının yetişkinlerden çok farklı olduğu yorumudur (Akyol,2015, s.64)

Piaget, her yaş grubunun kendine özgü özellikleri olması sebebiyle bilişsel gelişimi yaşlara ayırarak incelemiştir. Her basamaktaki özellik bireylerin zihinsel işlevlerindeki özelliklerle ilişkilidir. Piaget'in bilişsel gelişim kuramındaki kurallar şunlardır:

- Evreler değişmeyen bir şekilde belirli bir sıra ile ortaya çıkar.
- Bir sonraki evre kendinden önceki evrelerden elde edilen kazanımları da içerir.
- Her birey farklıdır, bireysel farklılıklar vardır.
- Piaget'in gelişim kuramında her bir gelişim evresi kritik olan gelişim özelliklerini gösterir (MEB, MEGEP, 2014, s.34).

1.1.2.1.1. *Piaget'nin bilişsel gelişim dönemleri*

Piaget, bireylerdeki bilişsel gelişimi dört dönemde incelemiştir. Bu dönemler şunlardır:

Duyusal-devinim (sensori-motor) dönem (0-24 ay)

Yaşamın ilk iki yılında en hızlı ve temel değişiklikler yaşandığı için duyu-motor dönem bilişsel gelişimde çok önemlidir. Bu dönem doğumla birlikte başlamaktadır. Birey yaşamın ilk yıllarında dünyayı hareketleriyle anlamlandırır. Bu hareketler onun duyu-motor şemalarıdır. Şemaları sayesinde dünya ile iletişim kurar (Akyol, 2015,s.70). Birey, doğduğu ilk günden itibaren çevresini keşfetmeye başlar. Dünyayı keşfederken kullandığı temel araçlar duyu-motor yetenekleridir (Cüceloğlu, 1998, s.346).

Bütün bireyler ilk doğduklarında emme, yakalama, tutma gibi birtakım şemalara sahiptir. Başlangıçta kendisini diğer nesnelerden ayıramayan birey sahip olduğu refleksleri sayesinde çevresini keşfetmeye başlar. Başlangıçta davranışları refleks örüntülerle kısıtlı olan birey ilerleyen zamanlarda daha da büyüyüp gelişince nesnelerde etkileşime geçerek farklı davranış örüntüleri göstermeye başlar. İstemli ve amaçlı davranışlarda bulunur. Yani bireyin refleksif davranışları amaçlı davranışlara doğru ilerlemesini sağlar. Birey artık sadece refleksif davranışları tekrar etmekle kalmaz, problemlere çözüm bulmayı da öğrenir. Olaylar zihinde sembolleştirilir, resmedilir. Örneğin; 5 aylık bir birey en sevdiği oyuncağı halının altına saklandığında onu aramaktan vazgeçer ama 10 aylık bir birey onu aramayı sürdürür. Çünkü 8 aylık bir birey nesnenin gözünün önünde olmadan da var olduğunu bilir. Bu durum 8 aylık bireyin nesnenin sürekliliği kavramını kazanmış olduğunun göstergesidir. Nesne sürekliliğinin gelişimi de

daha ileri düşünmenin gelişimi için bir adımdır. Bireyin belleğini kullanmaya başladığını gösterir (Senemoğlu, 2020, s.76).

Zihinsel anlamda bu dönemin bir diğer önemli özelliği de bireylerin ertelenmiş taklit sergilemesidir. Taklit duyu-motor dönemin sonlarına doğru model ortada yokken görülür. Örneğin; eve gelen bir misafirin davranışları aradan zaman geçtikten sonra birey tarafından tekrar edilir. Model ortada yokken davranışının başka biri tarafından aradan zaman geçtikten sonra tekrar edilmesi davranışın akılda tutulduğunu gösterir. Bu da bilişsel bir ilerleme olarak değerlendirilir (Akyol, 2015, s.70).

İşlem öncesi (sembolik-sezgisel) dönem (2-7 yaş)

Piaget işlem öncesi dönemi evreye ayırarak incelemiştir. 2-4 yaş aralığındaki sürece sembolik/kavram öncesi dönem, 4-7 yaş aralığına sezgisel dönem adını vermiştir. Kavram öncesi dönemde birey nesneleri sembolik olarak başka nesnelerin yerine kullanır. Örneğin; bir çubuğu at olarak kullanır. Sembolik fonksiyonlar sadece sembolik oyunlarda değil dil, çizim gibi birçok biçimde gözlenir. Birey nesne olmadan da onu farklı şekilde ifade edebilir (Batı, 2012 s.19).

Piaget'e göre işlem öncesi dönemdeki bireyler kendini başkasının yerine koyamaz, ben merkezli bakış açısına sahiptir, tek yönlü düşünür. Bireydeki benmerkezci davranış onun oyunlarına da yansır. Kendi amaçları, ilgileri yüzünden çoğu zaman başkalarının ne yaptığını umursamazlar. Aynı ortamda birkaç kişi oyun oynuyor gibi görünür ama aslında her birey kendi istekleri doğrultusunda oyun oynar, aynı ortamdaki diğer bireylerin oyunları ile ilgilenmez. Buna paralel oyun adı verilir. Bireyler bir arada oldukları zaman birbirlerini dinlemeden kendi ihtiyaç ve isteklerine göre aynı anda konuşurlar. Piaget bu duruma da kollektif monolog adını vermiştir. Oyun oynarken canlı olmayan nesnelere canlı özellikleri yüklenerek bu nesneler konuşturulur. Bireylerin kavram öncesi dönemdeki yukarıda belirtilen özellikler incelendiğinde benmerkezci düşünceye sahip oldukları, düşüncelerinde sembolleri yoğun olarak kullandıkları gözlenmektedir (Gür, 2018, s.83).

Sezgisel dönemde birey, mantık kurallarına uygun düşünemez. Bunun yerine problemleri sezgileriyle çözmeye çalışır. Dil gelişimi sezgisel dönemde hızlı bir şekilde ilerleyerek bireylerin problem çözmelerine, davranışları sembolleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Mantıklı düşünme henüz gelişmediği için nesneleri sınıflandırma, gruplama,

ilişkilendirme gibi zihinsel işlemler yapsa da nasıl mantık yürüttüğünü açıklayamaz (MEB, MEGEP, 2014, s.35).

İşlem öncesi dönemde bireyler üst düzey sınıflandırma yapamaz. Nesneleri yalnızca bir özelliğine göre sınıflandırabilirler. Örneğin; renkler ya da şekillerine göre sınıflandırırlar. Korunum ilkesi bu dönemde henüz kazanılmamıştır. Bu dönemdeki bireyler görüntü değişse bile miktarın gerçek olanın aynı kaldığını algılayamazlar. Korunum için gerekli olan zihinsel fonksiyonlara sahip değildirler. Nesnelerin yeri fiziksel olarak değişince miktarının da değiştiğini düşünürler. Görünüşteki değişiklik bu dönemdeki bireyleri yanıltır. Çünkü özlü ve yüzeysel değişikliklerin ayrımını yapamazlar.

İşlem öncesi dönemdeki bireyler tersine çevirebilme yeteneğine de sahip değildirler. İnce ve uzun bardaktaki su, geniş kısa bir bardağa döküldüğünde suyun miktarının aynı kaldığını düşünemezler. Mantıksal düşünme henüz gerçekleşmediği için bu dönemde birey aynı anda birden fazla etken üzerine odaklanamamaktadır (Akyol, 2015, s.75).

Son birkaç yılda yapılan farklı araştırmalar, Piaget'in belirttiği gelişim dönemlerindeki bazı özelliklerin ise erken yaşlarda öğretilerek gerçekleşebildiğini göstermektedir. Gerekli ortam ve etkinliklerle bireyler korunum kazanmayı daha erken yaşlarda öğrenebilmiştir. Buna ek olarak, işlem öncesi dönemdeki bireylerin benmerkezci olduğu sayıltısı yeniden değerlendirilerek tartışılmaktadır. Çünkü son çalışmalar işlem öncesi dönemdeki bireylerin basit konularda karşısındaki bireyi de düşünerek tepki verebildiğini göstermiştir. Örneğin; anne çok hasta olduğunu söyleyerek yatmıştır. Çocuğu bu durum karşısında annesinin üzerine örtü örtmüş, oyun oynarken daha sessiz oynamaya dikkat etmiştir (Senemoğlu, 2020, 46).

Somut işlemler dönemi (7-11 yaş)

Bu dönemde birey işlem öncesi dönemde sahip olduğu odaklaşma özelliğinden kurtulur. Bu dönemde birey olayların tek bir yönüne odaklanmaz. Uzun ve ince bardaktaki sıvının yüksekliğini daha geniş bardaktaki sıvının telafi ettiğini bilir. Yükseklik ve genişlik özelliklerinin ikisini de dikkate alarak düşünür (Batı, 2012, s.25).

Mantıksal düşünmenin başladığı bu dönemde birey, Piaget'e göre son derece etkin zihinsel beceriler geliştirir. Problemlerin çözümü somut materyallerle ya da anlık

durumların olması ile gerçekleşir. Soyut olan, elle tutulup gözle görülemeyen işlemler bu dönemde yapılmaz.

İşlem öncesi dönemde var olan benmerkezci düşünme biçimi bu dönemde uzaklaşır. Bireyler benmerkezci bakış açısından kurtulur. Farklı düşüncelerin de olduğunu anlamaya başlar. Bu dönem işlem öncesi düşünce ile soyut düşünme arasında geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir (Akyol, 2015, s.58).

Somut işlemler döneminde artık korunum kavramı kazanılmıştır. Bireyler maddenin miktarının kendilerinin anladıkları pozisyonla değişmediğinin farkına varmışlardır. Mantık yürütmenin üç öğesi olan özdeşlik, ödünleme ve dönüşümsel düşünmenin oluşması korunumu kazanmış olmalarında etkili bir faktördür.

Özdeşlik/Ayniyet: Maddenin içine herhangi bir ekleme çıkarma yapılmadığı sürece maddenin aynı kaldığının bilincinde olunmasıdır.

Ödünleme: Bireylerin nesnenin bir boyutundaki artmanın diğer boyutunda azalmaya neden olabileceğinin farkında olmasıdır.

Dönüşümsel Düşünebilme: Birey, madde miktarı değişmeden önceki halini ve sonraki halini zihninde canlandırabilir ve buna neden olan olayları, durumları zihninde sorgulayabilir (Keklik, 2019, s75).

Bireyler somut işlemler döneminde işlem öncesi dönemde olduğu gibi nesneleri tek özelliğine bakarak sınıflandırmaz, nesnelerin birden fazla özelliğini göz önünde bulundurarak sınıflandırma yapabilir. Nesneleri uzunluğuna, kısalığına, renklerine, şekillerine vb. özelliklerine göre sınıflandırabilir. Sınıflandırma becerisini kazandıktan sonra tersine çevirebilme ve geçişleri daha rahat bir şekilde yapar. Örneğin; Gizem Deniz'den uzundur. Deniz de Nihal'den uzundur. Bu arkadaş grubundaki sıralamada en uzun kişinin kim olduğunu somut işlemler dönemindeki birey rahatlıkla bulabilir (Senemoğlu, 2020, s.51).

Soyut işlemler dönemi (11-18 yaş)

Bu dönemin en belirgin özelliği, bireyin artık yetişkin gibi düşünebiliyor olmasıdır. Birey soyut düşünebilir, düşündüğünü sentezleyebilir ve değerlendirebilir. Bu dönemdeki birey artık yetişkin dünyasıyla tam anlamıyla iletişime geçebilir. Çünkü bilişsel gelişimin en üst basamağına gelmiştir. Soyut düşünce gelişirken bireyin kişiliği, ahlak yapısı, kendini algılayışında da farklılıklar görülür (Akyol, 2015, s.61).

Soyut işlemler döneminde ergen benmerkezciliği görülür. Bu dönemdeki benmerkezcilik işlem öncesi dönemdeki benmerkezciliğin aksine kendini diğer insanların yerine koyarak düşünme şeklinde olmaktadır. Ergen herkesin kendisine baktığını kendisini izlediğini düşünür.

Piaget'e göre herkes soyut işlemler dönemine geçemeyebilir. Çünkü her bireyin problem çözüp hipotezler üretmeye ihtiyacı olmaz. İhtiyaç duymadıkları için de soyut işlemleri geliştirmezler (Senemoğlu, 2020, s.53).

1.1.2.2. *Bruner'in bilişsel gelişim kuramı*

Bruner bilişsel gelişim kavramını evrensel bir anlayışla araştıran bir diğer kuramcıdır. Bruner'e göre gelişim; hayat boyu devam eden bir süreçtir ve eylemsel, imgesel, sembolik olarak üç aşamada oluşur.

1.1.2.2.1. *Eylemsel evre (0-3 yaş):*

Bireyin çevreyle etkileşim halinde olduğu, yaparak yaşayarak öğrendiği evredir. Birey davranışları aracılığıyla iletişim kurar.

1.1.2.2.2. *İmgesel evre (3-12 yaş):*

Bu dönemde birey sözcükler ve kavramlar yoluyla iletişim kurar. İmgesel dönem Piaget'in işlem öncesi dönemine karşılık gelmektedir. Birey için semboller çok önemlidir. Semboller sayesinde düşüncelerini ifade eder.

1.1.2.2.3. *Sembolik evre (12 yaş ve üstü):*

Bu evrede olan birey, yaşamının tümünü mecaz, formül ve simgelerle ifade eder (Akyol, 2020, s.132).

Bruner'e göre birey keşfederek, buluş yoluyla, araştırma yaparak öğrenirler. Araştıran, sorgulayan birey sürekli olarak kendi düşüncelerini düzenler. Bunun aksi bir durumda birey sadece karşısındaki kişinin yönergeleri doğrultusunda hareket eder, onun düşünceleri ile yetinir. Öğrenmede pasif kalır, gelişemez (Batı, 2012, s.26).

1.1.2.3. *Vygotsky'ın bilişsel gelişim kuramı*

Vygotsky, sosyal çevrenin bilişsel gelişimde önemli yeri olduğunu savunmaktadır. Vygotsy, dikkat, hafıza, algı gibi yeteneklerin doğuştan getirildiğini bundan dolayı üst düzey düşünme becerilerinin yalnızca toplum ve kültür ile etkileşime girilerek kazanılacağını belirtir. Bunun yanı sıra bireylerin toplumun pasif alıcısı olmadığını aksine öğrenme sürecini kendilerinin yapılandırdığını belirtir. Bireylerin toplum-kültür ilişkisi içerisinde de öğrendiklerinin çoğunu dil sayesinde edinebildiğini savunur. Dili düşünceyi aktarmada temel araç olarak görür (Akyol, 2015, s.128)

Vygotsky, bireylerin bilişsel gelişiminde yetişkinlerin önemli bir yere sahip olduğunu belirtir. Ona göre birey, diğer çocuklarla ya da yetişkinlerle iletişime girdiğinde bilişsel gelişiminde ilerleme görülür. Çünkü yetişkin bireyler ya da arkadaşlarından gözlemleyerek öğrendiği bilgiler bilişsel gelişimini besler. Birey, ilk olarak başkaları tarafından düzenlenen davranışları yerine getirir daha sonra kendisi davranışları düzenler. Burada asıl amaç dışsal denetimi azaltıp içsel denetimi beslemek bireyin öz düzenleme yapmasını sağlamaktır.

Vygotsky'e göre yetişkinlerin, çocuğun bilgiyi içselleştirebilmesi, kazanabilmesi ancak iki noktayı belirlemesi ile olur. Bunlardan birincisi, çocuğun yardımsız bir şekilde kendi kendine yapabileceklerinin düzeyini belirmektir. İkincisi ise bir yetişkin desteğiyle çalıştığında gösterebileceği gelişim düzeyini belirlemektir. Vygotsky, bu iki süreç arasındaki farka "Gelişmeye Açık Alan (Zone Of Proximal Development) " adını vermiştir. Vygosky'ın gelişim ve eğitime kazandırdığı en önemli kavram da bu olmuştur (Senemoğlu, 2020, s.60).

Toplumda yaşanan gelişmeler, değişiklikler öğrencilerin ve öğretmenlerin özelliklerini değiştirmiştir. Artık sadece öğretmen ve aile çocuğa yardımcı olabilecek kaynaklar değildir. Öğretmenlerin ve ailelerin verdiği desteğin büyük bir kısmını artık teknoloji de çocuklara sunabilmektedir. Dolayısıyla öğrenciler gelişim dönemlerinde kazanması beklenen özellikleri daha erken kazanabilir hale gelmektedir.

1.1.3. Sanatsal gelişim basamakları

Çocuklar duydukları, gördükleri, bildikleri şeyler hakkındaki düşünce ve duygularını sözcüklerle anlatmakta zorlanabilirler. Sözcüklerle anlatamayacakları birçok durumu resim yoluyla anlatabilirler. Çünkü resim, çocuğun kendini en doğal ifade

edebileceği araçlarından biridir. Dil becerileri tam anlamıyla olgunlaşmamış olan çocuk için resim çizmek; kendiliğinden gelişen, istemli bir davranıştır. Resim yapması için çocuğu zorlamamıza gerek yoktur, beyin gelişimi çocukta sanatsal faaliyetlere doğal bir ilgi uyandırır. Çünkü beynin yaratıcılık merkezi olan sağ lob, dilsel becerilerin ve analitik düşüncenin gelişmesini sağlayan sol loba göre daha önce ve çabuk gelişir (Cappacchione, 1991/2012, s. 30).

İlk başta bilinçsizce "karalamalar" olarak adlandırdıkları, kendiliğinden oluşan bu çıkışlar zaman içerisinde anlamlı ifadelere dönüşür. Anlamlı hale gelen bu şekiller, çocuğun dünyayı keşfetmesine yönelik ilk bulgular olup çocuk için bir gelişim aracıdır. (Artut, 2004, s.55).

Resim yapmak, çocuk için yalnızca zamanın güzel geçmesi için bir uğraş değildir. Zihinsel, sosyal ve estetik alanlarda gelişimine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bir öğrenme yaşantısı da sunmaktadır (Yavuzer, 1995'ten aktaran Yaşar ve Aral, 2008, s. 209). Çocuklar resim malzemeleriyle belirli kurallar dâhilinde ama tamamıyla özgür çalışmalar gerçekleştirdikçe, eleştirel düşünme ve sorun çözme becerisi kazanmaktadır. Sanat, çocuklara problemlerin birden fazla yöntemle çözülebileceğini öğretmektedir. Her yaş için tatmin edici ve kişisel bir etkinlik olan sanat, dış dünya hakkında farkına vardıklarının bir ifadesini içermesine karşın, yaşamın korkularını ve eğlencelerini de açıklamanın da bir yoludur (Lowenfeld ve Brittain, 1987'den aktaran Yaşar ve Aral, 2008, s.220).

Çocuk resimlerini objektif ve rasyonel bir düzlemde değerlendirebilmek adına birçok araştırmacı kuramsal çalışmalar yapmıştır. Çocuğun sanatsal gelişimi, Rouma (1903), Luquet (1913) ve Lowenfeld (1947) gibi bazı araştırmacılar tarafından kuramsal temellere dayandırılmıştır (Yavuzer, 1998, s. 22). Gelişim dönemlerinin sıralanması konusunda en sistemli ve aynı zamanda geçmişten bugüne kadar en çok kabul gören yaklaşım Viktor Lowenfeld'in sıralaması olmuştur (Kırışoğlu, 2002, s.75). Lowenfeld 1960 yılında kurduğu evre teorisine "Sanatsal Gelişim Evreleri" adını vermiştir. Lowenfeld "Çocuklar hazır olduklarında ya da bir gelişim döneminin özelliklerini yerine getirdiklerinde bir sonraki döneme geçmektedirler" görüşü ile çocukların çizimlerinde bir gelişim çizgisi izlediklerini ortaya koyarak, çocukların çizimlerinde gözlenen gelişim yaklaşımlarını desteklemiştir. Resim gelişimi dönemlerini şu şekilde sıralamıştır:

1.1.3.1. *Karalama dönemi (2-4 yaş)*

Çocukların yapmış olduğu ilk karalamalar ağlamaya benzer. Doğduktan sonra her çocuk ağlar. Bu ağlama, çocukların solunum yoluna havanın girmesi için gereklidir. Ağlama davranışıyla çocuk, ortamı etkiler. Daha sonraki davranışlarında da bilinçli olarak ağlamayı tekrar eder. Çünkü bunu yetenek haline getirmeyi ister (Yavuzer, 1998, s.33). Çocuk bir gün ansızın elindeki kalem, tebeşir ya da farklı bir araçla zemin üzerine ilk çizgiyi çizerek karalama yapar. Resim 1'de de 16 aylık bir bebeğin yapmış olduğu karalama yer almaktadır. İlk karalamayı çocuk gülerek gerçekleştirir. Yaptığı eylemden büyük bir zevk alır. Yaptığı karalamadan sadece kendisi hoşnut olmaz, çocuğu izleyen anne baba da aynı heyecanı yaşar. Bu başarma duygusuyla çocuk yapmış olduğu karalamayı devam ettirme isteği duyar (Buyurgan, 2012, s.44).

Resim 1.*16 aylık bir çocuğun ilk karalamaları (*Açıkgöz, 2009, s.13)

Sanat eğitimi üzerine çalışmalar yapan Kellog, "Çocukların sanatını çözümleme" kitabında çeşitli çocuk resimlerini inceledikten sonra çocukların 20 çeşit karalama evresinden geçtiğini belirlemiştir. Çocuklar kalemi ilk önce iki eliyle birden tutmaya çalışırken daha sonra kontrollü karalamalara geçer. Başlangıçta herhangi bir anlam ifade etmeyen karalamalar giderek anlamlı karalamalara dönüşür. Çocuk yaptığı çizimlere anlamlar vermeye başlar. Çoğu zaman çevresinde gördüğü simgeleri ve insanları çizmeye çalışır. Bu nedenle bu dönemde çocuğun başarılı olabilmesi için zengin uyarıcılı bir çevre ortamının önemi çok büyüktür.

Kellog çok sayıda karalamayı incelemiş ve tekil- çoğul olmak üzere bunları birbirinden ayırt etmiştir. Zikzak ve eğik çizgiler iki yaştan sonra görülürken kesin şekiller, kareler, daireler üç yaştan sonra görülmektedir (Çakmak ve Geçmiş, 2012, s. 49).

Resim 2. *Kellog'un çocuk resimlerindeki karalama örnekleri* (Dağlıoğlu ve Deniz, 2011, s.18).

İlerleyen zamanlarda temel karalamalar bir araya getirilerek birtakım semboller oluşturur. Bu semboller mandala ve agregat olarak isimlendirilmektedir. Kellog'a göre çocukların yaptığı karalamalar arasında en anlamlı karalama yuvarlağın içine çizilmiş olan karşılıklı iki çizgi ya da çapraz çizgi olan mandala şeklidir. Mandala, çocukların

sonraki çalışmalarında farklı şekillere dönüşebilecek temel şekildir. Agregat ise üç ya da daha fazla şeklin yeni bir birimi oluşturması için bir araya getirilmesidir (Kellog, 1970'den aktaran Buyurgan, 2007, s.44).

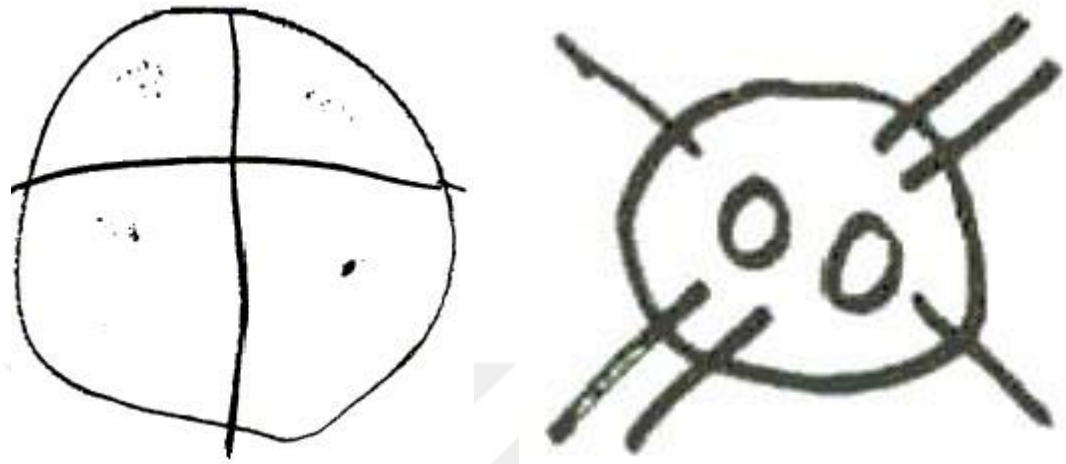

Resim 3. *Kellog'un mandala ve agregat çizim örnekleri* (Batı, 2012, s.36).

Kellog'a göre çocuk resimlerinde görülen mandala ve agregat çizimleri çocukların görsel dünyalarını yansıtmaya başlamalarındandır. Karalamalar nasıl tanımlanırsa tanımlansın çocukların yaptığı bu çizimler onların iç dünyalarını belirli bir duyguyla yansıtmalarından kaynaklanmaktadır (Çakmak ve Geçmiş, 2012, s. 51).

1.1.3.2. *Şema öncesi dönem (4-7 yaş)*

Karalama döneminden çıkan çocuk artık el ve parmaklarını rahatlıkla kullanabilmektedir. Algılama ve öğrenmenin hızlı olduğu işlem öncesi dönemde çocuklar canlı, renkli ve ilgi çekici uyarıcılarla karşı karşıya kalmaktan hoşlanırlar. Büyük boy kâğıt kalem, fosforlu kalemler, çeşitli boylarda fırçalar kullanmaktan zevk alırlar. Çocukların çizimlerinde artık sadece çizgilerden oluşan şekiller yer almaz. Sayfasının yüzeyini kaplayan şekiller de görülür. Nesneleri ve olayları birbirleriyle ilişkilendirerek resimlerinde planlamalar yaparlar.

Bu dönemdeki çizimler öğrenme ve konuşabilme yetisine paralel olarak gerçekleşir. Çizim sürecinde çocuklar için başlangıç noktası insan figürü çizebilmektir. Çöp adam olarak tanımlanan çizimlere sıklıkla rastlanmaktadır. İnsan figürlerinde vücut oranları sembolik olup gerçek dışıdır. İnsan vücudu çizimleri büyük ve orantısızdır.

Kendilerince önemli olan konular çizimlerine yansır. Ev, ağaç, otomobil bu konulardan bazılarıdır.

Şema öncesi dönemde çocuklar renk konusunda kendilerini özgür hissederler. Resimlerinde renkleri gerçek renklerine uygun olarak değil de kendi istedikleri renklere göre boyarlar. Açık ve parlak renkleri kullanmaktan hoşlanırlar ve bol bol renk kullanırlar. Çocuklar genellikle soldan sağa, yukarıdan aşağıya doğru boyarlar.

Çocukların resimlerinde şekiller suda yüzüyormuş gibi görünür, bir düzen yer almaz. Ayrıca bu dönemin çocukları yaptıkları resimleri etrafındaki insanlara göstermekten büyük bir mutluluk duyarlar, bazen de resimlerini beğenmez ve yırtar atarlar.

Çocuklar kendi kendilerine konuşarak resimlerini gerçekleştirirler. Etrafındaki insan ve olaylar dikkatini çekmez, monolog şeklinde konuşurlar. Resimlerinde çizdikleri nesne ve şekilleri isimlendirir ve konuştururlar. Çizdikleri nesne ve figürlerin canlı olmadığını bu dönemde algılayamazlar. Bu dönem çocuklarında derinlik kavramı yoktur. Örneğin bir koltuk çizerken koltuğun basit yandan görünüşünü çizerler.

Şema öncesi dönemin en önemli özelliklerinden biri de saydamlıktır. Bir nesne ve objenin arkasında veya içinde kalanı sanki görüyormuş gibi saydamlaştırır. Örneğin; anne karnında bir bebeği veya bir evin içindeki oda ve eşyaları çizer, suyun içinde yüzen canlıları ve insanları çizer. Bu dönemde çocuklar, nesnelerin önünde veya arkasında duran şeyleri nesneler görünmese bile görünüyormuş gibi çizerler.

Resimlerinde perspektif algısı yoktur. Yeryüzü ve gökyüzü çizgileri görülür. Resimlerini hayal gücüne dayalı olarak tamamlarlar ve çizdikleri her şeklin üzerinde ayrı ayrı yoğunlaşırlar. Çocuklar çizdikleri resimlerde kullandıkları figürlerin arasındaki ilişkiyi dikkate almazlar. Örneğin bir ev, ağaç, çiçek çizdiklerinde bunları birbirinden bağımsız olarak çizerler (Artut, 2017, s.80-85).

1.1.3.3. *Şematik dönem (7-9 yaş)*

Bu dönemde temsil edilen şekiller daha basite indirgenmiş haldedir. Çocuklar yaşantıları sayesinde çevresi hakkında değişik görüşler edinirler. İnsan figürü çiziminde kendine özgü şekilleri, sembolleri çizimlerinde kullanmaya başlarlar. Bedenin parçalarını kendi ilgisi doğrultusunda tamamlarlar. Deneme yanılma yoluyla birçok çizim yaptıktan sonra kendine göre bir insan şeması oluşturur. Bundan dolayı çocukların resimlerinde

farklı insan şemalarıyla karşılaşılabilir. Şematik dönemde çocuk, kendisine göre önemli olan bölgeleri abartarak çizerken önemsiz olan bölgeleri ise hiç çizmeyebilir. Çizilen figürlerde cinsiyet farklılıkları dikkat çekmektedir (Çakmak ve Geçmiş, 2012, s.53).

Yaşıtları ve yetişkinler tarafından ilgi görmek, takdir edilmek bu evrede çok önem arz eder. Sürekli yeni şeyler öğrenmenin, üretmenin hazzını yaşarlar. Farklılıklara karşı ilgilidirler. Yetişkinlerin yaşam tarzını merak ederler, onlara ilgi duyarlar (Artut, 2004, s. 207).

Şematik dönemde rastlantıya bağlı başarılar çocuğu sevindirmez. Çocuk kendi isteğiyle, çabasıyla başarıya ulaşmayı ister. Bu yüzden resim yapma isteğini hep diri tutar, sürdürür (Kehnemuyi, 2004, s. 16). Dönemin sonlarına doğru daha net şemalar ortaya çıkar. Çocuk bu şemaları resimlerindeki diğer nesnelere de uygulamaya çalışır (Artut, 2004, s.209-210).

Şema öncesi dönemde olduğu gibi şematik dönemde de çocuğun yakın çevresinin izleri resimlerine yansımaktadır. Şema öncesi dönemde çocuklar renk seçimlerinde çok gerçekçi davranmazken şematik dönemde nesneleri orijinali gibi yapmaya özen gösterirler.

1.1.3.4. *Gerçekçilik dönemi (9-12 yaş)*

Lowenfeld (1964, s.183-212), gerçekçilik dönemini "realizmin doğuşu" olarak adlandırmaktadır. Bu dönemde çocuk artık gördüğünü olduğu gibi yansıtma stresi taşımaktadır. Gerçekçilik evresindeki bireyin insan figürlerinde fiziksel açıdan hiçbir eksik görülmez. Şematik dönemdeki geometrik çizimler yerini daha gerçekçi çizimlere bırakır. Ancak yine de çizimleri tam olarak gerçeğin aynısı değildir, eksikler görülür (Kutluer, 2015, s.406).

Çocuklardaki bedensel, fiziksel, psikolojik değişiklikler resimlerine yansır. Kız çocukları genellikle gelin, kız çocuğu, giysiler; erkek çocukları uçak, tren, araba, savaş gibi nesnelere değinir. Bu açıdan çocuk resimlerinde gruplaşma hâkimdir (Geçen, 2018, s. 69).

Karalama, şema öncesi, şematik dönemde çocuğun çizdiği resimler kas becerilerinde ilerleme olmasını desteklemiştir. Bilişsel gelişimin artmasıyla birlikte el-göz koordinasyonun gelişim süreci içerisinde çocukların görme duyusu da gelişmiştir (Gürtuna, 2003, s. 80). Bilişsel gelişimdeki ilerleme sayesinde çocukların dikkat süreleri

de artmıştır (Buyurgan ve Buyurgan, 2007, s. 80). Bu dönemde artık önceki dönemlerde görülen çizimlerde özgür olma, istediğini çizebilme havası ortadan kalmıştır. Bunun yerine yaşadığı kültürün zevk ölçülerine uyma kaygısı ortaya çıkmıştır (Yavuzer, 1998, s.65).

Çizimler gerçeğine en yakın şekildedir. Konulardaki figürlerde toplumun benimsediği gibi yansıtılmaktadır. Renk kavramı gelişmiş olup ana ve ara renkler amacına uygun olarak kullanılmaktadır. Henüz üç boyutu tam anlamamış olsalar da öndeki nesneyi büyük arkadaki nesneyi küçük çizerek perspektifi çözümlemişlerdir (Artut,2004, s.211).

1.1.3.5. *Mantık (görünürde doğalcılık) dönemi (12-14 yaş)*

Bilişsel, bedensel, sosyal değişimlerin meydana geldiği bu dönemde ergen artık soyut düşünebilmektedir. Soyut düşünmenin hâkim olduğu bu dönemde resimlerde espri ve karikatür ifadeleri görülür. Gerçeği olduğu gibi resmetme çabası ergenleri zaman zaman resimleri kopya etmeye yöneltmektedir (Gürtuna, 2003,s. 88-89).

Bu dönemde cinsler birbirlerine ilgi göstermekte çizdiği resimlerde de bunu yansıtmaktadırlar. Çizilen resimlerde kalp sembolünün olması da bu durumun temel göstergelerindendir (Artut, 2004, s.212).

Bilgi düzeyinin artması ve bilişsel gelişimin de artmasıyla bu dönemde ergenler kendilerini resimlerinde daha iyi ifade ederler. Çizdikleri resimlerde özgürlük, adalet, dürüstlük gibi toplumsal değerleri yansıtırlar. Çizimlerinde güncel olay ve durumlara da yer verirler. Güncel olaylara karşı duyarlıdırlar. Mekân algıları, perspektif gelişmiştir (Geçen,2018, s. 72).

Gelişen teknoloji, değişen yaşam şartlarıyla birlikte çocukların çizimleri birtakım değişikliklere uğramıştır. Sanatsal faaliyetlerde artık yeni teknikler, yeni malzemeler, yeni araç gereçler kullanılmaya başlanmıştır. Bilgisayar, telefon, video, ışık, ses gibi birtakım unsurlar çocuk resimlerinde tek başına ya da birlikte yer almıştır. Teknoloji çocuklara yeni ifade biçimleri sunmuştur. Bununla birlikte düşünce yapısında ve algısında değişikliklere sebep olmuştur. Eleştirel düşünme, problem çözme, merak ve hayal gücü, işbirliği, girişimcilik, bilgiye erişim günümüz çocukları için hayatta kalma becerisi haline gelmiştir (Bulut, 2014, s.117).

1.1.4. 21. yüzyıl koşulları ve değişen sanat eğitimi

Geçen yüzyıldan farklı olarak bilişim teknolojilerinin toplum nezdinde kullanımı yaygınlaşmış, kullanılan medya organları çeşitlilik göstermiş, insanların bilgiye ve yeniliklere olan erişim imkânları artmıştır. İçinde yaşadığımız toplum açısından bu değişime ayak uydurmak ve bu becerileri insanlara edindirmek, muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak ve bilgi toplumu olabilmek adına elzem bir hal almıştır. Çağımızın getirisi olan bu beceriler 21. yüzyıl becerileri olarak adlandırılmakla beraber, bu becerileri edinmek ve kullanabilmek insanın günlük yaşantısını kolaylaştırdığı gibi iş hayatı ve sosyal hayatta da karşısına çıkan fırsatları değerlendirmesine yardımcı olabilmektedir. Eğitimin en önemli amaçlarından olan insanı genel anlamda hayata hazırlamak adına yapılabilecek en gerekli işlerden biri 21. yüzyıl becerilerinin insanlara kazandırılmasıdır. Bir toplumun temel yapı taşı olan bireye kazandırılan bu beceriler, bilgi toplumu olma yolundaki adımları hızlandıracaktır. Bilgiden gücünü alan bilgi toplumu kavramı farklı yaklaşımlar ile açıklanmaktadır. Yakın geçmişe damgasını vuran bilgi patlamaları göz önüne alındığında bilgi toplumu, temel üretim faktörünün bilgi olduğu toplumlar olarak tanımlanabilir (Cansoy, 2018, s.3114).

21. yüzyıl becerileri konusunda araştırmacılar, öğrencilerin yaşam, çalışma hayatı ve vatandaş olarak sahip olması gereken bilgi, beceri, uzmanlık ve destek sistemlerini belirlemişlerdir. 21. yüzyıl toplumunun ihtiyaçlarına cevap verecek öğrenci ve eğitimci yetiştirilebilmesi için "21. Yüzyıl Öğrenme Gökkuşağı" modeli ortaya konulmuştur. Bu model öğrenim çevresi, profesyonel gelişim, müfredat ve öğretim, değerlendirme ve destek sistemleri standartları olmak üzere dört önemli temel üzerine kurulmuştur. Bu modele göre ana konular ve 21. yüzyıl temalarında öğrencilerin bilgi ve beceriye sahip olabilmesi başarılı sayılabilmeleri için koşuldur. Sanat, okuma-yazma, yabancı dil, matematik, ekonomi, fen bilimleri, edebiyat, coğrafya, tarih, vatandaşlık ana konuları içermektedir. 21. yüzyılın disiplinler arası ana temaları ise aşağıda sıralanmıştır:

- Küresel Farkındalık
- Finansal, Ekonomik, İş ve Girişimcilik Okuryazarlığı
- Vatandaşlık Okuryazarlığı
- Sağlık Okuryazarlığı
- Çevre Okuryazarlığı

“21. Yüzyıl Öğrenme Gökkuşağı” modeli 3 farklı beceriye sahip olunması gerektiğini belirtmektedir. Bunlar:

Öğrenme ve İnovasyon Becerileri: Öğrencilerin karmaşık yaşam ve hayat koşullarına sahip olup olmadığını belirler.

Bilgi, Medya ve Teknolojik Beceriler: Bilgi yığılmalarının olduğu, teknolojinin ve teknoloji araçlarındaki değişikliğin sürekli olduğu teknoloji dünyasında yaşanmaktadır. Bu sebeple medya okuryazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Hayat ve Kariyer Becerileri: Öğrenciler sosyal-duygusal yeterlilikleri ile düşünme becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (Özçelik, 2019, s.9-10).

Bilgi dünyası ile teknoloji dünyası gün geçtikçe daha da iç içe olmaktadır. Teknoloji kullanımı sayesinde bilgiye erişim saniyeler almaktadır. Bilim ve teknolojideki meydana gelen gelişmeler bilgi alışverişinin hızlanmasını, kolaylaşmasını ve klasik öğrenme ve öğretim yöntemlerinin sorgulanmasını gerektirmektedir (Özkan, 2018, s.4).

Daniel H. Pink (2000’den aktaran İşeri, 2018, s.5) bugünü, içinde bulunduğumuz toplumu bilgi işçiliğinin yerini yaratıcı düşünme ve hayal gücünün alması sebebiyle “kavram çağı” olarak adlandırmıştır. Drucker (2009’dan aktaran İşeri, 2018, s.5) ise bilgi çağında çocukların öğrenme stillerinde farklılıklar ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Günümüzde bireylerin erken yaşlarda bilgisayar becerilerini çok hızlı bir şekilde geliştirdiklerini hatta yetişkinlerin önüne geçtiğini belirtmektedir. Diğer yandan Schlechty (2005’ten aktaran İşeri, 2018, s.5) ise geçmişe bakarak eğitim sistemindeki kurallarda, rollerde, kişiler arasındaki ilişkilerde büyük değişimler yaşandığı ve eğitimde dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Schlechty’e göre artık yalnızca ekonomik seviyesi yüksek ailelerde yetişen öğrencilerin değil tüm öğrencilerin başarı sağlayabileceği bir topluma geçiş gerçekleşmiştir. Gençlerin yetişkinlerle olan ilişkilerinin azaldığı, istedikleri her türlü bilgiye yetişkin kontrolü olmadan ulaşabildikleri, ev ve aile sınırlarını aşan bir dünya oluştuğunu vurgulamaktadır. Teknolojik ve bilimsel araştırmalar bir yandan insan yaşamını olumlu yönden etkilerken diğer yandan insan yaşamının insan eli ve aklıyla sonlandırılmasında kullanılarak olumsuz etkilemektedir. Değişen dünya ve gelişen teknoloji, doğal olarak çağın araç ve gereçlerinde de değişikliğe sebep olmuştur. Sanatın da araç gereçleri olması sebebiyle sanatçıyı etkilemiştir. Sanatın teknolojik gelişmelerden ve değişimden etkilenmesi,

üretim aşamasındaki sanatçının el becerisinin önüne geçerek düşünsel olarak içinde bulunulan zaman ile ilişkinin kurulduğu yeni bir çağdaş ifade biçiminin doğmasını sağlamıştır. Televizyon, video görüntüleri, projeksiyon yansıması, ışıklar, aydınlatmalar, 3D görüntüleme, basılı fotoğraf gibi teknolojik gelişmeler resim sanatı başta olmak üzere diğer sanat disiplinlerini de dönüştüren önemli üretim araçları olmuştur (Coşkun, 2014, s.77).

21. yüzyıl eğitim öğretim yöntemleri bakımından da değişim çağı olmuştur. Öğretim yöntemleri değişen eğitim ve öğretim yöntemlerine göre güncellenmektedir. Eğitim süreçlerinde yaşanan değişim sanat eğitimine de yansımaktadır. Sanat eğitimi alanındaki paradigmalar ve bu paradigmaların sonuçları, yenilenen bir öğretim sürecine ihtiyacı doğurmaktadır. Modern anlayışın yerini post modern anlayışın aldığı günümüzde sanat eğitiminde de yeni yaklaşımlar görülmektedir (Aykut, 2006, s. 33).

Dünyada yaşanan yeniliklere, değişimlere uyum sağlayabilmek için bireylerin yaşamlarının her aşamasında öğrenmeyi etkin olarak sürdürmeleri gerekmektedir. Hayat boyu öğrenmenin sürdürülebilir hale gelmesi için en önemli faktör eğitim sisteminin 21. yüzyıl becerilerine sahip bireyler yetiştiren bir yöntemi uygulamaya koyması olacaktır. Çünkü eğitimciler, 21. yüzyıl becerilerine sahip öğrenciler ve eğitim sistemindeki çıktılar olmadan bireylerin küresel eğitim ve işgücü piyasasına katılmada başarısız olacaklarını ifade etmektedir (Çiftçi vd., 2021, s. 718).

Bilgi çağındaki değişimler ve yenilikler her meslek için önemliyken eğitimciler için zorunluluk haline gelmiştir. Artık 21. yüzyılda hem eğitim kurumları hem de öğrenciler yeni beklentiler içinde olacağı için öğrenme ve öğretme biçimleri öğrenilecek-öğretilecek olan bilgiler değişecek, gelişecektir. Bu bağlamda günümüzde yaratıcı kişilik özelliğine sahip bireylerin yetişmesi daha da önem kazanacaktır. Çünkü bilgi çağı verilerinden beslenen bir sanat eğitiminin gerekliliği doğmuştur (Bölükoğlu, 2002, 247).

Tüm bunlar göz önüne alındığında teknolojik gelişmelere ve değişimlere ayak uydurabilen, kendini sürekli olarak güncelleyebilen, bilgiyi üretebilen bir toplumda öğrenme ortamlarında, öğrencilerde de görsel, işitsel, bilişsel anlamda farklılıklar yaşanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Öğrenme ortamlarında teknolojinin eleştirel düşünme, problem çözme süreçlerinde yer alması ayrıca bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığını geliştirmek için kullanılması bireylerin yaşam becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. 21. yüzyılda öğrencilerin bilgi ve becerileri teknolojiyi kullanarak

edinebildikleri, kaynakları daha etkili olarak kullandıkları, bilgileri daha çabuk paylaşabildikleri ortadadır. Bilgiye erişebilmedeki bu hız onların üst düzey düşünebilme becerilerini etkilemekte ve daha fazla uyarıcıyla karşılaşan bireyler olarak yaratıcılık becerilerini ve diğer özel becerilerini daha iyi geliştirebilmektedir. 21. yüzyılda insan tipi, bilgi ve iletişim teknolojileri, toplumun çok kültürlü toplumları bünyesinde barındırmaya başlaması, bilgi miktarındaki artış ve bilgiye ulaşmanın çok hızlı olması algıda, görsel farklılaşmada da etkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Lowenfel'in 1960'da üzerinde çalıştığı sanatsal gelişim basamaklarında güncelleme yapılması beklenir. Araştırmada da Lowenfel'in 1960 yılında ortaya koymuş olduğu sanatsal gelişim basamaklarının bugünün koşullarıyla hala geçerli olup olmadığı, sanatsal gelişim basamaklarında değişiklik olup olmadığı merak edilmiş ve araştırmaya değer görülmüştür.

Gelişimin ve değişimin büyük bir hızla gerçekleştiği, her yılın bir önceki yıla göre büyük farklılıklarla devam ettiği, modernizmin yerini post modernizme bıraktığı, kuşaklar arasında büyük farkların olduğu, teknoloji ve internet kullanımının hayatın bir parçası haline geldiği günümüzde bireylerin bilişsel süreçleri önceki nesillere göre farklılık göstermektedir. Teknolojinin yoğun kullanılıyor olması, artan uyarıcı fazlalığı çocukların zengin uyarıcılı çevreyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Değişen bu koşullar sonucunda, Lowenfeld'in 1960 yılında ortaya koymuş olduğu sanatsal gelişim evrelerindeki özelliklerde de değişiklikler olduğu varsayılmaktadır. Tüm bu değişiklikler göz önünde bulundurularak çalışma, araştırma gereksiniminden yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir.

1.2. İlgili Araştırmalar

Aydın'ın (2017, s. 2215) "Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocuğun Çizgisel Gelişimi (2-7 Yaş)" adlı çalışması ile okul öncesi dönemdeki çocukların çizimleri alanyazındaki örnek resimler kullanılarak okul öncesi dönemdeki çocukların sanatsal gelişim basamakları betimsel bir çalışmayla ele alınmıştır. Çalışma grubunu 2-7 yaşında olan okul öncesi öğrencilerinin oluşturduğu çalışmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmış ve verilerin analizi içerik analizi yöntemi ile yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda; karalama evresinin çocukların keşfetme ihtiyacından ortaya çıktığı daha sonra bedensel ve zihinsel gelişime paralel olarak anlamlı karalamalara dönüştüğü,

karalama döneminde kendini keşfeden çocukların şema öncesi döneme geçtiklerinde kendilerini yaptığı resimlerle ifade etme ihtiyacı duydukları belirtilmiştir.

Şermin ve Aral'ın (2012, s. 55) "Dört- Yedi Yaş Çocuklarının Resim Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi" adlı çalışma ile çocukların resim gelişim özellikleri belirleyerek resimlerdeki mekân özelliklerini Eisner'ın 14 kategorisi ile karşılaştırmışlardır. Çalışma tarama modelinde, basit tesadüfi örnekleme ile gerçekleştirilmiştir. Çocukların yapmış oldukları resimler üç uzman tarafından değerlendirilmiştir. Çocukların resimlerini değerlendirmek için araştırmada "Resim Değerlendirme Formu" ve "Eisner'ın 14 Kategorisi Formu" kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre; Araştırmaya dâhil edilen dört-yedi yaş çocukların resimlerinin şema öncesi dönemin özelliklerini taşıdıkları, mekân anlatımında Eisner'ın 14 Kategorisi ile benzerlik gösterdikleri ve çocukların çizimlerinin bazı özellikler açısından cinsiyete göre farklılık olmadığı, yaşa göre Eisner'ın 14 Kategorisi açısından farklı olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda çocukların akademik ve sosyal-duygusal becerileri kazanmasında resmin etkili bir araç olduğuna vurgu yapılmıştır.

Acer ve İlhan (2005, s.10-17) "Çocuk Resimlerinin Gelişimsel Yönden İncelenmesi" adlı çalışma ile okul öncesi kurumlarına devam eden beş ve altı yaş grubu çocuklarının yaptığı resimler incelenerek, çocuğun bulunduğu gelişimsel döneme uygun aşamada olup olmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada betimsel yöntem kullanılmış ve çalışmanın örneklemini Ankara'da bulunan anaokullarına devam eden 5 ve 6 yaş grubu 100 çocuk oluşturmuştur. Bu araştırma kapsamında resim yapan 100 çocuğun resimleri evrensel gelişim dönemi ölçütleri ile karşılaştırılarak çocukların bu gelişim dönemlerine ne ölçüde paralel resim yaptıkları saptanmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların yapmış oldukları resimlerin %41'i gelişim düzeyinde, % 5'i gelişim düzeyinin üzerinde, % 54'ü ise gelişim düzeyinin altında belirlenmiştir. Resimsel yönden gelişim düzeyinin altında olan çocukların büyük bir çoğunluğunu 5 yaş grubu ve erkek çocuklarının oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Artut'un (2004, s.223) "Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme" adlı çalışması ile okul öncesinde çocuğun ilk çizgilerinden oluşan karalama evresi nitel yöntem kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını 2-4 yaş arasında olan çocuklar oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre; öğretmen ve ailelerin çocukların sanat etkinliklerine ilişkin tutumlarını

etkilediği bununla birlikte çocukların psikomotor becerilerinin, kullandıkları materyallerin öğretmenler ve anne babalar tarafından gözlemlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Batı (2012) "(4-12 Yaş) Çocuk Resimleri ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansıması" adlı çalışması ile çocukların kendilerini ifade etmelerinde resimlerin önemi araştırılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden temel araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çocukların yaptığı resimlerin onların yaratıcıklarıyla paralel olduğu, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, 21. yüzyıl koşulları ve değişen sanat eğitimi ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

1.3. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, 1960'lı yıllarda kabul gören Lowenfeld'in sanatsal gelişim evrelerinin temel eğitim kapsamındaki çocuklar için 21. yüzyıl koşullarında gösterdiği öngörülen değişimin çocuk resimleri ve uzman görüşlerine dayalı olarak incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 21. yüzyıl koşullarında doğan ve büyüyen çocukların çizimleri dikkate alındığında sanat eğitimi ve sanat eğitimini etkileyen faktörler nelerdir?
- Günümüz çocuklarının sanatsal gelişim basamakları sosyoekonomik düzeye göre farklılık göstermekte midir?
- Temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamakları 21. yüzyıl koşulları ve değişen sanat eğitimi bağlamında alan uzmanlarının görüşlerine göre nasıl değerlendirilebilir?

1.4. Önem

Gelişim ve öğrenme birbirine sıkıca kenetlenmiştir. Çocukların belirli bir öğrenmeyi gerçekleştirebilmesi için belirli bir gelişim düzeyine sahip olması gerekmektedir (Çelenk, 2005, s.34). Sanatsal gelişim basamaklarında ilerlemenin gerçekleşebilmesi için belirli bir bilişsel gelişim düzeyine erişmenin ve sanat deneyiminin büyük önemi vardır.

Gelişim kalıtım ve çevrenin etkileşimi ile tamamlanan bir süreçtir. Bireylerin gelişiminde kalıtım ne kadar etkiliyse çevre de bir o kadar önemlidir. Şöyle ki; dünyanın her yerinde insan yaşantısı farklıdır. Sosyal, kültürel, teknolojik, ekonomik değişim gelişimi şekillendirir. Toplumsal sistemler de değişime paralel olarak yeniden şekillenir. Eğitim de içinde yaşanılan yüzyılın özelliklerine göre şekillenir. Eğitim sistemleri bir yandan topluma şekil verirken bir yandan toplumdaki değişikliklerden, yeniliklerden etkilenir (İşeri, 2018, s.1).

Yakın zamanda hayatımıza giren bir kavram 21. yüzyıl becerileridir. Problem çözme, eleştirel düşünme, iletişim, işbirliği, bilgi ve teknoloji okuryazarlığı 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanmaktadır. 21. yüzyıl becerileri günün koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Bu değişiklikler eğitimdeki ve günlük yaşamdaki çalışmaları da etkilemektedir (Sayın ve Seferoğlu, 2016,s.4).

Hızlı teknoloji, artan bilgi olanakları ve erişim hızı bireyleri sadece bilgilendirmekle kalmaz. Onların değer yargılarını, tavırlarını, inançlarını, yaşama bakışlarını, görsel algılarını etkiler. Hatta bununla da kalmaz yeniden biçimlendirip değiştirir. Bu nedenle günümüz koşulları ve bunun ışığında bilişsel becerilerde görülen değişimler, görsel algılamada farklılık yaratabileceği için Lowenfeld'in 1960'lı yıllarda ortaya koymuş olduğu sanatsal gelişim basamaklarının geçerliliği konusunu da gündeme getirmektedir. Bu nedenle bu araştırma önemli görülmektedir.

Temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarının günümüz koşullarına göre incelenmesini amaçlayan bu araştırma;

- Günümüz koşullarının çocukların bilişsel gelişimine etkisi bağlamında var olan durumu ortaya koyması,
- Değişen, gelişen çevrenin çocukların sanatsal gelişimlerine katkısını ortaya koyması,
- Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının günümüz koşullarında yeniden incelenmesine yönelik araştırma birikimine katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

- Bu araştırma, temel eğitime giren üç basamak ile sınırlıdır. Ayrıca çocukların teknoloji ile tanışması biraz daha büyüdükleri zaman gerçekleştiği için bu araştırma karalama dönemini kapsamamaktadır.

- “Ailemle geçirdiğim bir gün” konulu resim,
- Hatay ilindeki 6 ilkokul ve bu araştırma kapsamında elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Temel Eğitim: İlköğretimi kapsayan eğitim sistemi (TDK, 2022).

Sanat: İnsan ile doğadaki nesnel gerçekler arasındaki estetik ilişki (Artut, 2004, s.18).

Sanat Eğitimi: Güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini kapsayan, okul içi ve okul dışı yaratıcı sanatsal eğitim (Artut, 2013, s.106).

Sanatsal Gelişim Basamakları: Çocuk resimlerinin sistematik bir gelişme çizgisi izlediğine dair basitten karmaşığa doğru olan aşamalar (Vural, 2020, s.137).

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesine yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarının 21. yüzyıl koşulları ve değişen sanat eğitimine göre yeniden incelenmesini amaçlayan bu araştırma nitel araştırma modeli ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılarak durum ve olayların olduğu gibi, gerçekçi ve aynı zamanda bütüncül olarak saptanmasını amaçlayan araştırma modelidir (Canbulat ve Yıldızbaş, 2014, s.36). Nitel araştırmada doğrudan bilginin kaynağına ulaşabilmek için katılımcının bulunduğu doğal ortamda araştırma gerçekleştirilir (Özden ve Saban, 2019, s.6). Araştırma kapsamında, temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarının 21. yüzyıl koşullarına göre değerlendirilmesi, çocuklara çizdirilen resimlerin dökümü ve alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırma, insanların düşünce biçimini yaşanılan çevre ve deneyimleri üzerinde analiz etmek için geliştirilen yaklaşımların genel bir adıdır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın, 2015, s.30). Nitel bulgular, görüşmeler, doğrudan gözlem ve yazılı dokümanlar olmak üzere 3 farklı şekilde verilerin toplanmasından elde edilir (Patton, 2014, s.4). Bu araştırmadaki veriler, nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizi ile toplanmıştır.

Araştırmada temel eğitim düzeyindeki çocukların sanatsal gelişim basamaklarının incelenmesi doğrultusunda doküman analizi tekniğinden ve konunun uzman görüşleri açısından değerlendirilmesi doğrultusunda ise görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Buran'e göre (2015, s.45), görüşme "araştırmacının ilgili kişilere kapalı uçludan açık uçluya uzanan sorular yönelttiği yöntemdir" şeklinde tanımlanmaktadır.

Görüşme tekniği yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak üç şekilde sınıflandırılmaktadır (Taşdemir, 2018, s.128) Yapılandırılmış görüşme, görüşme sorularının önceden hazırlandığı ve görüşme anında hazırlanmış olan görüşme sorularının dışına çıkılmayan görüşme türüdür (Sayım, 2019, s.79). Bir hedef doğrultusunda planlama yapılmadan konunun gidişatına ve bireyin o anki durumuna göre

derinlemesine bilgi edinmek için yapılan görüşmelere yapılandırılmamış görüşme denir (Erkuş, 2019, s.163). Yarı yapılandırılmış görüşme ise görüşme sorularının önceden belirlendiği, görüşülen kişilere yöneltilen sorularda gerektiğinde esneklik sağlanarak yeniden düzenlenen ve tartışılan görüşme türüdür (Mertkan, 2015, s.67). Yapılandırılmış görüşmede belirlenmiş olan soruların cevabı elde edilmeye çalışılırken yarı yapılandırılmış görüşmede önceden belirlenen sorulara ilave olarak görüşme anında konunun farklı boyutlarına ilişkin sorular da sorulabilir (Beltekin, 2018, s.119). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

Dokümanlar, nitel araştırmalarda oldukça etkili olan ve kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Nitel araştırmalarda görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle aynı araştırmada kullanıldığında verinin çeşitlendirilmesi amacına yardımcı olacak ve araştırmanın geçerliğini önemli ölçüde arttıracaktır. Bu araştırmada temel eğitim düzeyindeki çocukların sanatsal gelişim basamaklarının incelenmesi doğrultusunda doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman analizi; yazılı belgelerin içeriğini usule uygun olarak analiz etmek için kullanılan veri toplama aracıdır. Doküman analizi, yazılı, görsel ve elektronik materyaller olmak üzere bütün belgeleri değerlendirmek amacıyla kullanılan yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de araştırmayla ilgili anlam çıkarmak, konu ile ilgili verilerin incelenmesini ve değerlendirilmesini gerektirmektedir (Kıral, 2020, s.173). Çocukların çizmiş olduğu resimler ve uzman görüşleri araştırma konusu kapsamında incelenerek bulgulara ulaşılmıştır. Bu araştırmada var olan bir durum, var olduğu şekliyle kendi koşulları içinde değerlendirilmiştir.

2.2. Katılımcılar

Bir araştırma gerçekleştirilirken araştırmanın kimlerle, ne kadar zaman içinde, ne zaman yapılacağı, araştırmada hangi kaynakların kullanılacağı, hangi mekânda yapılacağının sınırlandırmasının yapılması önem teşkil etmektedir. Bununla birlikte araştırmadaki birim sayısının, birim sınırlarının belirlenmesi, araştırma biriminde kimlerin yer alacağı ve araştırmanın nelerden oluştuğunun belirlenmesi de önemlidir (Maden ve Korkmaz, 2018, s.170).

Araştırma kapsamında araştırma sorularının cevaplarının kimlerden ve nasıl öğrenileceği belirlenmiş olan veri grubunun katılımcılarını oluşturmaktadır. Araştırmacı

katılımcıları araştırmanın amacını gerçekleştirmeye yönelik belirlenmeli, rastgele belirlememelidir (Durdu, 2016, s.97-98). Elde etmek istenen verilerin doğru olması için kaynağın titizlikle seçilmesi gerekmektedir. Bu nedenle araştırılan konu ile ilgili alanında uzman ya da konu ile ilgili bilgisi olan kişilere başvurmak gerekmektedir (Baş ve Akturan, 2017, s.113).

Araştırmanın katılımcılarını 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Hatay'da Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı farklı sosyoekonomik (üst-orta-alt) düzeylerdeki ilkokullarda öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrenciler oluşturmaktadır. Hatay'daki farklı sosyoekonomik düzeydeki resmi ilkokullarda öğrenim gören toplam 766 öğrenci bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Her bir öğrenciye resim çizdirilerek bu resimler doküman incelemesine tabi tutulmuştur.

Bu araştırmada çocukların farklı düzeydeki sanatsal gelişim basamakları incelendiği için farklı ilkokul sınıf düzeyleri ele alınmaktadır. Araştırma konusunun ilkokul basamağı ile sınırlı olması nedeniyle ilkokulun tüm farklı sınıf düzeyleri araştırma kapsamına girmektedir. Aynı zamanda örneklem kapsamına giren okulların farklı sosyoekonomik düzeylerde ele alınacak olması örneklem seçiminin çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda maksimum çeşitlilik örneklemden yararlanılmaktadır. Maksimum çeşitliliğin amacı aynı ya da farklı olan taraflarının araştırma amacına hizmet edecek şekilde belirlenmesidir (Tutar ve Erdem, 2020, s.253).

Maksimum çeşitlilik (heterojen) örnekleme, amaçlı örneklemedir. Merkezi temaları yansıtmayı amaçlar. Evren içindeki farklılıkların tümünü içinde barındıracak örneklemler kullanılır. Bu sayede önemli ortak örüntüler belirlenir (Patton, 2018, s.234).

Araştırmada maksimum çeşitlilik örneklemi kapsamında Hatay Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullardan altı tanesi ölçüt örnekleme ile seçilmiştir. Söz konusu okulların, her bir sosyoekonomik düzeyden iki okul olacak biçimde olması sağlanmıştır. Bu bağlamda seçilen okullar şunlardır:

- Güneş Koleji (Üst Düzey)
- Anka Koleji (Üst Düzey)
- Dr. Alaeddin Cilli İlkokulu (Orta Düzey)
- Sıdıka Bedia Kara İlkokulu (Orta Düzey)
- Çöğürlü İlkokulu (Alt Düzey)
- Eczacı Meryem Karaçaylı İlkokulu (Alt Düzey)

Araştırmada çocukların sanatsal gelişim basamaklarının yaşadığımız yüzyılla olan ilişkisinin değerlendirilmesi için uzman görüşlerine de başvurulmaktadır. Araştırmaya katılan uzmanların seçiminde ise ölçüt örneklemden yararlanılmıştır.

Ölçüt örneklemede önceden belirli olan ve bir dizi ölçütü karşılayan durumlar çalışılır. Problemle ilgili özellikleri karşılayan kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlar oluşturulur. Sözü edilen ölçütü veya ölçütleri araştırmacı kendisi oluşturabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.122). Çalışmanın uzman boyutuna ilişkin örnekleminde öğrenci boyutundaki örneklem gibi ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu araştırmada görüşlerine başvurulacak uzmanların seçiminde ele alınacak ölçütler:

- Sanat eğitimi üzerine uzmanlaşmış akademisyenler olması,
- Gönüllülük esasına dayanmasıdır.

Bu araştırmada yukarıdaki ölçütler dikkate alınarak dört farklı akademisyen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler yazılı hale getirilmiştir. Katılımcılar YÖK'te görev yapan kişiler olup farklı mesleki tecrübeye sahip akademisyenlerdir. Katılımcı uzmanlar yöneltilen sorular doğrultusunda açıklamalarda bulunmuşlardır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemleri kullanılarak toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan durum veya durumlar hakkında bilgi içeren yazılı, görsel, elektronik materyallerin analizini içermektedir. Doküman incelemesi, bir araştırma problemi ile ilgili olarak belirli zaman dilimi içerisinde üretimi gerçekleştirilen dokümanlar ya da konuyla ilgili birden fazla kaynak tarafından ve farklı zaman aralıklarında üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.140-143).

Bu çalışmada ilkokul öğrencilerinin çizimleri uzman değerlendirme formu yardımıyla değerlendirilmiş ayrıca araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Uzman değerlendirme formunda sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin özellikler yer almaktadır. Görüşme formunda ise temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarının 21. yüzyıl koşullarına göre

değerlendirilmesine yönelik sorulara yer verilmiştir. Araştırmanın amacına uygun bir şekilde literatür taraması gerçekleştirilmiştir.

Yapılan araştırmada 6-10 yaş grubu için her sınıftaki öğrenci sayısı kadar resim yaptırılıp her dönem kendi içinde betimsel yol ile analiz edilmiştir. Elde edilen resimlerle ilgili olarak uzman görüşleri alınarak, resimlerin hangi sanatsal gelişim basamağının özelliğini taşıdığına dair uzmanlarla çalışılmıştır. Elde edilen veriler, çocukların çizgisel gelişim dönemlerine ait özelliklere kıyaslanarak benzer ve farklı yönler ortaya çıkarılmıştır. Araştırma sürecine katkıda bulunacak sınıflar kura ile seçilerek ve sınıfta bulunan, uygulamaya katılmak isteyen tüm çocuklar uygulamaya dâhil edilmiştir.

2.3.1. Temel eğitim kapsamındaki çocuk resimlerini derleme süreci

Bu araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik yöntemi ile araştırmanın gerçekleştirileceği okullar belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik yönteminde, araştırma verilerinin oluşmasını sağlayacak katılımcıların belirlenmiş olan problem çerçevesinde çeşitlilik sağlayabilmesi hedeflenmektedir (Yazar ve Keskin, 2020, s.233). Araştırmanın amacı doğrultusunda çeşitli durumların ortaya çıkarılmasında, farklı yönlerinin belirlenmesinde, ortak noktaların açıklanmasında ve problemin çeşitli boyutlarının ortaya çıkarılmasında dengeli sonuçlar elde edilebilmesi için geniş çaplı bakış açısı oluşturabilmektir (Keser, 2018, s.97). Örneğin nitel yöntemle çalışmasını sürdürecek bir araştırmacı bir ildeki okullardan örneklem oluşturacaksa maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile okulların sosyoekonomik düzeylerine göre okulları seçip bu okullardaki öğrencilerden veri toplayabilir. Bu sayede gerçekleştirilen araştırma kapsamında elde edilen bulgu ve sonuçlar farklı bir yöntem ile elde edilen verilere göre daha kaliteli içerik oluşturabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.119).

Bu araştırma Hatay Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izin alınıp farklı ekonomik düzeydeki okullar 10.06.2021 /17.09.2021 tarihleri arasında ziyaret edilerek gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler önceden okul müdürleri ve sınıf öğretmenlerinden izin alarak yapılmıştır. Araştırmacı görüşme yapacağı zaman kendini tanıtmış, okul müdürlerine, sınıf öğretmenlerine ve öğrencilere araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi hakkında bilgi vermiştir. Okul idarecilerinin desteği ile sınıflar tek tek gezilerek veli onam formları öğrencilere dağıtılmıştır. Öğretmenlere de gönüllü katılım formları dağıtılarak doldurmaları sağlanmıştır. Ertesi hafta okullar tekrar ziyaret edilerek okul

idaresi ile birlikte sınıflar tek tek gezilip araştırma ile ilgili çocuklara bilgi verilmiştir. Çocuklardan “Ailemle geçirdiğim bir gün” konulu resim çizmeleri istenmiştir. Çocuklar resimlerini çizerken her sınıfın öğretmeni sınıfta çocukları gözlemlerken araştırmacı farklı sınıflara aynı şekilde araştırmayı anlatarak çizim yapmalarını istemiştir. Daha sonra çocukların çizmiş oldukları resimler, veli onam formları, gönüllü katılım formları sınıf öğretmenleri tarafından araştırmacıya teslim edilmiştir. Tablo 1’de Hatay ilinde farklı sosyoekonomik düzeye göre belirlenmiş resmi ilkokullar ve çizilen resim sayısı gösterilmiştir.

Tablo 1. *Araştırmanın gerçekleştirildiği farklı sosyoekonomik düzeydeki okullar, sınıflar ve araştırmaya katılan öğrenci sayısı*

Alt Düzey Okullar	-	**Sınıf**	-	**Öğrenci Sayısı**
Çöğürlü İlkokulu	-	Anasınıfı	-	27
Çöğürlü İlkokulu	-	1.Sınıf	-	30
Çöğürlü İlkokulu	-	2.Sınıf	-	40
Çöğürlü İlkokulu	-	3.Sınıf	-	24
Çöğürlü İlkokulu	-	4.Sınıf	-	25
Eczacı Meryem Karaçaylı İlkokulu	-	Anasınıfı	-	11
Eczacı Meryem Karaçaylı İlkokulu	-	1.Sınıf	-	32
Eczacı Meryem Karaçaylı İlkokulu	-	2.Sınıf	-	14
Eczacı Meryem Karaçaylı İlkokulu	-	3.Sınıf	-	9
Eczacı Meryem Karaçaylı İlkokulu	-	4.Sınıf	-	10
Orta Düzey Okullar	-	**Sınıf**	-	**Öğrenci Sayısı**
Dr.Alaeddin Cilli İlkokulu	-	Anasınıfı	-	43
Dr.Alaeddin Cilli İlkokulu	-	1.Sınıf	-	50
Dr.Alaeddin Cilli İlkokulu	-	2.Sınıf	-	35
Dr.Alaeddin Cilli İlkokulu	-	3.Sınıf	-	33
Dr.Alaeddin Cilli İlkokulu	-	4.Sınıf	-	34
Sıdıka Bedia Kara İlkokulu	-	Anasınıfı	-	39
Sıdıka Bedia Kara İlkokulu	-	1.Sınıf	-	31
Sıdıka Bedia Kara İlkokulu	-	2.Sınıf	-	17
Sıdıka Bedia Kara İlkokulu	-	3.Sınıf	-	8
Sıdıka Bedia Kara İlkokulu	-	4.Sınıf	-	26
Üst Düzey Okullar	-	**Sınıf**	-	**Öğrenci Sayısı**
Anka Koleji	-	Anasınıfı	-	24
Anka Koleji	-	1.Sınıf	-	22
Anka Koleji	-	2.Sınıf	-	19
Anka Koleji	-	3.Sınıf	-	40
Anka Koleji	-	4.Sınıf	-	23
Güneş Koleji	-	Anasınıfı	-	21
Güneş Koleji	-	1.Sınıf	-	76
Güneş Koleji	-	2.Sınıf	-	17
Güneş Koleji	-	3.Sınıf	-	34
Güneş Koleji	-	4.Sınıf	-	24

Resimlerin amacına uygun toplanması için her ekonomik düzeyden iki okul belirlenerek toplamda altı okul seçilmiştir. Belirlenen sırayla okullarda ziyaret gerçekleştirilmiş veriler toplanmıştır. Araştırmacının belirlediği okullar arasından kendi görev yaptığı okul olan Dr. Alaeddin Cilli ilkokulunda pilot uygulama yapması araştırma sürecinde daha sağlıklı veriler elde etmesini sağlamıştır. Araştırmacının pilot uygulama yaptığı sınıflar araştırma verisi olarak kullanılmamıştır.

2.3.2. Öğrenci değerlendirme formu

Araştırma kapsamındaki bütün öğrencilerin resimlerinin değerlendirilmesi bu form doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Formda şema öncesi dönem, şematik dönem ve gerçekçilik dönemine ait Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin özellikler yer almaktadır.

Resimlerin değerlendirilmesi aşamasında araştırmacının kendisi ve bir uzman görev almıştır. Üç ayrı sosyoekonomik çevrenin çocuklarına yaptırılan 766 resim; uzman tarafından değerlendirilmiştir. Ortak görüşler çerçevesinde çalışmalar incelenmiştir. Her resim hakkında ortak verilen karar, değerlendirme formuna not edilmiştir.

2.3.3. Görüşme formu

Araştırmada uzmanların gelişen dünya şartlarında çocukların sanatsal gelişim basamaklarına yönelik düşüncelerini almak amacıyla görüşme yapılmıştır. Görüşme, iki ya da daha fazla kişi ile belirli bir amaç çerçevesinde yapılan tartışma olarak tanımlanmaktadır (Altunışık ve Coşkun, 2001, s.245).

Görüşmeler; yapılandırılmamış, yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme olmak üzere üç ayrı biçimde sınıflandırılmaktadır. Bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşmeden faydalanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış görüşme tekniğine göre biraz daha esnektir. Yarı yapılandırılmış görüşmede, araştırmacı önceden sormayı düşündüğü soruları içeren görüşme formunu hazırlar fakat görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir kişinin yanıtları açmasını ya da ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme sırasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içinde cevaplamış ise araştırmacı bu soruları tekrar sormayabilir (Türnüklü, 2000, s.547).

Görüşme soruları literatür taraması yapıldıktan sonra uzman görüşü alınarak düzenlenmiştir. Araştırma probleminin çözümü için uzmanların görüşlerinin alınmasında

kullanılmak üzere görüşme formu geliştirilmiştir. Soruların her biri farklı çocukların resimlerinin incelenmesinden elde edilen verilerle ilgili olarak hazırlanmıştır. Bu sayede elde edilmek istenen her veriye ait sorular sorulmuştur. Veri toplama aracı Ek-4'de verilmiştir. Görüşmeye katılım için araştırma gönüllü katılım formu oluşturulmuştur. Araştırma gönüllü katılım formu Ek-3'te verilmiştir.

Görüşme formunda yer alan toplam altı soru uzman düzeltmeleri ile içerik geçerliliği sağlanarak yazılmıştır. Görüşmeler, araştırmaya gönüllü katılan sanat alanında yetkin kişilerle gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler ortalama 30-60 dakika sürmüştür.

Araştırmacı, görüşme sorularını hazırlarken belirli kurallara dikkat etmiştir. Araştırmada görüşme soruları hazırlanırken şu noktalar göz önünde bulundurulmuştur (Adıgüzel, 2019, s.20-21):

- Açık ve net olmalı
- Belirlenen hedef doğrultusunda sorular hazırlanmalı
- Her soru bir içeriği kapsayacak şekilde olmalı
- Genel temayı içeren genel amaçlı bir soru, alt temayı içeren anahtar sorular hazırlanmalı
- Ucu kapalı sorular olmamalı (Evet ya da hayır cevaplı)
- Evet ya da hayır cevabını içeren sorular niçin, neden gibi sorularla desteklenerek açıklama yapılmaya teşvik etmeli
- Katılımcıların düşünmesini sağlayıcı sorular içermeli
- Örneklerle açıklayabilir misiniz, sizce neden böyle gibi sorularla zenginleştirilmeli
- Görüşme soruları planlanan süreyle uygun olmalı
- Araştırma soruları katılımcıları yönlendirecek şekilde değil hatırlatıcı niteliğinde olmalı
- Katılımcıyı rencide edecek, aşağılayacak sorular sorulmamalı
- Görüşme sonunda katılımcıların eklemek istediği başka görüşlerini ekleyebileceği soruya yer verilmeli.

Görüşme formunun hazırlanması ve geliştirilmesi sürecinde üç uzman görüşü alınarak hazırlanan görüşme formunun araştırma amaçları doğrultusunda uygun olmasına özen gösterilmiştir. Görüşleri alınan uzmanlar temel eğitimin eğitim bilimleri bölümleri ve sanat eğitimi alanında çalışmalar yapmıştır. Alınan uzman görüşleri sonucunda araştırmacı tarafından belirlenmiş olan görüşme sorularında düzeltmeler yapılarak bazı

sorular değiştirilmiş yerine yeni sorular eklenmiştir. Düzenlenerek anlamlı hale getirilen 6 yarı yapılandırılmış sorudan oluşan görüşme formuna dönüştürülmüştür (Ek 4) .

2.3.4. Görüşmelerin yapılması

Söz konusu verilerin toplanıp analiz edilmesinin ardından 6 Kasım 2021/ 31 Aralık 2021 tarihleri arasında gönüllü katılım formlarının doldurulması sağlanarak uzmanlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcı grubuna giren uzmanlarla önceden alınan randevular doğrultusunda yapılacak olan görüşmelerde öncelikle gönüllü katılımcı formu okutularak imzalatıldı ardından dört uzmanla görüşmeler başlatıldı. Görüşmeler, uzmanların kendi belirlediği ortamlarda, Zoom platformu üzerinden gerçekleştirildi. Görüşme gerçekleşirken görüşmenin yapıldığı mekânda görüşme yapılan uzman dışında kimse bulunmamıştır.

Görüşmeler, uzmanlara görüşme yönergesinin açıklanmasının ardından başlatılmıştır. Görüşme soruları, uzmanlara görüşme formundaki sırayla yöneltilmiştir. Uzmanlara görüşme öncesinde gönüllü katılım formu okutulmuş, ses kaydı yapabilmek ve görüşmeyi kaydedebilmek için sözlü izin alınmıştır. Görüşmeler sırasında uzmanlara 6 soru sorulmuştur. Bunun haricinde görüşme sırasında araştırma konusuyla ilgili araştırmacı görüşme formundaki soruların haricinde sorular da yöneltmiştir. Görüşmeler yaklaşık olarak 30-60 dakika arasında sürmüştür. Araştırmacı Zoom platformundan kaydettiği görüşmelerin dökümünü Word dosyasına yapmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlenmesi

Araştırmanın verilerinin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde; araştırma konusuyla ilgili durum saptanarak, olay tasvir edilerek problem anlamaya çalışılır (Arıkan, 2017, s.27). Veriler önceden tasarlanmış olan çerçeveye göre okuyanın anlayıp kullanabileceği şekle getirilir, özetlenir ve yorumlanır (Kanak, Ersoy ve Yerliyurt, 2018, s.192).

Betimsel analiz 4 aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.240) :

- Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma: Verilerin analiz edilmesi için veri analiz çerçevesinin araştırma soruları, görüşmenin boyutları oluşturulur. Bu oluşturulan çerçeveye göre toplanan verilerin hangi tema altında toplanıp sunulacağı belirlenir.

- Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Çerçeveye göre elde edilen veriler okunup düzenlenir. Bu aşamada veriler anlamlı şekilde bir araya getirilir. Elde edilen verilerden araştırma için gerekli olan veriler kullanılırken gereksiz olan veriler kullanılmaz. Sonuç kısmında ise elde edilen verilere göre doğrudan alıntılara yer verilebilir.
- Bulguların tanımlanması: Elde edilen veriler açık, anlaşılır bir dille ifade edilir. Doğrudan alıntılara yer verilerek bulgular belirtilir.
- Bulguların yorumlanması: Bir önceki aşamada tanımlanan bulguların açıklaması, anlamlandırılması, analiz edilmesi bu aşamada gerçekleştirilir. Araştırmacının yorumlarının daha kaliteli olabilmesi için elde edilen bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmalı, farklı olgulardan faydalanılarak karşılaştırmalar yapılmalıdır.

Nitel verilerin analiz edilmesinde çeşitli araştırmacılar tarafından ileri sürülen aşamaları; verilerin toplanması ve elde edilen verilerin kayıt edilmesi, verilerin farklı tanımlarının yapılması ve gruplandırma yapılması, kavramlar arasında bağ kurulması, bulguların açıklanması ve yorumlanması, araştırmanın rapor haline getirilmesi şeklinde açıklayabiliriz (Gürbüz ve Şahin, 2017, s.435).

Araştırmada verilerin çözümünün yapılabilmesi için veri analiz çerçevesine ihtiyaç vardır. Yapılan bu araştırmada veri analiz çerçevesi çocuk resimleri toplandıktan ve uzman görüşmeleri yapıldıktan sonra oluşturulmuştur.

Araştırmacı, çocuklardan resim yoluyla doküman topladıktan sonra önceden hazırlanmış olan öğrenci değerlendirme formuna uygun olarak dökümünü yapmıştır. Döküm yapıldıktan sonra analiz aşaması ve verilerin kodlanmasına geçilmiştir. Kodlama el ile yapılmıştır ve uzman görüşü alınmıştır.

Uzmanlar için hazırlanmış görüşme formundaki sorular, uzmanlara tek tek sorulacak ve izinleri dâhilinde konuşmalar Zoom uygulamasına ve ses kaydedici bir cihaza kaydedilmiştir. Her bir uzmanla yapılan görüşmeler ayrı ayrı yazılarak isimleri gizli tutulmuştur. Yazıya dökülen uzman görüşlerinin her biri ait olduğu soru altında toplandıktan sonra kodlanmıştır. Kodlanan kavramlar eşliğinde temalar oluşturulmuş ve yorum yapılmıştır.

Bulguların tanımlanması ile birlikte veriler anlaşılır hale getirilmiş ve yorumlamasının yapılması kolaylaşmıştır. Nitel veriler, grafikle gösterilerek sayısal

değerler kullanılmıştır. Verileri yorumlamak ve ölçülebilir hale getirmek için sayısallaştırmanın kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat bu araştırmada kullanılan grafik ile örneklem sonuçlarının evrene genellenmesi amacı güdülmemiştir. Çünkü nitel araştırmalarda temaların betimlenmesi gerekmektedir. Bu sebeple nitel araştırmalarda nicel araştırmalardaki gibi istatistiksel genelleme yapma ve değişkenler arasında ilişki kurma amacı güdülmez (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.359).

2.6. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Ölçme aracında olması gereken en önemli özellikler ölçme aracının geçerli ve güvenilir olmasıdır (Güler, 2019, s.34). Geçerlilik; testin ne kadar doğru ölçüm yaptığını, yapılan ölçüm ile puanlama sonucu arasındaki farkı ortaya çıkarmaktadır (Şekercioğlu, 2020, s.111). Güvenirlik ise değerlendirme sonucunun birbiriyle aynı ya da birbirine benzer ölçümlerde yakın değerlerde çıkabilme derecesidir (Çepni, 2015, s.280). Burada geçerlilik ve güvenirliğin etkilediği bir kavram olan tutarlılık kavramı karşımıza çıkmaktadır. Güvenirliği sağlayan koşullardan bir tanesi tutarlılıktır. Tutarlılık; ölçme aracının tekrar kullanılması durumunda elde edilen sonucun birbirine benzer ya da aynı olması olarak açıklanmaktadır (Akbaş, 2019, s.48). Güvenirlik, geçerlik, tutarlık kavramlarından sonra karşımıza çıkan ve araştırmanın güvenirlik ve geçerliğini etkileten kavram inandırıcılık kavramıdır. İnandırıcılık; araştırmacının araştırmanın en başından en sonuna kadar toplanan tüm verileri açık ve doğru şekilde ortaya koymasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.255). Bu bağlamda karşımıza çıkan diğer bir kavram ise aktarılabilirlik kavramıdır. Aktarılabilirlik; nitel verilerin araştırma ortamından aktarılması gereken ortama ulaştırılmasıdır (Demir, 2020, s.32).

Araştırmada verilerin çözümlenmesi için veri analizine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmada veri analizi, görüşme verilerinin dökümü yapıldıktan sonra oluşturulmuştur. Görüşme sorularının geçerlik ve güvenirliği için görüşme kodlama anahtarına, uzmanların verdiği yanıtlar yazılmıştır. Bu yanıtların yazılmasının ardından araştırmanın güvenirliğini sağlamak gerekmektedir. Verilerin kodlanması aşamasında araştırmacı elde ettiği verileri incelemiş bu verileri anlamlı bölümlere ayırmaya çalışmıştır. Bununla birlikte her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini de bulmaya çalışmıştır. Sözü geçen bölümler bazen bir kelime bazen bir cümle bazen bir paragraf niteliğinde olabilir. Kendi içerisinde belirli bir tutarlılığı olan bölümler araştırmacı tarafından

isimlendirilir yani kodlanır. Araştırmacı bu şekilde bir kod listesi oluşturur. Kodlama sürecinde yer alan kavramlar araştırmacıdan, taradığı literatürden ya da elde ettiği verinin kendisinden gelebilir. Araştırmacı elde ettiği veriler arasından bir bölümü kodlarken o bölümdeki anlamı iyi bir şekilde ifade edebilecek kavramı bulmaya çalışır. Üç tür kodlama biçimi vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.244):

- Daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama
- Verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama
- Genel bir çerçeve içinde yapılan kodlama

Bu araştırmada daha önceden belirlenen kavramlara göre yapılan kodlama kullanılmıştır.

Araştırmanın geçerlik ve güvenirlik kanıtı boyutunda nitel araştırmaların geçerliği ve güvenirliğinde uzmanlarla görüşme yapılmış ve çocukların yapmış olduğu resimler(dokümanlar) uzmanlar tarafından incelenmiştir. Uzmanlar resimleri değerlendirirken uzman değerlendirme formundan yararlanmış ve bu sayede objektiflik sağlanmıştır. Çocuk resimlerinin derleme aşamasında ön deneme yapılmıştır. Ön deneme sonucunda araştırma için gerekli olan dökümlerin toplanması sağlanmıştır. Tutarlılığı sağlamak için ise, araştırmacı ve uzman ile bulguların analizi yapılmıştır. Araştırmacı tarafından veriler kaydedilerek araştırmanın başından sonuna kadar veriler anlamlı ve doğru şekilde aktarılmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde farklı sosyoekonomik düzeydeki okullardan toplanan resimlerden elde edilen bulgulara ve uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda 5-10 yaşlar arasında olan okul öncesi, birinci sınıf, ikinci sınıf, üçüncü sınıf, dördüncü sınıf öğrencilerinin çizmiş olduğu resimlerin analizi ve uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerin analizi sonucunda iki ana temaya ulaşılmıştır. Temel eğitimde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları, 21. yüzyıl koşulları bağlamında temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin uzman görüşleri biçiminde elde edilen temalar alt temalarıyla birlikte aşağıda yorumlanarak verilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan analizler kuramsal çerçeve doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu kapsamda bulguların sunumuna ilişkin kavramsal çerçeve Şekil 1'de gösterilmiştir.

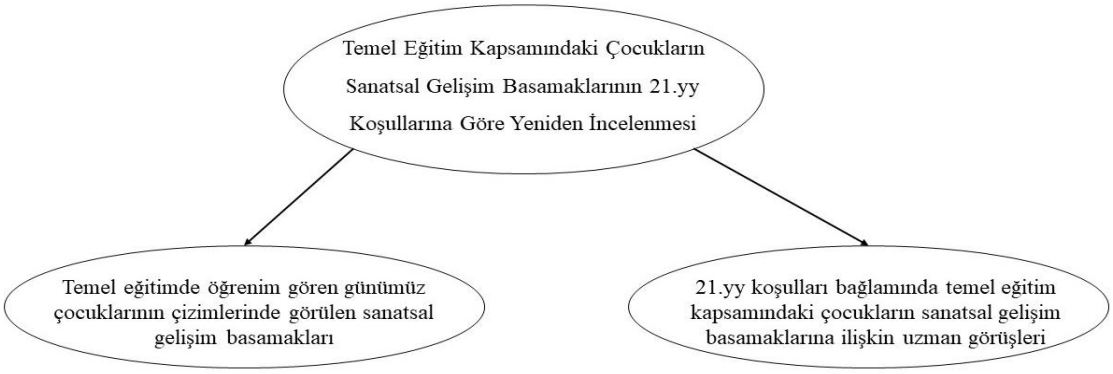

Şekil 1. *Ana temalar*

Şekil 1'de görüldüğü gibi ulaşılan ana temalar, araştırmanın kuramsal çerçevesi etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte kuramsal çerçevenin aktarımında faydalanılan temel eğitimde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları; okul öncesinde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları, ilkokulda öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları, günümüz çocuklarının sanatsal gelişim basamaklarının sosyoekonomik bağlamı alt temaları altında sunulmuştur. 21.

yüzyıl koşulları bağlamında temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin uzman görüşleri ana teması ise günümüz dünyasında çocuk olmak, değişen sanat eğitimi, günümüz dünyasından Lowenfeld'in sınıflandırmasına bakmak, sosyoekonomik bağlamda günümüz çocuk resimlerine bakmak, Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının güncellenme gereksinimi alt temaları altında sunulmuştur.

3.1. Temel Eğitimde Öğrenim Gören Günümüz Çocuklarının Çizimlerinde Görülen Sanatsal Gelişim Basamakları

Alan uzmanlarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve temel eğitim kapsamındaki çocukların çizmiş olduğu resimler sonucunda elde edilen ilk tema çocukların sanatsal gelişim basamaklarındaki değişimin varlığının ya da yokluğunun belirlenmesine yönelik olmuştur. Yapılan betimsel analizler sonucunda bu ana temaya bağlı olarak okul öncesinde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları, ilkokulda öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları, günümüz çocuklarının sanatsal gelişim basamaklarının sosyoekonomik bağlamı olmak üzere üç alt temaya ulaşılmıştır. Bu temaya ilişkin ortaya çıkan alt temalar şekil 2'de sunulmuştur.

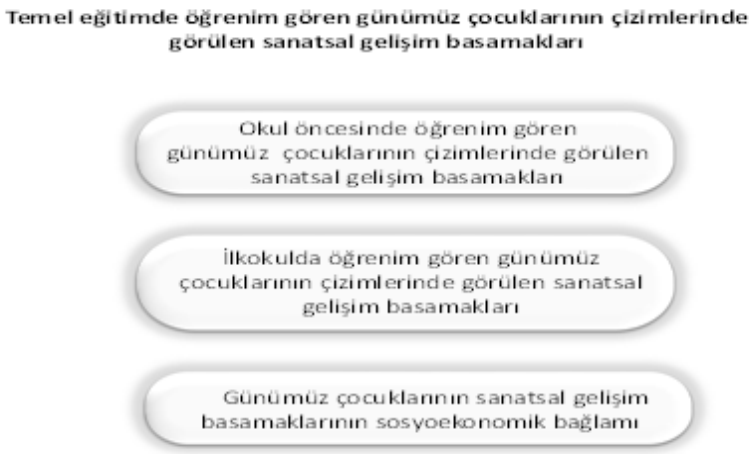

Şekil 2. *Temel eğitimde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları ile ilgili ortaya çıkan alt temalar*

Şekil 2'de görüldüğü gibi, temel eğitimde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları kapsamında "Okul Öncesinde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları",

“İlkokulda öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları” ve ”Günümüz çocuklarının sanatsal gelişim basamaklarının sosyoekonomik bağlamı” alt temaları ortaya çıkmıştır. Bu alt temalara ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.1. Okul öncesinde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları

Çocuk resimleri sosyoekonomik düzeye bakılarak değerlendirildiğinde 5-6 yaş grubunda toplam 155 öğrenci arasından alt düzey okullarda öğrenim gören 36 öğrencinin resimlerinden karalama dönemine ait 1 resim, şema öncesi döneme ait 28 resim, şematik döneme ait 7 resim bulunmaktadır. Orta düzey okullarda öğrenim gören 77 öğrencinin resimlerinden karalama dönemine ait 13 resim, şema öncesi döneme ait 52 resim, şematik döneme ait 12 resim bulunmaktadır. Üst düzey okullarda öğrenim gören 42 öğrencinin resimlerinde ise karalama dönemine ait 13 resim, şema öncesi döneme ait 28 resim, şematik döneme ait olan 2 resim bulunmaktadır. Aşağıda 5-6 yaş grubu arasında yer alan çocukların çizmiş oldukları resimlerden elde edilen veriler sonucunda oluşan araştırmanın bulguları yer almaktadır.

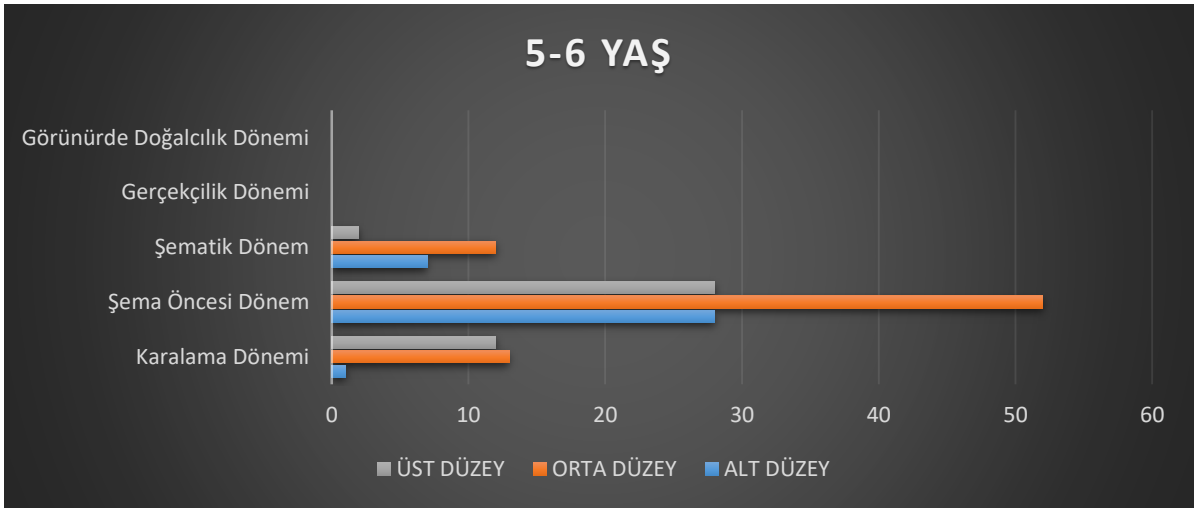

Grafik 1. *5-6 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği*

Grafik 1’e göre şema öncesi dönemdeki çocukların çizimlerinde çok az bir kısmının karalama ve şematik döneme doğru bir kayma gösterdiği çoğunun ise şema öncesi dönemin özelliklerini yansıttığı görülmüştür. Sosyoekonomik bağlamda bakıldığı zaman

çocuk resimlerinde alt-orta-üst düzey okullardaki çocuk resimlerinin sanatsal gelişim basamakları genel olarak benzerdir.

Resim 4. *5-6 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 5. *5-6 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 6. *5-6 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 7. *5-6 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

3.1.2. İlkokulda öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları

Günümüzde ilkokulda öğrenim gören 6, 7, 8, 9 ve 10 yaşlarındaki çocukların sanatsal gelişim basamakları ile ilgili bulgular aşağıda yorumlanarak verilmiştir.

3.1.2.1. *6-7 yaş çocuk resimlerin değerlendirilmesi*

Çocuk resimleri sosyoekonomik açıdan incelendiğinde 6-7 yaş grubuna ait toplam 185 öğrenci bulunmaktadır. Alt gruba ait 56 öğrenciden 4 çocuğun karalama, 21 çocuğun şema öncesi, 32 çocuğun şematik dönem özelliklerini gösterdiği görülmüştür. Orta düzeydeki okullarda öğrenim gören 80 öğrenciden 22'si şema öncesi dönem, 45'i şematik dönem, 12'si gerçekçilik dönemine ait resimler çizmiştir. Üst düzey okullarda öğrenim gören 49 öğrenciden ise 25'i şema öncesi dönem, 24'ü şematik dönem özellikleri gösteren resimler çizmiştir. Aşağıda 6-7 yaş grubu arasında yer alan çocukların çizmiş oldukları resimlerden elde edilen veriler sonucunda oluşan araştırmanın bulguları yer almaktadır.

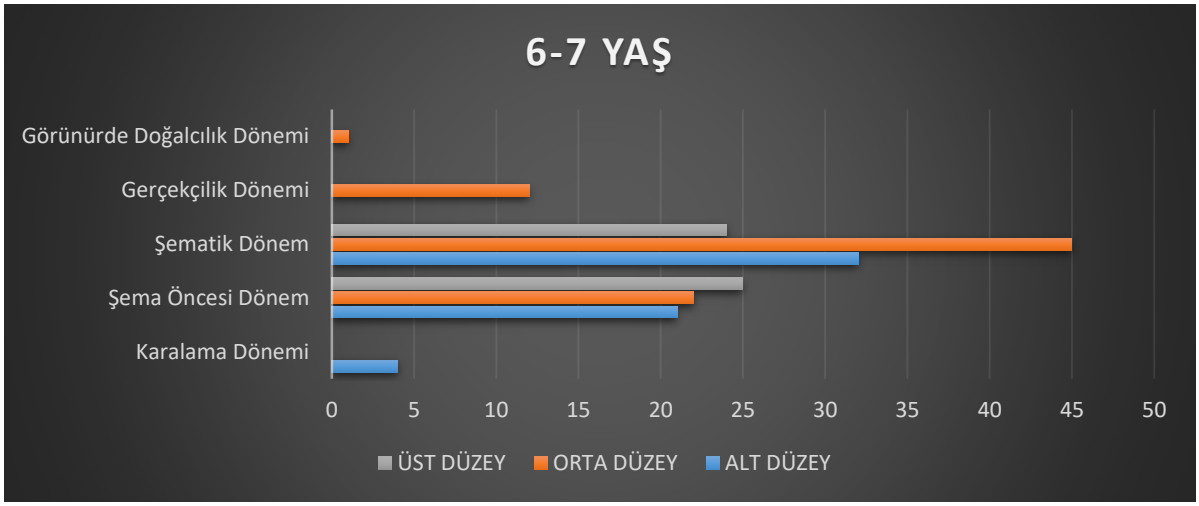

Grafik 2. *6-7 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği*

Grafik 2'ye göre 6-7 yaş grubu çocuklardan sadece alt düzeyde öğrenim gören çocuklardan bazılarında karalama dönemine doğru kayma görülmüştür. Orta düzeydeki okullarda öğrenim gören çocukların bir kısmı daha üst düzey bir resim çizerek gerçekçilik ve görünürde doğalcılık dönemlerine kayma göstermiştir. Üst düzeydeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin resimlerinde şema öncesi dönem ve şematik dönem özellikleri görülmüştür. Yani üst düzey okullarda öğrenim gören çocukların resimlerinde Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarındaki özellikler geçerliliğini korumaya devam ettiği görülmektedir.

Resim 8. *6-7 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

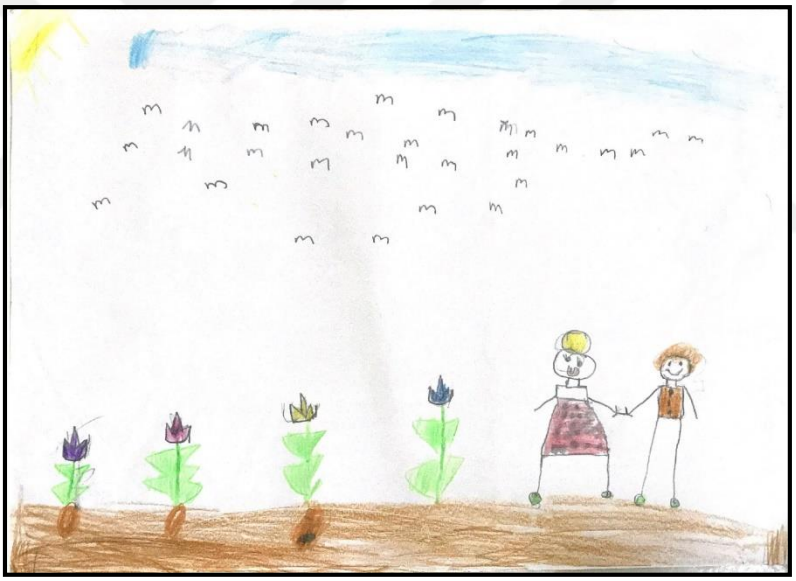

Resim 9. *6-7 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

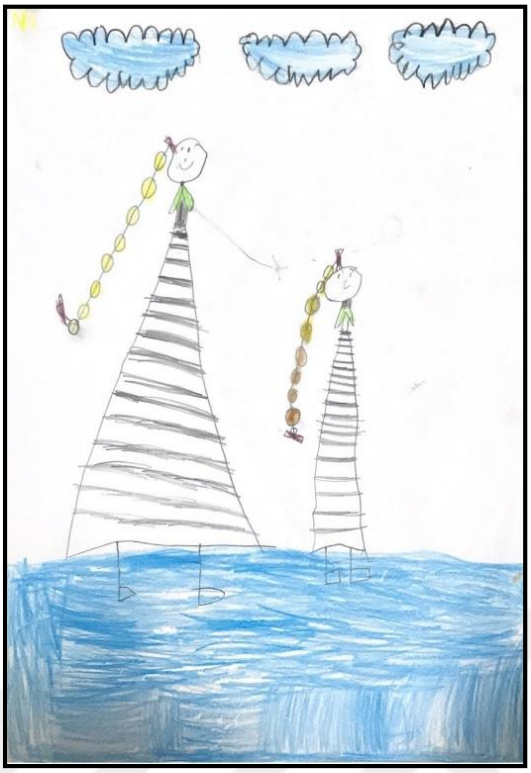

Resim 10. *6-7 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 11. *6-7 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

3.1.2.2. *7-8 yaş çocuk resimlerinin değerlendirilmesi*

Çocuk resimlerini sosyoekonomik bağlamda değerlendirdiğimizde 7-8 yaş grubunda toplam 140 öğrenci vardır. Alt düzeydeki okullarda öğrencim gören 54 öğrenciden karalama dönemine ait 1 resim, şema öncesi döneme ait 11 resim, şematik döneme ait 42 resim görülmektedir. Orta düzeydeki okullarda öğrenim gören 50 öğrenciden şema öncesi döneme ait 13 resim, şematik döneme ait 35 resim, gerçekçilik dönemine ait 1 resim, görünürde doğalcılık dönemine ait 1 resim görülmektedir. Üst düzey okullarda öğrenim gören 36 öğrenciden ise şema öncesi döneme ait 5 resim, şematik döneme ait 28 resim, gerçekçilik dönemine ait 3 resim görülmektedir. Aşağıda 7-8 yaş grubu arasında yer alan çocukların çizmiş oldukları resimlerden elde edilen veriler sonucunda oluşan araştırmanın bulguları yer almaktadır.

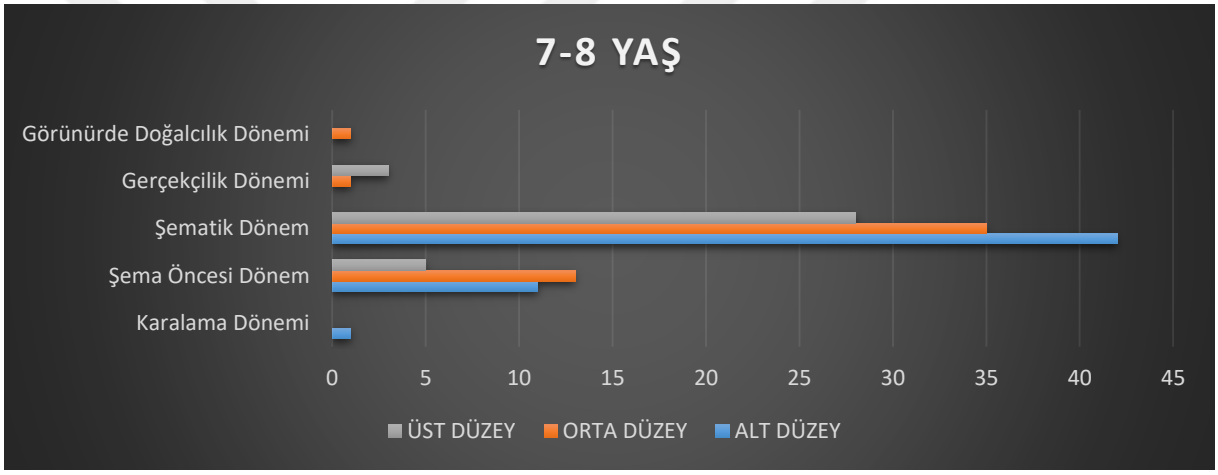

Grafik 3.*7-8 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği*

Grafik 3'e göre çocuk resimlerinde birinci ya da ikinci sınıfa denk gelen bu dönemde alt düzey okullarda 1 tane karalama dönemine ait resim görülürken orta ve üst düzey okullarda karalama dönemine ait hiçbir resme rastlanmamıştır. Orta ve üst düzeydeki okullara bakıldığında gerçekçilik dönemine ait özelliklere rastlanırken alt düzey okullarda bu döneme ait özellik gösteren hiçbir çocuk resmine rastlanmamıştır.

Resim 12. *7-8 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 13. *7-8 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 14. *7-8 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 15. *7-8 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

3.1.2.3. *8-9 yaş çocuk resimlerinin değerlendirilmesi*

Çocuk resimleri sosyoekonomik düzey bağlamında incelendiğinde 9-10 yaş grubunda toplam 148 öğrenci vardır. Alt düzeydeki okullarda öğrenim gören 33 öğrenciden 1 tanesi şema öncesi dönem, 31 tanesi şematik dönem, 1 tanesi gerçekçilik dönemi özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Orta düzeyde öğrenim gören 41 öğrencinin resimlerinde şema öncesi döneme ait 2 resim, şematik döneme ait 19 resim, gerçekçilik dönemine ait 17 resim, görünürde doğalcılık dönemine ait 3 resim görülmektedir. Üst düzey okullarda öğrenim gören 74 öğrencinin resimlerinde ise şema öncesi döneme ait 3 resim, şematik döneme ait 62 resim, gerçekçilik dönemine ait 9 resim görülmektedir. Aşağıda 8-9 yaş grubu arasında yer alan çocukların çizmiş oldukları resimlerden elde edilen veriler sonucunda oluşan araştırmanın bulguları yer almaktadır.

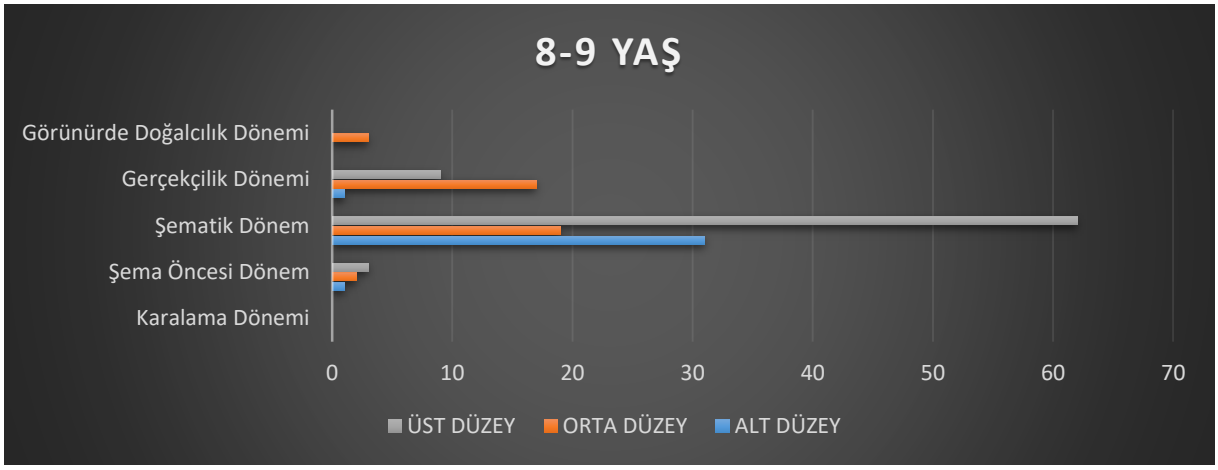

Grafik 4. *8-9 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği*

Grafik 4'e göre 8-9 yaş grubuna ait çocuk resimleri incelendiğinde orta ve üst düzey okullarda öğrenim gören çocukların gerçekçilik dönemine ait resimleri daha önce çizmeye başladığı ya da alt düzey okullarda öğrenim gören çocukların gerçekçilik dönemine daha sonra girdiği görülmektedir. Çünkü sadece alt düzey okullarda öğrenim gören çocukların resimlerinde gerçekçilik dönemine ait 1 resim vardır. Orta düzey okullarda öğrenim gören çocukların resimlerinin üst düzey okullarda öğrenim gören çocukların resimlerine göre daha ileri seviyededir. Çünkü orta düzey okullarda gerçekçilik dönemine ait daha fazla resim görülmüş olup görünürde doğalcılık dönemine doğru kaymalar da görülmektedir.

Resim 16. *8-9 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 17. *8-9 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 18. *8-9 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 19. *8-9 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

3.1.2.4. *9-10 yaş çocuk resimlerinin değerlendirilmesi*

Çocuk resimleri sosyoekonomik düzey bağlamında incelendiğinde 9-10 yaş grubunda toplam 138 öğrenci vardır. Alt düzeydeki okullarda öğrenim gören 33 öğrenciden 18 tanesi şematik dönem, 15 tanesi gerçekçilik dönemi özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Orta düzeyde öğrenim gören 58 öğrencinin resimlerinde şema öncesi

döneme ait 1 resim, şematik döneme ait 14 resim, gerçekçilik dönemine ait 41 resim, görünürde doğalcılık dönemine ait 2 resim görülmektedir. Üst düzey okullarda öğrenim gören 47 öğrencinin resimlerinde ise şema öncesi döneme ait 1 resim, şematik döneme ait 40 resim, gerçekçilik dönemine ait 6 resim görülmektedir. Aşağıda 9-10 yaş grubu arasında yer alan çocukların çizmiş oldukları resimlerden elde edilen veriler sonucunda oluşan araştırmanın bulguları yer almaktadır.

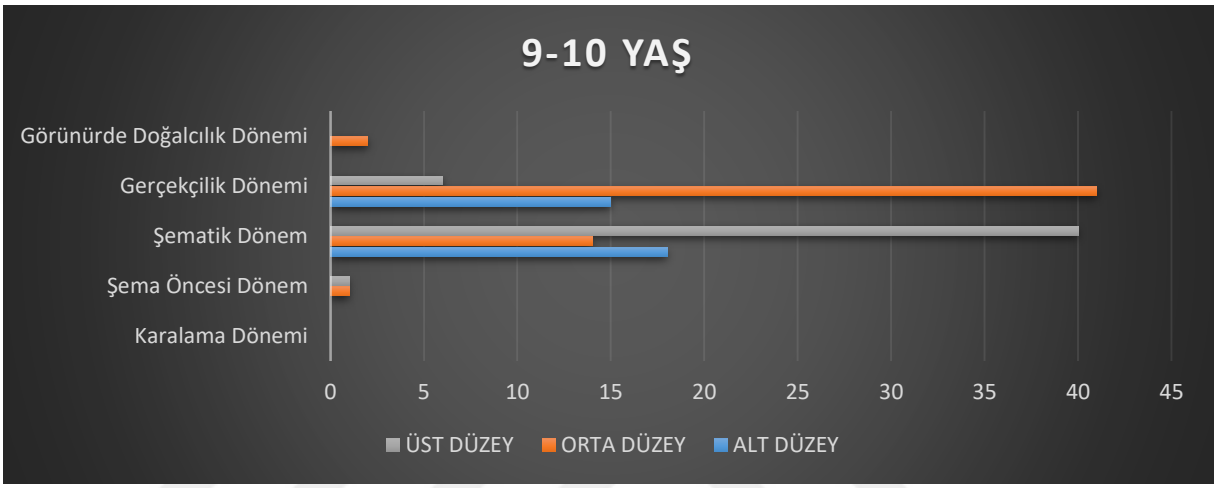

Grafik 5. *9-10 yaş grubu sanatsal gelişim basamağı grafiği*

Grafik 5'e göre 9-10 yaş grubuna ait çocuk resimleri incelendiğinde orta ve üst düzey okullarda öğrenim gören çocukların resimlerinde şema öncesi dönemde olan bir kişi varken alt güzey okullarda şema öncesi döneme ait hiçbir resme rastlanmamıştır. Alt, orta ve üst düzeydeki çocuk resimlerinde çocukların genellikle şematik ve gerçekçilik dönemlerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sadece orta düzeydeki okullarda öğrenim gören iki öğrencinin resminde görünürde doğalcılık basamağının özelliklerini gösteren resme ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra orta düzeydeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin gerçekçilik dönemine daha erken geçtiği söylenebilir.

Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin sanatsal gelişim basamakları kapsamında çoğunlukla içinde bulunduğu dönemin özelliklerini yansıtırken bazı öğrencilerin dönemin gerisinde kaldığı ya da kendi akranlarına göre daha ileride olduğu söylenebilir. Bu geride kalma ya da ileride olma durumu ailelerin sosyoekonomik, sosyokültürel özellikleri, okulun bulunduğu konum, çocuğun yaşadığı deneyimler gibi değişkenlerle açıklanabilir.

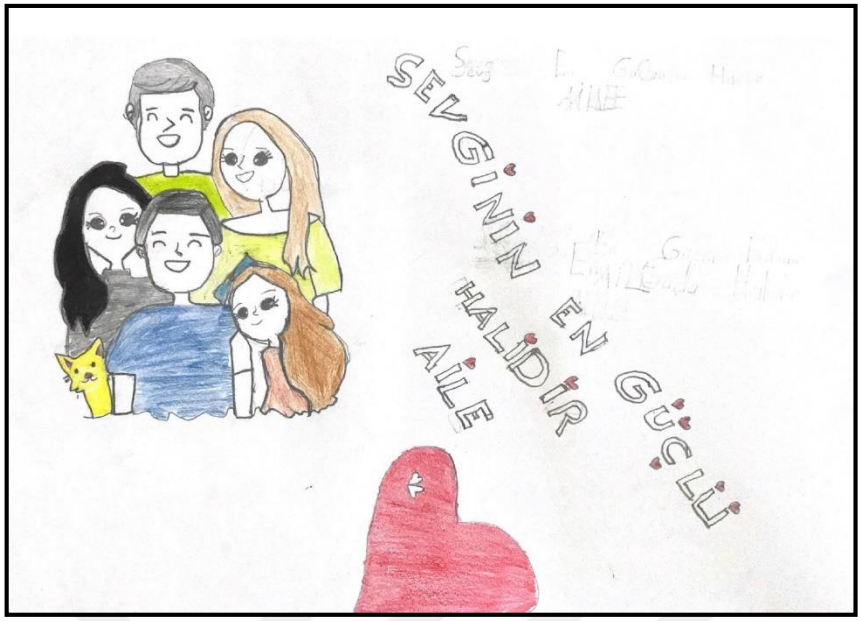

Resim 20. *9-10 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 21. *9-10 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

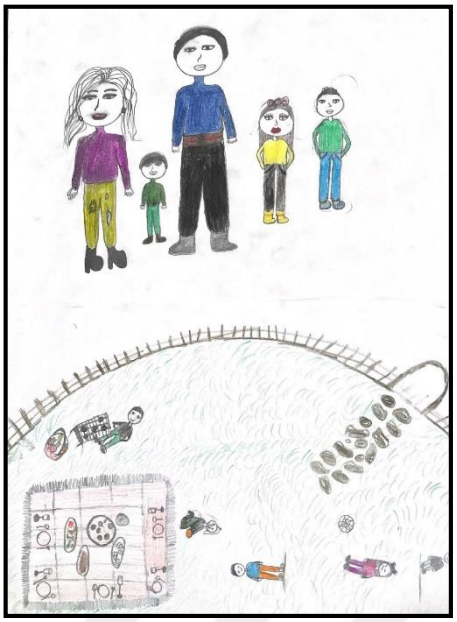

Resim 22. *9-10 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

Resim 23. *9-10 yaş çocuk resimlerinden örnekler.*

3.1.3. Günümüz çocuklarının sanatsal gelişim basamaklarının sosyoekonomik bağlamı

Bu alt bölümde araştırmaya katılan 5-10 yaşındaki öğrencilerin sosyoekonomik yönden içinde bulunduğu yaş dönemine paralel olarak hangi sanatsal gelişim basamağında olduğu, yaşına uygun sanatsal gelişim basamağında bulunup bulunmadığı, araştırmaya katılan öğrenciler arasında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

İnsanın yaşamını etkileyen en önemli etkenlerden birisi sosyoekonomik faktörlerdir. Sosyoekonomik düzey bir anlamda kişinin yaşam kalitesini etkileyen özetleyen bir kavramdır. Genel olarak bakıldığı zaman yüksek eğitim düzeyi ve yüksek gelir insanın üst sosyoekonomik düzeyde olduğunu gösterir. Geçmişte olduğu gibi günümüz toplumunda da yüksek gelir ve yüksek eğitim düzeyi aynı anda bulunmayabiliyor. Farklı sosyoekonomik düzeydeki insanların yaşam koşulları, olanakları, düşünce ve tutumları, değer yargıları farklılık gösterebiliyor. Bunun içindir ki çocuk resimleri de sosyoekonomik faktörlerden doğrudan ya da dolaylı olarak çevresel faktörlerden etkileniyor.

Sosyoekonomik bağlamda birbirinden farklı öğrencileri belirlemek için öğrencilerin kişisel ve aile ilgili olan özelliklerini araştırmak gerekmektedir. Örneğin; aile arasındaki ilişki, ailenin eğitim durumu, yaşadıkları yer, sağlık durumları öğrencilerin sosyoekonomik durumlarını belirlemede önemlidir (Yaray, 2001, s. 11-12).

Birçok toplumda yapılan araştırmalar, sosyoekonomik yönden yetersiz ailede büyüyen çocukların akademik yönden de yeterli olmadığını göstermektedir. Bunun sebebi, yetersiz çevre koşullarının çocuğun tam olarak gelişmesine olanak sağlamamasıdır. Sosyoekonomik yönden yetersiz ailelerde büyüyen çocukların zihinsel ve fiziksel gelişimleri yetersiz beslenme, yetersiz sözel etkileşim gibi birçok olumsuz faktörlerden etkilenerek zarar görür (Kağıtçıbaşı, 1990, s. 48).

Hatay il merkezi, ilçe merkezi ve köylerde yapmış olduğum bu araştırmada ilkokul sonucunda alt sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin sanatsal gelişim basamaklarının benzer olduğu ancak orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin sanatsal gelişim basamaklarında dönemler arasında ileriye doğru kaymanın daha fazla olduğu görülmüştür. Genellikle ebeveynlerin meslek ve eğitim düzeyiyle ilişkilendirilen sosyoekonomik düzeyin ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, çocuğa karşı davranışları ile ilişkili olduğu görülmüştür.

3.2. 21. Yüzyıl Koşulları Bağlamında Temel Eğitim Kapsamındaki Çocukların Sanatsal Gelişim Basamaklarına İlişkin Uzman Görüşleri

Alan uzmanlarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve temel eğitim kapsamındaki çocukların çizmiş olduğu resimler sonucunda elde edilen ikinci tema 21. yüzyıl koşulları bağlamında temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin uzman görüşleri olmuştur. Yapılan betimsel analizler sonucunda bu ana temaya bağlı olarak günümüz dünyasında çocuk olmak, değişen sanat eğitimi, günümüz dünyasından Lowenfeld'in sınıflandırmasına bakmak, sosyoekonomik bağlamda günümüz çocuk resimlerine bakmak, Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının güncellenme gereksinimi olmak üzere beş alt temaya ulaşılmıştır. 21. yüzyıl bağlamında temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin uzman görüşleri temasına ilişkin alt temalar aşağıda sunulmuştur.

Şekil 3. *21. yüzyıl bağlamında temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin uzman görüşleri temasına ait alt tema*

Alan uzmanları sanatsal gelişim basamakları ile ilgili görüşlerini dile getirirken sanatsal gelişim basamaklarındaki değişimi çeşitli nedenlere bağlamışlardır. Bu değişimin nedeni şekil 4'de gösterilmiştir.

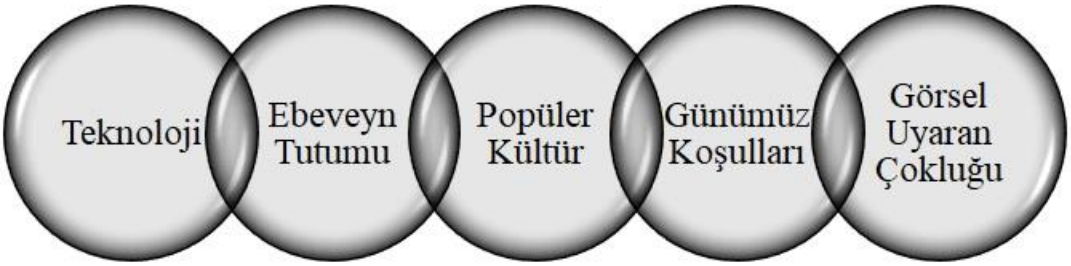

Şekil 4. Alan uzmanlarına göre sanatsal gelişim basamaklarındaki gelişimin nedeni

Şekil 4'te görüldüğü gibi uzmanlar sanatsal gelişim basamaklarındaki değişimin teknoloji, günümüz koşulları, görsel uyaran çokluğu, popüler kültür ve anne-baba tutumundan kaynaklandığını belirtmiştir.

Uzmanlardan U1:

> "Her an aslında değişim söz konusu düne göre bugün daha farklı zaten bilgi de hele bu yüzyılda yakalayamayacağız kadar çok çoğalıyor. Bununla birlikte insanın yaşadığı hayat da değişiyor. Hayatın değişmesi demek hayatın içinden konularını alan sanatın da değişmesi anlamına geliyor. Sanatın değişmesi demek sanat eğitiminin değişmesi anlamına geliyor. Bunun içinde yer alan bireylerin de bakış açısının, vizyonunun, algılama biçiminin de değişmesi anlamına geliyor ki kişi içinde yaşadığı çevreyi yansıtıyor. Bir sanatçı yaşadığı çağı, ortamı, ülkeyi, coğrafyayı ne ise neyle sarmalandıysa aslında onları yansıtır. Edindiği duyguları, düşünceleri, duyuları ile beraber hissettiklerini, düşündüklerini kâğıda, kaleme, tablete, kolaja neyse artık hangi malzemeyi kullanıyorsa içinde bulunduğu dönemin insanı olarak bunu yapmaktadır."

şeklinde görüş belirterek toplumun içinde bulunduğu çağın ihtiyaç ve beklentilerinden etkilendiğini belirtmiştir.

Uzmanlardan U2:

> " Yani şimdi şöyle bir şey var. Lowenfeld bu basamakları ortaya koyarken ne kadar büyük bir grupla çalıştı? Şu anda çok hatırlamıyorum ama. Ben mesela kendi yeğenlerinden örnek vermem gerekirse şu an 4 yaşında bir yeğenim var. Karalama dönemine de daha önce girdi, şema öncesi döneme de daha önce girdi. Mesela o kafa bedenler ya da işte mandalanın

görülmesi, kafa bedenlerin oluşması, onun figüre doğru gidişi bedenleşmesine dönük figür oluşumunu biz daha erken görmeye başladık. Şematik dönemde göreceğimiz şeyleri biz şema öncesi dönemde şema öncesi dönemde göreceğimiz şeyleri de karalama döneminde daha erken görmeye başladık mesela onun çalışmalarında. Şöyle bir baktığımda bunun nedeni çocuğa biz gerçekten de uyaranlar veriyoruz. Mesela çok fazla resimli kitap, iyi resimlenmiş kitap da veriyoruz. Yani bir de çocuğun çok erken yaşta kalem, boya ya da işte şöyle küçük tahtalarında boyuna uygun ergonomik tahtalarında erken çizebilmesine olanak sağlayıcı ortam yarattığımız için ama onun dışında tabi bu biraz ailenin de getirisi."

şeklinde görüş belirterek anne baba tutumunun, anne babanın eğitim seviyesinin çocuk resimlerindeki sanatsal gelişim basamaklarını etkilediğini vurgulamaktadır.

Uzmanlardan U3:

"Bilginin çok hızlı iletildiği ve ilerlediği bir dönemdeyiz. Bu dönemde artık bilginin çok hızlı yayıldığı ve çocuğun her şeyi dokunarak öğrendiği bilgisi çocuk doktorlarınca ve hekimlerce verilen bilgiler ile ve hepimizin yaşamında da karşılaştığımız durumdur."

şeklindeki görüşünü U4'ün:

"Ben bu dönemlerin artık geçerliliğini yitirdiğini düşünüyorum. Çünkü uyaran çokluğundan kaynaklı, bilişsel gelişim dönemleriyle ilişkili şekilde hazırlandığı için. Çocuk belki beş-altı yaşta belki ilkokula başladığı zamanki bir uyaranla daha çok küçük yaşlarda karşılaşıyor."

görüşü destekler niteliktedir. U3 ve U4 görüşlerinde günümüz çocuklarının çok fazla uyaranla karşılaştığını ve bu uyaranların çocuk resimlerine yansıdığını açıklamışlardır.

Uzmanlardan U3:

"Bence popüler kültürün sağladığı bütün imgeler görsellere dönüşür çünkü bunlar çok fazla uyaran olarak zihinsel şemalara yerleşiyor. Ve bunların tümü resimlerle görselleşiyor. Telefondaki emojilerle beraber aynı zamanda televizyonda tablette gördüğü popüler kültür ürünlerinin de görsellere dönüştüğü birçok araştırmada ortaya konuldu. Bunlar hem algısında yer ettiğini hem de resimlerine aktardığını gösteriyor. Bu resimler bize projektif bir bakışta sağlıyor. Yani çocuğun neyi anladığını anlamadığını da yorumlayabiliyoruz dolayısıyla."

görüşüyle popüler kültürün çocukların sanatsal gelişimine etki ettiğini belirtmiştir.

Görüşülen uzmanların hepsi resmin çocukların kendilerini en iyi ifade etme araçlarından biri olduğu bilişsel, fiziksel, duygusal gelişim dönemleri paralelinde iç dünyalarını resim yoluyla dışa aktardıkları görüşünde bulunmuşlardır. Bu sebeple çocuğun içinde yaşadığı çevrenin, ona sunulan imkânların sanatsal gelişim basamaklarındaki değişiklik bağlamında etkili olduğu görüşünü belirtmişlerdir.

3.2.1. Günümüz dünyasında çocuk olmak

21. yüzyılda değişen dünya koşullarına uyum sağlayabilmek, değişimi gerçekleştirebilmek için içinde bulunduğu toplumu iyi anlayabilen, toplumda gerçekleşenleri iyi bir şekilde yorumlayabilen, çağdaş düşünebilen, bilgiye ulaşmanın en kısa yollarını bilen, hayat boyu öğrenmeyi kendine rehber edinmiş ve içinde bulunduğu çağın gereksinimlerine cevap veren bireylerin yetiştirilmesini gerektirmektedir. Tüm bunların sağlanabilmesi için kuşkusuz eğitim sisteminin 21. yüzyıl becerilerini kazandıracak şekilde düzenlenmesiyle gerçekleşebilir (Uçak ve Erdem, 2020, s.76). Bu da öğretmen, öğrenci ve eğitim ortamlarının 21. yüzyıl koşullarına göre uyarlanması gerektirmektedir. Çünkü bu becerilere sahip olmayan ve kendini güncellemeyen bir öğretmenin kendisinden farklı donanıma sahip bir öğrenci yetiştirmesi söz konusu olamaz. Bununla birlikte fiziksel ve sosyal ortamdan faydalanmadan ya da bu ortamlardan yoksun olan öğrencilerin aldıkları eğitimin etkisinin kalıcı olmayacağı ortadadır. Toplumda söz sahibi olmak ve belirli bir yer edinebilmek için 21. yüzyıl becerilerine sahip ve bu becerileri yerinde kullanan bireyler yetiştirmek gerekir. Çünkü hızlı değişimlere ve gelişimlere uyum sağlayabilen, elde ettikleri bilgiyi yaşamlarına aktarabilen, doğru kararlar verebilen, üreten bireylerin toplumda yer edinebilmeleri için 21. yüzyıl becerilerine sahip olması gerekmektedir.

İçinde yaşadığımız toplumda teknolojinin hızla gelişmesi, toplumun ihtiyaçları, olaylar karşısındaki tutumları, değerleri, karşılaştıkları problemlere karşı bakış açılarını bile etkilemektedir. Toplumda yaşayan bireylerin çağa adapte olabilmeleri için öncelikle bulunduğu dönemde geçerli olan ussal donanım ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Bireylerin kazandığı bu beceriler aslında onların kendi olmasına, kendi yaşam tarzını oluşturmasına fırsat vermektedir. Anagün vd.'nin (2016, s.161) belirttiği gibi, bireylerin var olan değişimlere tepki göstermesi, içindeki bulunduğu dönemdeki teknolojiyi özümsemesi, hızlı bir şekilde üretimi gerçekleştirilen bilgileri özenli bir şekilde seçip onları değerlendirerek analiz etmesiyle gerçekleşir. Bireylerin elde ettikleri bu bilgileri doğrudan kullanmaları söz konusu değildir. Elde ettikleri bilgileri ürüne çevirebilmeleri için temel yeteneklerin yanı sıra üst düzey yeterlilik ve becerilere de sahip olması gerekir.

Günümüz dünyasında çocuk olmak bağlamında uzmanlarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi sonucunda günümüz dünyasındaki çocuk kavramına

ilişkin görüşler ortaya çıkmıştır. Uzmanların soruya verdikleri yanıtlar çerçevesinde elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır.

Günümüz dünyasında çocuk kavramı bağlamında uzmanlardan U1:

> " Geçen yüzyılla bu yüzyıl arasında çok fark var. Kendi çocukluğumuzda ister istemez karşılaştırdığımızda çevremizdeki insanlar ve ortamlardaki ilişki ve yakınlık, samimiyet daha gerçekçi ilişkiler kurabiliyorduk çocuk olarak. Günümüz çocukları ise daha sanal ilişkileri yaşıyor. Bu tabi ki bilgisayar ortamı ve internetin bağımlılık yaratmasından da kaynaklanıyor. Mecazen de sanal ilişkiler yaşanıyor. Yani günlük hayatta karşı karşıya geldiklerinde bile aslında o duygularında üzüntülerinde sevinçlerinde ya da arkadaşlık ilişkilerinde yeterince derinleşemediklerini düşünüyorum bir yandan. Ama tabi bu yüzyılın getirmiş olduğu gelişme bir yandan da 21. yüzyıl insanı olma özelliklerini de bu çocukların bu özellikleri geliştirmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani bundan uzak büyüyebilir mi o zaman da bu gerçeklikten kopmuş olurlar. O zaman da büyük sıkıntı yaşayacaklardır. Çünkü çevrelerinde bulunan tüm yaşam ya da topluluğun içinde bulunan insanlar bu verilerle hareket ederken o topluluğun dışında kalması yine onu mutsuzluğa sürükleyecek bir şey olarak karşımıza çıkabilir. Yani hem avantajlı hem dezavantajlı bir dönem yaşıyor bu dönemin çocukları diyebilirim."

şeklinde görüş belirtirmiştir.

Uzmanlardan U2:

> " Yani çocukların tepkileri her zaman aynı. Yani geçmişte de aynıydı şimdi de aynı. Ama çok fazla uyarana maruz kaldıkları da bir gerçek. Bir kere görsel uyaran çok fazla ve ellerindeki, cep telefonlarından, bilgisayara televizyonlara kadar dijital ortamlardan da çok fazla şey öğreniyorlar. Bu bağlamda sadece fiziksel çevre değil ellerindeki telefonlar bağlamında farklı uyarıcılarla bir araya gelmeleri daha sık. Ama çocuk her zaman çocuk tepkileri aynı ama uyaranlarımız değişiyor. Yani geçmişte farklıydı şimdi biraz daha farklı diyebilirim"

şeklinde görüş belirtirmiştir.

Uzmanlardan U3:

> "En ilkel topluluklardan itibaren çocuk kavramını açtığımızda aslında büyük bir değişim olduğunu görüyoruz. Bu değişimin sebepleri, yaşam içerisindeki değişim her yönüyle çocuğu etkiliyor. Öncelikle çocuğun deneyimle olan ilişkisi, deneyime ne kadar katıldığı, yaşama ne kadar katıldığı aslında çok önemli. Bu da aslında bizim duyularımızla öğrendiğimiz ve bilgiyi işlediğimiz ana fikrine bizi götürüyor. Bu ana fikir epistemolojinin ya da fenomolojinin ve bu gibi temel disiplinlerin ortaya koyduğu temel savlarla da desteklenebilir. Bunlara bakıldığında aslında her birimiz birer iki ana yapı üzerine kurgulanmış işlemsel öğrenme sürecinden geçiyoruz"

şeklinde görüş belirtmiştir.

Uzmanlardan U4:

> "Eskiden bizim de çocukluğumuzda çocuk olmak saf, sadece korunması gereken, oyun oynaması gereken, zamanı gelince de öğrenmesi gereken şeyleri öğrene 0.18 yaş arası bireyler olarak tanımlanmaktaydı. Ama artık psikoloji alanında yapılan araştırmalarda çocuk gelişimcilerin de söylediği ilerideki yaşantımızın, davranışlarımızın temelinin 0.6 yaş olduğu yatmaktadır. 0-6 yaştaki bilişsel ve duyuşsal edinimlerimiz bizim ileride nasıl bir insan olduğumuzu sorumluluk sahibi, bencil, kıskanç, yeniliğe açık, karar verme becerisine sahip bireyler olup olmadığımızı biraz öngörüyor. Şu anda bizim çocuktan kastımız kendini gerçekleştirmeye başlayan sorumluluk sahibi bireyler çocuklar şu anda. Bilişsel, duyuşsal gelişimin etkisinde teknoloji tabi ki vardır hepimizde olduğu gibi. Çocuk içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerine göre şekil alır. Ben bilgisayarla 21-22 yaşımda tanımıştım ya da 18 yaşımda tanışmıştım. Ama şimdi çocukları ne kadar uzak tutmak istesen, ekrandan da uzak tutmak istesen çocuklar direkt bilgisayarla, ekranla, çoklu uyarıcılarla iç içeler. Bunun avantajları da var dezavantajları da var tabi ki. Bizim çocukluğumuzda sadece bahçeye çıkıp oyun oynamak, basit çocuk oyunları, ekran yok, İngilizcenin ne olduğu konusunda bile büyük ihtimalle fikrimiz yoktu. Ama şimdi çoklu uyarıcılarla birlikte çocuğun bilişsel ve duyuşsal olarak çok fazla etkilendiğini düşünüyorum olumlu ve olumsuz anlamda. Daha ileriki yaşlarda edinilen bilişsel şemalar daha küçük yaşlara inmiştir. Şu anda üç yaşında bir kızım var. Gözlem alanım benim aynı zamanda. Laboratuvarım diyorum ben ona. Erozyon kavramını biliyor ve ben bunu kendim öğretmedim ona ya da kulağına gelen bir müziğin İngilizce mi Türkçe mi olduğunu biliyor dolayısıyla farkındalığı artıyor bilişsel, duyuşsal açıdan da etkileniyor ve gelişiyor olumlu yönde."

şeklinde görüş bildirerek günümüz dünyasındaki çocukların yaşam koşulları bakımından hem olumlu hem olumsuz etkilenebildiklerini bildirmiştir.

Görüşülen alan uzmanları günümüzdeki çocuk kavramının değişimini birçok faktöre bağlamıştır. Uzmanların çoğunluğu değişimin teknolojinin yaygın kullanımıyla ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Yine görüşülen uzmanlar görsel uyaran çokluğunun günümüzdeki çocuk kavramıyla ilişkili değişime etki ettiğini bildirmişlerdir. Ayrıca görüşülen uzmanlar günümüzdeki çocukların içinde bulunduğu çağdan kaynaklı olarak sanal ilişkiler kurması, doğal ortamlardan uzak kalması bağlamında bilişsel ve duyuşsal yönden olumsuz etkisini de belirtmişlerdir.

Bununla ilgili olarak uzmanlardan U1:

> "Bilişsel anlamda tabi ki teknolojinin ve internetin getirmiş olduğu olanaklar var. Bir şeyi merak ettiğimizde biz halk kütüphanesine gidip oradaki ansiklopedi ya da kitaplardan bilgiyi edinmemiz gerekiyordu evimizde eğer yoksa ya da komşularımızda öğretmen ya da daha çok mürekkep yalamış diye tabir ettiğimiz birileri varsa onlara danışma şansımız vardı. Onlardan öğrenebiliyorduk. Ama şimdi çocuklar iki parmağının ucunda bilgisayarlarına, tabletlerine

ya da telefonlarına girerek bir bilgiyi araştırabiliyorlar. Ama tabi ki burada da şöyle bir şey var. İnternet bir sürü bilgi getiriyor. Bunların doğruluğu konusunda da çocuğun bir şekilde farkındalığının olması gerekiyor."

görüşünü belirtirken uzmanlardan U3,

"Yani uyaranların yoğun olma sıfatını biz modernleşme ile söyleyebiliyoruz. O dönemlere baktığımızda yoğun uyaran çerçevesinde çocuk tabi ki eski kavramın getirdiği niteliklerin ötesinde nitelikleri artık taşır duruma getiriyor. Bu bağlamda baktığımızda özellikle metropollü imgelem kaynağından yararlanabiliriz. Simmel'in bu kaynağında özellikle bahsettiği "blaze" sözcüğü bizim imge bombardımanında kalmamız yoğun uyaranlarla karşılaşmamız anlamında kullanılıyor. İlk kez bunu görsel imgeden yorgunluk hali olarak dile getiriyor. Bu görsel imgeden yorgunluk halini çocuk açısından değerlendirdiğimizde çocuk açısından daha büyük bir yorgunluk çünkü çocuk gelişim evrelerinin ilk aşamalarını tamamlamaya çalışırken buralarda hem deneyim hem görsellik boyutuyla meşgul oluyor. Bunların her birini kavramak ve görmek durumunda kalıyor çocuk. Çocuğa anlamlandırma aşamasında yüklenen boyutlar çok fazlalaşıyor."

şeklinde görüş belirterek 21. yüzyılda varlığını sürdüren çocukların çok fazla görsele maruz kaldığından bu görselleri seçip kullanmakta zorluk çektiğini fazla görsele maruz kalmanın bilişsel açıdan şemaları anlamlandırmada ve kodlamada karmaşaya sebep olduğunu belirtmişlerdir. Öte yandan bu dönemdeki çocukların bilgiyi araştırma metotlarının değiştiğini artık bilgiye ulaşmanın önceki dönemlere göre çok daha kolay olduğunu ifade ederek çocukların doğru veya yanlış bilgi olduğunun farkında olmadan bütün bilgileri direkt kabul etme gerçeğini belirtmişlerdir.

Uzmanlardan U1:

" Sosyalleşme anlamında sosyal medya araçlarını kullanarak biraz daha sanal ilişkiler içerisinde devam ettiğini söyleyebilirim. Çünkü bir ev ortamındaki diyalog ya da iletişim ya da bir sokakta oynanan birlikte oyunun vermiş olduğu duygu hani orada öfkelensek bile o bir gerçek ve onu doğrudan ifade etme şansımız var ama sosyal medya üzerinden bu diyalogları kurduğumuz zaman bunların samimiyeti konusunda da sıkıntılar yaşanabiliyor. Ya da bunlarla ilgili çocuklar bazı mağduriyetler altında yani zorbalıklara maruz kalabiliyorlar. Burada kabul görme gibi bazı şeylere girebiliyorlar çocuklarımız. Orada reddedilme ya da fenomen olma gibi durumlar görebiliyorlar. Yani ben 50 yaşıma giriyorum yani yeni duyduğum ve anlamlandırmakta zorlandığım bir kavramı çocuklar ilkokul çağlarında bile bunun farkına varıyorlar ve bunlarla yaşamak zorunda kalıyorlar. Hani gerçek olmayan bir durum üzerinden kendi değerlerini, özgüvenlerini ya da kendine ait değerleri şişirilmiş sanal dijital ortama öğretilere ya da doktrinlere kendilerini değerlendirmeye kalktıklarında hüsrana uğrayabiliyorlar. Bu da duygusal anlamda onları zedeleyen bir duruma getiriyor."

şeklinde görüş belirterek sosyal medyanın sadece çocukları değil tüm insanlığı yalnızlaştırdığını belirtmiştir.

Öte yandan uzmanlardan U3:

> " Ben çocuğun içe dönüklüğünün arttığını düşünüyorum. Hatta çocuk teknolojinin daha da aktif olması durumuyla doğrudan bilgiye ulaşabilir durumda doğrudan deneyime ulaşabilir durumda, oyun ve teknoloji gibi birçok bağımlılığın da çıkmasıyla beraber daha da içe döndüğünü düşünüyorum. Birçok kaynakla da bu durumu ilişkilendirebiliriz ama aksi düşünceler de mevcut."

şeklinde görüş bildirmiştir. Uzmanlardan U3'ün bu görüşü teknolojinin insanları yalnızlaştırması ve içe dönük bireyler haline getirmesi açısından ilişkilendirildiğinde bu bağlamda U1'in görüşlerini destekler niteliktedir.

Görüşülen uzmanlar günümüz modern toplumunda çocukların bilişsel gelişim açısından bu dönemde bilgiye çok daha kolay ulaştığını fakat bunun yanı sıra eleştirel sorgulama becerilerinin geliştiği oranda edinilen bilgiden faydalanabileceklerini ifade etmektedir. Bu da bilişsel gelişim açısından bakıldığında olumsuz bir durum. Çocukların her önüne gelen bilgiyi kabul etmeleri, sorgulamadan bilgileri deneyiminin bir parçası haline getirmeleri psikolojik ve ruhsal anlamda zarar verici olabilir. Aile ya da eğitim sisteminin farkındalığı bu bağlamda çok önemli bir etken oluyor. Çünkü bu farkındalıklar sayesinde çocukların doğru bilgiye ulaşma şansı var.

Görüşülen uzmanların günümüzün değişen dünyasında çocuk olmak bağlamında verdiği yanıtlara genel olarak bakıldığında çocukların her dönemde çocuk olduğu, aynı süreçlerden geçtiği fakat içinde bulunulan teknoloji bombardımanından kaynaklı bilinçli üretici ve tüketici olma bağlamında toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Teknolojiyi doğru kullanma konusunda çocukların en çok vakit geçirdikleri aileleri ve öğretmenlere yönelik eğitici çalışmaların mutlaka yapılması gerektiğinden ancak bu şekilde teknolojinin nimetlerinden nitelikli şekilde yararlanılacağından bahsetmişlerdir. Bir çocuk çok fazla teknolojiye maruz kalıyor ya da çok fazla görsele maruz kalıyor diye o çocuğun üst düzeyde sanatsal performans sergilemesi beklenmeyebilir. Bu durumun tam tersi olarak bir çocuk teknolojik araç olarak sadece televizyon izliyorsa bu çocuğun kesinlikle sanatsal performansı diğerlerine göre kötüdür denilemeyeceğini sanatın biricik, bireysel bir alan olduğunu bu sebeple çocuklar üzerindeki etkisinin genellenemeyeceğini belirtmişlerdir.

3.2.2. Değişen sanat eğitimi

Alan uzmanlarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi sonucunda çocuğun değişen yüzyılın sanat etkinlikleri ve sanat eğitimine yansımasına yönelik görüşler ortaya çıkmıştır. Uzmanların soruya verdikleri yanıtlar çerçevesinde elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır.

Uzmanlardan U1:

> "Çocuklar çevrelerinde var olan görselleri göstergeleri kopyalama üzerinden kendi çizgilerini geliştirirler. Mesela sanat eğitimi kuramları içerisinde Wilson kardeşler var. O kopya kuramı üzerinde duruyor ve çocuk resimlerinin popüler kültür imgelerini taklit üzerinden gittiğini söylüyorlar mesela ki 1970'lere ait bu kuram bu. O zaman daha çok medya aracı olarak televizyon etkili ve televizyonda gördükleri çizgi filmler, animasyonlar ya da basılı materyaller üzerinde çizgi romanlar gibi öğeler üzerinde var olan görselleri taklitlerini çocuk resimlerine kopyalanmasının önemli bir gösterge olduğunu söylüyorlar orada. Günümüzde ise bunlar nerelere kaydı? Şimdi televizyon izleyen insan sayısı çok az fakat internet ortamındaki youtube ya da diğer videoların instagramın reel kısmı tiktok gibi birçok kısımdan bunları izleme şansları var. Birçok çocuğun sosyal medya hesapları ve burada paylaşılan görseller var. Hareketli ya da durağan görseller var. Bunlardan etkilenmemeleri söz konusu olamaz diye düşünüyorum."

şeklinde görüş belirterek günümüzdeki sanat eğitiminde artık popüler kültürün etkilerinin ya da yansımalarının görüldüğünü belirtmiştir.

Uzmanlardan U2:

> " Bizler sanat eğitimi verirken görme üzerine eğitim veriyoruz. Çevrede görsel uyaran çok fazla arttı. Dolayısıyla biz sanat eğitimciler bu görsel uyaranların çokluğuna istinaden bunları sanat derslerinin içerisine biraz daha almaya başladık. Ama nasıl almaya başladık. Görsel uyaranların her zaman her türü her zaman masum olmayabiliyor. Bu uyaranlara karşı biraz daha bilinçli tepki verebilmelerine yönelik ya da gerçek ve kurguyu ayırt edebilmelerine yönelik sanat eğitimi derslerinin sadece sanat yapıtı inceleme ya da sanat yapma ya da sanat tarihi gibi unsurlarla ele alınmaması gerektiğini biraz daha görsel çevre dediğimiz işte bu dış uyaranlar birbort reklamı olabilir, diğer reklamlar olabilir, youtube videoları olabilir. Biraz daha bu görsel çevrenin de sanat derslerinde yer alması gerektiğini düşünmeye başladım. Çünkü görsel çevreden çok fazla şey öğreniyorlar çocuklar ve bunlara bilinçli tepki vermek zorundalar. O yüzden sanat derslerimizde bizim biraz daha değişim var. Şu anda mesela öğretmen eğitiminde görsel kültür eğitimi, görsel kültür pedagojisi gibi unsurları da eleştirel pedegoji bağlamında ele alıyoruz böyle bir değişimimiz var."

şeklinde görüş belirterek günümüzdeki değişimlere eğitim anlamında da uyum sağlamak adına sanat eğitimi derslerinde değişikliğe gidildiğine bu sayede çocukların doğru tepki

verebilmelerini, dış uyaranların kendileri üzerindeki etkilerini doğru yorumlama becerisi kazanmalarına destek olduklarını belirtmiştir.

Uzmanlardan U3:

> "Eğitim hayatını daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirirsek; bu deneyimlerin çok fazla duyuya hitap edecek şekilde bir arada geliştirebilmek demek o kadar etkin deneyim kazandırmak demek, o kadar etkili şema kazandırmak demektir. Dolayısıyla biz bunları sanatsal yani müze, drama, 3 boyutu çalışmalar, görsel kültürün dâhil olması gibi birçok kapsayıcı bakışı kazandırabilecek eğitim programlarıyla ancak bunu yapabiliriz. Bu eğitim programlarında da bu esnekliği kazandırmaya çalışırken bu çeşitliliği de öğretmen adaylarına sunmamız gerekiyor. Yani sanatsal deneyimlerin sadece resim yoluyla kazandırılamayacağını her ne kadar pratik olsalar da bunlar yerine farklı yöntemler kazandırmalıyız."

şeklinde görüş belirterek günümüzde sanat eğitiminin sadece resimden oluşmadığını farklı alanlara yayılarak bu eğitimin verildiğini, verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Uzmanlardan U4:

> "Çoklu materyallerle karşılaşıyorlar. İki buçuk-üç yaşına yakın nesneler çizerken, bizi çizerken şimdi biz bir buçuk-iki yaş civarında karşılaşıyoruz. Burada çoklu uyarıcı, çoklu materyallerle karşılaşması ve renkli dünyanın etkisidir. Bir kere gördüğümüzü aktarıyoruz. Yani çocuk resimlerinde çocuğun sanat yoluyla yaptığı şeyde çocuğun biz biliş dünyasını görüyoruz. Çocuk sadece eskiden anne babaya maruz kalıp, bahçede oyun oynamaya maruzken şimdi farklı farklı yerler farklı farklı etkinlikler görüyor farklı ortamlara giriyor bir yaşından itibaren. Bunların hepsi çocuk için bir veri. Dolayısıyla bu verilerin yansımasını da çocukların yaptığı etkinliklerde görebiliyoruz diye düşünüyorum. Sanat eğitimine nasıl yansır? Kısmının ebeveynlerle ilgili olduğunu düşünüyorum henüz okula gitmiyorsa eğer. Ebeveynlerin artık kendini gerçekleştirmesi, geliştirmesi çocuğun çoklu materyallerle karşılaşması daha kolay olur. Olumlu yansıdığını düşünüyorum."

şeklinde görüş belirterek sanat eğitiminin değişiminde görsel kültür eğitimi ve görsel pedagojinin önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca, alan uzmanları günümüzdeki çocukların çok fazla uyaranla karşılaştığını, görmüş oldukları uyaranları resmetme ihtiyacı duyduklarını, ailelerin bilinçli ebeveynler olması yönünde sanat eğitiminin olumlu seyirde olacağını ifade etmektedir.

3.2.3. Günümüz dünyasından Lowenfeld'in sınıflandırmasına bakmak

Uzmanlarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi sonucunda Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının günümüz açısından geçerliliği bağlamında görüşler ortaya çıkmıştır. Katılımcı uzmanlar sorulan sorular doğrultusunda

açıklamalarda bulunmaktadır. Görüşme ve bulgulardan elde edilen sonuçlara bütüncül olarak bakıldığında Lowenfeld'in 1960'lı yıllarda geliştirmiş olduğu sanatsal gelişim basamaklarında günümüz koşullarındaki değişiklikler göze alındığında bireysel farklılıklar doğrultusunda sapmalar olabileceği yönündedir.

Görüşmelerde uzmanlar değişimin her alanda olduğu gibi teknolojinin yansımalarıyla birlikte çocuk resimlerinde de görülebileceği yönündedir. Teknoloji ve teknolojinin getirdikleri ne tamamen iyi ne de tamamen kötüdür. Çocukların ellerindeki imkânları doğru ve titizlikle kullanmaları bu bağlamda çok önemlidir. Uzmanların bu konu ile ilgili görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Uzmanlardan U1:

> "Görsel sanatlar öğretmeni belirli bir konuyu verir ve onu çizmesini isterse mesela bir hikâyede geçen kahramanları ve oradaki ortamı çizmesini isterse o dönem eğer şematik dönem içerisindeyse çocuk şematik dönem özelliklerini gösteriyor ama serbest çizime bırakıldığı zaman mesela daha çok Minecraft labirentlere benzer çizimler yapıyor. Gelişim özellikleri her çocukta vardır ve gelişir gider diyemiyorum çünkü bu özellikler de görülebiliyor ama içinde bulunulan dönemlerin imgeleri, imajları ve göstergelerini de çocuklar resmediyorlar. Öğretmen bir program olarak çocuğa o derste yaptırmak istediğinde belki çocuk 23 Nisanla ilgili kompozisyonları çizerken işte resmi tamamlama özelliğini, saydamlık özelliğini, hiyerarşiyi, düzleme gibi özelliği gösterdiklerini görebiliyoruz. Fakat standart konuların dışına çıkıldığı zaman çocuk ne çiziyor derseniz orada bilgisayar oyunlarındaki kahramanları, mekânları, animeleri çiziyor ve buradaki şeyleri taklit ediyor diye cevap verebilirim. Ama tabii ki bunu genelleyemem."

şeklinde görüş belirterek çocuk resimlerindeki çizimlerin değerlendirilmesinde serbest ya da konulu resim çizmenin ayrımına dikkat çekmiştir.

Uzmanlardan U2:

> " Sağlayıcı ortam yarattığımız için ama onun dışında tabi bu biraz ailenin de getirisi. Karalama döneminde küçük kas gelişimi gibi unsurlar önemlidir, el göz koordinasyonu önemlidir. Mesela çocuk el ve göz koordinasyonunun farkına vardığında rastlantısal karalamalar, rastgele karalamalar, bir süre sonra da kontrollü karalamalara dönüşür. Çünkü gözüyle takip ettiğinde çizginin farklı bir noktaya gidebileceğini görür. Şimdi bir de orada kas gelişimi açısından bakıldığında mesela ben kendi yeğenim açısından örnek veriyorum belki bunu herkeste göremem. Bir aile çocuğa yemeği yediyor. Yani elini kullanmaktan ziyade belirli bir yaşa kadar yediriyor yemeğini ama bir de şöyle bir aile var önündeki tepsiye yemeğini koyuyor çocuk kendi yiyor daha erken yaşta. 1-1.5 yaşında oradan kendi yemeğini alıp yemeye başlıyor. Yani elini daha erken kullanmaya başlıyor. Kaşığı daha erken tutmaya başlıyor. Dolayısıyla kalemi tutması, elini kullanabilmesi, eliyle göz arasındaki bağlantıyı

kurabilmesi daha erken bir yaşa çekiliyor. Dolayısıyla bu çocuğun karalamalarını da etkiliyor. Tabi bunu sunmayan aile de var. Yani elini kullanmadan aile kendisi yediriyor. Kendisi orada aslında çocuk bir beceri geliştiriyor ama bir başka aile de aslında o beceriyi geliştirmesine izin vermiyor. Aslında çok boyutlu. Çocuğa sunulan imkânlarla, çocuğun aldığı uyaranlarla, sosyokültürel ortamla yakından ilişkili."

şeklinde görüş belirterek çocuk resimlerinde çocuğa sunulan imkânların, çocuğun yaşadığı deneyimlerin, ailenin bilinçli olmasının etkisini vurgulamaktadır.

Uzmanlardan U3:

"Bizler iyi biliriz ki bir çocuk şema öncesi dönemde yer alırken de aslında bir sonraki dönemden de izler taşıyabilir. Tabi ki şema öncesinde buraya göre literatürdeki bilgilere göre 4-7 yaş arasındaki çocuk tabi ki şema öncesi dönemdeymiş gibi görünür orada olduğu kabul edilir. Ama derinlikle bakıldığında çocuk şematik veya gerçeklik döneminde görülebilir. Dönemler arasındaki çizgiler de çok keskin değildir. Kuramın da çok keskin hatlarla ayrıldığını düşünmüyorum. Sadece o yaygın veriyi anlamlandırmak gerektiği için böyle yapıyorlar. 4 yaşı hem karalama hem de şema öncesi döneme katmalarının da nedeni budur. Aradaki geçişkenliği de göstermektedir."

şeklinde görüş belirtirken Uzmanlardan U1:

"Lowenfeld'in belirlemiş olduğu gibi gelişim basamaklarına göre çizgisel gelişimde yer alan özellikler araştırılsa belki bir şema çıkabilir. Hani bu yaş grubunda genelde şu şekilde özellikler vardır denilebilir ama bunu hep şöyle değerlendirmek lazım. İçinde yaşanılan dönemin bunu değiştirebileceği ve bireysel farklılıkların olabileceği göz önünde bulundurulmalı. Böyle bir şemalandırma var ve herkes bu kalıbın içine giriyor olarak düşünülmemeli. Çünkü görsel sanatlar dersi bireysel eğitim gerektiren bir ders ki bence diğer derslerin öğretimi bile bireysel eğitmeyi gerektirir ama görsel sanatlar dersi özellikle bireysel eğitim gerektirir. Çünkü kişisel bir şeydir. Yani bir çocuk diğer çocuğa benzemez. Lowenfeld'in gelişim basamaklarının öğretmenlere vizyon kazandırması açısından bir bakış genelde çocukların gelişimi bu şekildedir mantalitesini kazandırıyor bu açıdan katkı sağlıyor. Ama öğretmenlerin kesinlikle çağın değişimini ayrıca bireysel farklılıkları unutmaması gerekiyor."

şeklinde görüş belirterek çocuklar arasında bireysel farklılıklar olduğu konusunda destekleyici ifadelerde bulunmuşlardır.

Uzmanlardan U4 ise farklı bir bakış açısıyla:

"Karalama dönemi için aynı şeyi düşünmüyorum çünkü karalama dönemi içinde fiziksel yeterlilik de barındırıyor. Çocuğun o el kaslarının gelişimi sadece zihinsel değil. Dolayısıyla karalama döneminin çok az bir değişikliğe uğradığını düşünüyorum ama diğer dönemlerde biraz daha yaş döneminin aşağıya çekildiğini düşünüyorum. Çünkü dediğim gibi bizler her şeyi şemalarla öğreniyoruz. Ve çocukların o şemaları kurması, gerçekleştirmesi çok küçük yaşta çok daha fazla uyarıcı sayesinde oluyor. Çocukların şema öncesi dönemde

gerçekleştirdiği yer gök çizgisi, ayrıntıları çocukların daha küçük yaşta gerçekleştirdiğini bunu resme döktüğünü düşünüyorum."

şeklinde görüş belirterek Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarında karalama döneminde fiziksel yeterlilik de gerekli olduğu için bu dönemde herhangi bir değişikliğin çok mümkün olmayacağını ama diğer dönemlerdeki sanatsal gelişim basamaklarında çocukların maruz kaldığı uyaranlardan kaynaklı yaş bağlamında daha geri çekilmelerin olabileceğini vurgulamıştır.

Görüşülen uzmanlar sanatsal gelişim basamaklarında karalama döneminde fiziksel gelişimin de önemli bir payı olduğundan bu dönemde çocuk resimlerinde çok belirgin farklılıkların görülmeyebileceğini belirtmiştir. Şema öncesi, şematik, gerçekçilik, görünürde doğalcılık basamaklarında ise tüm çocuklar için geçerli olmasa da günümüz koşullarında yaşayan çocukların uyaranlardan etkilendiğini ve gördükleri görselleri resimlerinde kullanmaya çalıştıklarını, her çocuğun teknolojiden ve çevreden etkilenme türünün farklı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca sanatsal gelişim basamaklarındaki sapmaların bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanlardaki gelişimle bunun yanı sıra bireysel farklılıkla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

3.2.4. Sosyoekonomik bağlamda günümüz çocuk resimlerine bakmak

Uzmanlarla yapılan görüşme ve 5-10 yaş arasındaki çocuklardan elde edilen veriler sonucu çocuk resimlerindeki sosyoekonomik faktörlerin etkisine yönelik görüşler ortaya çıkmıştır. Uzmanların soruya verdiği yanıtlar sonucunda elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmektedir:

Uzmanlardan U1:

"Görsel bombardıman altında kalan ve ekonomik anlamda rahat bir ortamdaki çocuk eğer görsel algı açısından farkındalığı varsa gerçekten çok yaratıcı çizimler ortaya koyabilir. Ama bir de şu var ekonomik doygunlukla beraber sanata ya da görsel sanatlara ilgisi az olabilir. Bu kadar imkân içerisinde bunu es de geçebilir. Bunu şöyle kalıplara sokmamalıyız bence hani ekonomik durumu iyi olduğu için iyi, iyi olduğu için kötü, iyi olmadığı için iyi bunlar örneklere göre çok değişebilir. Hele bu bir de şeyse eğer yazılı ya da görsel sanatlarla ilgili bir durumsa ya da gösteri sanatları ile ilgili bir durumsa."

şeklinde görüş belirterek sosyoekonomik durumun çocuk resimlerine etkisinin olmadığını, çocukların hayal dünyalarının, yaratıcılıklarının daha önemli olduğunu belirtmiştir.

Uzmanlardan U1'in görüşünü desteler nitelikle olan Uzmanlardan U2:

> "Ekonomik durumla ilgili yorum: Maddi imkânlar fazladır ama çocuk kontrolsüz bir şekilde dijital uyaranlarla karşı karşıyadır. Mesela oradan öğrendiği şeyleri de resimlerine aktarıyordur. Burada tamam maddi olanak var ama mesela öbür çocuk daha az dijital ekranla haşır neşirdir ya da tek dijital şey onun için televizyondur ya da belirli kısıtlayıcı sürelerle maruz kalıyordur. Daha doğal daha naifliğini yitirmemiş resim vardır. Yani anlatımı vardır. Bu ailenin tutumuna göre değişir."

şeklinde görüş belirterek sadece sosyoekonomik düzeyin iyi olması çocuk resimlerinin de iyi olması anlamına gelmeyeceğini, imkânların iyi bir şekilde çocuğa sunulması gerektiğini ifade etmiştir.

Uzmanlardan U3:

> " Çocuğa yeterince imkân tanımayan elindekileri alan, bunların ne kadar etkili olduğunu önemli olduğunu bilmeyen bir aile, tabi burada ailenin eğitim düzeyi de önem taşıyor, bir taraftan da bunların ne kadar önemli olduğunu bilerek davranan bir aile… Yani burada sosyoekonomik durumdan ziyade eğitim durumu devreye giriyor diyebilirim. Çünkü burada ekonomik düzeyden ziyade eğitim düzeyi için farklılık gösterir diyebiliriz. Kâğıt, kelemi, oyun hamuru vs. rahat ulaşılabilir olduğu için. Eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerde daha verimli geçip dönem daha erken tamamlanabiliyor bu durumda. Eğitim düzeyinin de bu konuda önemli olduğunu düşünüyorum."

şeklinde görüş belirterek sosyoekonomik düzeyden ziyade ailenin eğitim düzeyinin çocuk resimlerine etkisine vurgu yapılmıştır.

Uzmanlardan U3'ün bu görüşünü uzmanlardan U1'in:

> "Geçmişte hocalarımız bize yaratıcılığı şöyle tanımlardı "sınırlı imkânlarla özgün formlar yaratabilmek" az ile bir şey yapabilmek. Çünkü bazen şöyle olur bizim atölyede elimizde her türlü renk her türlü malzeme vardır ama o kadar çeşitliliğin içinde birine odaklanmak da zor olabilir. Ama bir başkası için de o zenginlik sevindirici olabilir hemen o malzemeyi alıp bir şeyler yapabilir. Biraz şunu demek istiyorum yani görüşmenin başından beri " bir şey ne tam böyle zararlıdır ne de yararlıdır. Bunu bilinçli bir şekilde yaşayabilmek, deneyebilmek önemlidir. Çocuklar söz konusu olduğunda ise bu konuda tabii ki kendileri bazı şeyleri deneyip yanılıp öğrenecekler ama algı ile ilgili kısımda onlara rehberlik edecek kişiler öğretmenleri ve aile. Bu imkânlar içerisinde öğretmenler ve aile çocuğa bir şeylerin zararlı ya da yararlı olduğu noktaları ayırt edebileceği noktaları deneyimler yaşamalarına fırsat tanımaları gerekiyor. Önemli olan şey bu."

şeklindeki bu görüşü desteklemektedir.

Sosyoekonomik düzeyi çok iyi olan bir aile uzmanlardan U3'ün de belirttiği gibi;

> "Simmel'in bu kaynağında özellikle bahsettiği "blaze" sözcüğü bizim imge bombardımanında kalmamız yoğun uyaranlarla karşılaşmamız anlamında kullanılıyor. İlk kez bunu görsel imgeden yorgunluk hali olarak dile getiriyor. Bu görsel imgeden yorgunluk

halini çocuk açısından değerlendirdiğimizde çocuk açısından daha büyük bir yorgunluk. Çünkü çocuk gelişim evrelerinin ilk aşamalarını tamamlamaya çalışırken buralarda hem deneyim hem görsellik boyutuyla meşgul oluyor. . Özellikle çocuğun yoğun imgelerle yani uyaranlarla karşılaşması… Çünkü aslında her uyaran bize geldiğinde şemaya yerleşiyor gibi kabul ediyoruz. Yani çocuğun aslında bu yoğun uyaranlarla genel bir ifadeye dönüştürmek gerekirse, belki daha zorlanarak geçirdiğini, daha yoğun uyaranlarla karşılaşması sonucunda bu şemaların her birine yerleşecek bilgi, görsel veya deneyimlerin belki daha seçimli bir şekilde yerleştiğini, belki orada uyaranlarla algısal yasaların da etkisiyle daha anlamlandırma aşamasına geçtiğini söyleyebiliriz. Burada çocuğun işlem evrelerinin daha zor geçtiğini söyleyemeyiz ya da daha net ve keskin cevaplar verilmeyebilir."

şeklinde görüş belirterek çocuklara bir sürü uyaran sunup çocuğun asıl yerleştirmesi gereken ana şemaları bilincine yerleştirmesine izin vermeyeceğine vurgu yapmıştır. Çocuğun zihninin görsel uyaranlardan yorularak, seçmesi gereken şemayı o kadar çok şema içinden seçemeyebileceğini ifade etmiştir.

Uzmanlardan U4 ise U1, U2, U3'ten farklı bir bakış açısıyla:

"Farklılık göstereceğini düşünüyorum çünkü çoklu uyaranlar, olumlu ya da olumsuz uyarıcılar kendimden örnek verirsek ben şehir merkezinde yaşıyorum belki nispeten eğitimci anne babayım. Dolayısıyla bunun eğitimini aldım ve bunun eğitimini veriyorum ama her çocuk bu şekilde çoklu uyarıcıya maruz kalmıyor farklı sosyokültürel düzeylerde. Çocuk bulunduğu kültüre göre şekilleniyor. Sadece dışarıda oynayan, farklı materyallerle bir arada olmayan çocuk ya da farklı ortamlarda farklı kültürel özellikleri görmeyen çocukların resimlerinin aynı veri olacağını düşünmüyorum. Buna cevap verebilmek için daha geniş çerçevede bir araştırmanın yapılması gerektiğini düşünüyorum."

şeklinde görüş belirterek farklı uyarıcılara maruz kalmış çocuk resimlerinde o çoklu uyaranlara ait çizimlerin olacağını, sosyoekonomik düzey bağlamında sanatsal gelişim basamaklarında farklılıkların olabileceğini bildirmiştir.

Görüşülen alan uzmanlarından sosyoekonomik düzeyin sanatsal gelişim basamaklarına etkisi bağlamında iki farklı bulgu ortaya çıkmıştır. Birincisi uzman U1,U2 ve U3'ün belirttiği; görsel uyaranların, materyallerin çocuklara bilinçli olarak sunulması halinde sanatsal gelişim basamaklarında olumlu yönde etkisinin görülebileceğini, bilinçli olarak sunulmayan uyaranların çocuklarda uyarıcı yorgunluğu etkisi yarattığını belirterek olumsuz yönde etkilediği bulgusudur. İkincisi ise uzmanlardan U4'ün belirttiği; sosyoekonomik düzeyi iyi olan ailelerin çocuklarının daha çok uyaranla, materyalle karşılaştığı için sanatsal gelişim basamaklarında da daha ileri sevide olacağı bulgusudur.

3.2.5. Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının güncellenme gereksinimi

Alan uzmanlarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizleri sonucunda Lowenfeld'in 1960'lı yıllarda geliştirdiği sanatsal gelişim basamaklarının güncellenmesine yönelik görüşler ortaya çıkmıştır. Alan uzmanlarının soruya verdiği yanıtlar sonucunda elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmektedir:

Uzmanlardan U1:

> "Lowenfeld'in bakış açısı evrenselden tikeledir. Karalama dönemi, şematik dönemdeki ya da doğalcı süreçteki bir çocuğu ne yapar genel çizmiş olduğu çerçevedeki o yaş grubundaki denk gelen özelliklerle değerlendirir. Bunun karşısında da Feldman'ın tikelden evrensele giden yani ilk önce bireyi önemseyip bireyin çizgisel gelişimindeki özellikleri görüp daha sonra bunun diğer bireylerde yansıması olup olmadığına bakılarak bir o yaş grubuna ait bir gelişim basamağı belirlemeyi içeren bir görüş de vardır. Benimki biraz daha ona yatkın yani bireysellikle ilgili olan şeylerin kaybedilmemesi fakat bir yandan da genele vurulabilen bazı özellikler keşfedilebiliyorsa bunu gelişim basamağı olarak ele alınabilmesi katkı sağlayıcı olacaktır. Böyle bir araştırmanın yapılması katkı sağlayıcı olacaktır ama orada şunu unutmamak gerekir; Lowenfeld de herhalde bunu söylemiştir yani bu esnek bir çerçeve her bireye uygulanabilir anlamını taşımıyor. Farklı özellikler de gösteren çocuklar olabilir vurgusunu muhakkak yapmıştır diye düşünüyorum. Yapılacak bir çalışmada da yine esnek bir çerçeve o yaş gruplarına ait olabilecek genelleştirilebilir bazı özellikler varsa bunların neler olduğu ve adlandırmasının yapılması gerektiği ama bunun dışına çıkan örneklerin de olabileceğinin itinayla belirtilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu alan sanat alanı başka bir şeye benzemiyor yani gerçekten."

şeklinde görüş belirterek çocukların çizmiş oldukları resimlerdeki dönemler kıyaslanırken mutlaka bireysel farklılıkların olabileceği ayrımının yapılması gerektiğini bildirmiştir.

Uzmanlardan U2:

> "Ben de bazen çocuk resimlerine baktığımda karalama döneminin daha erken bittiğini, şema öncesi dönemin şematik döneme daha erken geçtiğini görebiliyorum. Çocuklar da birtakım değişikliklerin olduğunu görebiliyorum ama tabi buna kümülatif bakmak lazım. Ailenin sunduğu imkânlarla daha erken o döneme geçebilir. Ama bütün çocuklar mı? Çünkü yani bu tarz niceliksel şeylerde genelleme yaparken Lowenfeld'in yaptığı gibi belirli yaşları grupladı. Şimdi 1960'lı yıllarla bu zamanın dünyası bir değil. O zamanın görsel uyaranı bile çok yok yani çocuk için. Mutlaka ki değişmiştir. Bunun için farklı sosyoekonomik düzeydeki bütün çocuklara ulaşmak gerekir. Sadece şehir çocuğuna sadece kasaba çocuğuna odaklanmak doğru sonuçlar vermeyebilir. Mesela Kayseri'nin o kasabasındaki çocuk her gün o trafiğe çıkıyor mu? Okula gitmek için 1 saat serviste zaman geçiriyor mu? Aslında aynı duyuş aynı düşünüş diyemeyiz. Yani şöyle hatta Evrim Kuram var. Kuşak kavramı ile ilgili çalışmaları

var. İstanbul'daki çocukla Yozgat'ın kasabasındaki çocuk aynı değil ama İstanbul'daki bir çocukla Londra'daki bir çocuk aynı olabiliyor diyor. Çünkü aynı problemleri yaşıyorlar. Bu bağlamda baktığımızda eğer bu resimlerin özellikle uyaranlar bağlamında, çocuğa verilen imkânlar, sosyoekonomik bağlamda çocuk resimlerinde değişime gidiliyor mu? Bununla ilgili bir araştırma yapılacaksa bulunduğu coğrafya bağlamında ve farklı ekonomik düzeylerden, farklı çevrelerden seçmek gerekiyor."

şeklinde görüş belirterek dönemler arasındaki kuşak farkının etkisi, köy-kasaba-ilde yaşayan çocukların yaşayış şekilleri, içinde bulundukları ortamın etkisi düşünüldüğünde Lowenfeld'in 1960'lı yıllarda oluşturduğu sanatsal gelişim basamaklarında güncelleme çalışmasının olması gerektiğini bildirmiştir.

Uzmanlardan U3:

"Şimdi sanatsal gelişim basamaklarının geliştirilmesi önemli, sanat kuramlarından destek alarak olabilir bence. Çünkü çocuk kavramı çok değişti. Artık 12-14 yaşlarında çocuk ergenlikle beraber bir sanatçı gibi davranıyor. Sanat kuramlarından uzaklaşmadan yeni bir kuram geliştirilebileceği söylenebilir. Çocuklukla ilgili belki gerçeklikle ilgili kısmı sanat kuramlarından dışavuruma primitivizmle bir takım sanatsal eğilimle anlamak geliştirmekte yararlı olabilir. Temellendirilmiş bir kuramla ilgili bir çalışma olabilir. 12-14 yaş sonrasında daha günümüz sanatıyla anlamlandırabileceğimiz çalışmalar gerekiyor bize. Ayrıca biz bunlara sanatsal gelişim basamakları dediğimiz andan itibaren resimle ilgili evreden çıkmış oluyoruz. Onun için bunu da bir tık daraltmak gerekiyor. Görsel sanat dediğimiz şeyin de içinin çok genişlediğini, çağdaş sanat eğitimlerinin girdiğini görüyoruz aslında. Bunların hepsi Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamakları açısından ayrıca düşünülebilir."

şeklinde görüş belirterek günümüzdeki çeşitli değişikliklerin yarattığı etkiden kaynaklı değişimden dolayı Lowenfeld'in geliştirmiş olduğu sanatsal gelişim kuramından çok uzaklaşmadan yeni bir kuram geliştirilmesi gerektiğini bildirmiştir.

Uzmanlardan U4:

"Sanatsal gelişim basamaklarının güncellenmesini öneriyorum. Bunun için de çok daha büyük bir çapta farklı sosyoekonomik, sosyokültürel düzeyde farklı bölgelerde, aynı yaş grubundaki öğrencilerle araştırmalar yapılmalı. Tabi sadece bu resimlerle değil aynı zamanda öğrencilerle görüşülmelidir. Belki farklı ülke boyutlarında da çalışma gerçekleştirilerek güncellenmesi sağlanabilir. Çalışma yapılmadan şöyle yapılmalı böyle yapılmalı diyemeyeceğim işin aslı. Şema öncesi, şematik dönem, gerçekçilik, görünürde doğalcılık döneminin daha önce başladığını düşünüyorum. Keskin bir çizgi değil her çocuk böyledir diyemiyorum. Çünkü çok sınırlı bir yaş dönemi var orada. Beş dönem değil de daha az sanatsal gelişim dönemlerine ayrılarak güncelleme yapılması gerektiğini düşünüyorum."

şeklinde görüş belirterek Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarında bir güncelleme çalışması gerekirse bu çalışmanın sanatsal gelişim basamaklarının daha az döneme

indirgenerek yapılabileceğini bu sayede dönemlere daha erken giren çocuklar arasındaki ayrımın daha net yapılabileceğini bildirmiştir.

Görüşülen alan uzmanları Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının günümüz imkânları, gelişen teknoloji, uyaranların çokluğu, çocukların yaşadıkları coğrafya, ailenin sosyoekonomik ve kültürel özellikleri yönünden detaylı bir araştırma yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Gerçekleşmesi beklenen çalışmanın; bireysel farklılıkların, kuşak farklılıklarının gözetilmesi gerektiği, esnek çerçeveden oluşan, farklı coğrafyada yaşayan, farklı ekonomik düzeydeki koşullarda yetişen çocuklara ulaşılarak gelişim basamakları daha az sayıya indirgenerek mümkün olabileceği düşünülmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma çerçevesinde elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlara, alanyazındaki araştırma bulguları ile araştırmadan elde edilen bulguların tartışılmasına, gerçekleştirilmiş olan araştırma ile ilgili önerilere ve gelecekte yapılabilecek araştırma önerilerine yer verilmiştir.

4.1. Sonuç

Alan uzmanlarının, temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarının 21. yüzyıl koşulları ve değişen sanat eğitimi bağlamında değerlendirmesi ve 5-10 yaş aralığındaki çocukların resimlerinin analiz edilmesinden elde edilen bulgular ve bulguların analizi doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Alan uzmanlarıyla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve temel eğitim kapsamındaki çocukların resimlerinin analiz edilmesinden elde edilen bulgular doğrultusunda iki ana temaya ulaşılmıştır. İlk tema olan temel eğitimde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları; okul öncesinde öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları, ilkokulda öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamakları ve günümüz çocuklarının sanatsal gelişim basamaklarının sosyoekonomik bağlamı olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir. Bu başlıklara ait bulguların incelenmesi sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Şema öncesi dönemde öğrenim gören çocukların çizimlerinde çok az bir kısmının karalama ve şematik döneme doğru bir kayma gösterdiği çoğunun ise şema öncesi dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Sosyoekonomik bağlamda bakıldığı zaman çocuk resimlerinde alt-orta-üst düzey okullarda sanatsal gelişim basamaklarına uygun doğrultuda resim çizilmiştir.
- İlkokulda öğrenim gören günümüz çocuklarının çizimlerinde sanatsal gelişim basamakları kapsamında çoğunlukla içinde bulunduğu dönemin özelliklerini yansıtırken bazı öğrencilerin dönemin gerisinde kaldığı ya da kendi akranlarına göre daha ileride olduğu söylenebilir. Bu geride kalma ya da ileride olma durumu ailelerin sosyoekonomik, sosyokültürel özellikleri, okulun bulunduğu konum, çocuğun yaşadığı deneyimler gibi değişkenlerle açıklanabilir.

- Günümüz çocuklarının sanatsal gelişim basamakları sosyoekonomik bağlamda incelendiğinde; alt sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin sanatsal gelişim basamaklarında fark olmadığı ancak orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin sanatsal gelişim basamaklarında dönemler arasında ileriye doğru kaymanın daha fazla olduğu söylenebilir. Genellikle ebeveynlerin meslek ve eğitim düzeyiyle ilişkilendirilen sosyoekonomik düzey ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, çocuğa karşı davranışları ile de ilişkilidir.

İkinci tema olan 21. yüzyıl koşulları ve değişen sanat eğitimi bağlamında temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarına ilişkin uzman görüşlerine dair elde edilen bulgular; günümüz dünyasında çocuk olmak, değişen sanat eğitimi, günümüz dünyasından Lowenfeld'in sınıflandırmasına bakmak, sosyoekonomik bağlamda günümüz çocuk resimlerine bakmak, Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının güncellenme gereksinimi olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir. Bu başlıklara ait bulguların incelenmesi sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Çocuklar her dönemde çocuk olmanın gereğini yerine getirirler, aynı süreçlerden geçerler fakat günümüzde çocukların teknoloji bombardımanından kaynaklı bilinçli üretici ve tüketici olma bağlamında bilinçlendirilmesi gerekir. Avantajların dezavantaja dönüşmemesi için ailelerin ve öğretmenlerin çocuğun teknolojiden nasıl yararlanabileceği konusunda bilgilendirilmesi gerekir.
- Değişimin her alanda olduğu gibi teknolojinin yansımalarıyla birlikte çocuk resimlerinde de olmuştur. Teknoloji ve teknolojinin getirdikleri ne tamamen iyi ne de tamamen kötüdür, çocukların ellerindeki imkânları bilinçli kullanabilecek bireyler olarak yetiştirilmeleri önemli görülmektedir. Günümüzdeki sanat eğitiminde artık popüler kültürün etkileri ya da yansımaları görülmektedir. Sanat eğitiminin sadece resimden oluşmaması gerektiği, farklı alanlara yayılarak sanatsal etkinliklerin verilmesi gerektiğini sonucuna ulaşılmıştır.
- Günümüz dünyasında değişen sanat eğitimi kapsamında Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarına bakıldığında sanatsal gelişim basamaklarında karalama döneminde fiziksel gelişimin de önemli bir payı olduğundan bu dönemde çocuk resimlerinde çok belirgin farklılıklar yoktur. Şema öncesi, şematik, gerçekçilik, görünürde doğalcılık basamaklarında ise tüm çocuklar için geçerli olmasa da

günümüz koşullarında yaşayan çocukların uyaranlardan etkilendiğini ve gördükleri görselleri resimlerinde kullanmaya çalıştıkları, her çocuğun teknolojiden ve çevreden etkilenme türünün farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Sosyoekonomik düzeyin çocuk resimlerine etkisi bağlamı incelendiğinde; görsel uyaranların, materyallerin çocuklara bilinçli olarak sunulması halinde sanatsal gelişim basamaklarında olumlu yönde etkisi görülürken bilinçli olarak sunulmayan uyaranların çocuklarda uyarıcı yorgunluğu etkisi yaratarak olumsuz yönde etkiler sonucuna ulaşılmıştır.
- Yapılan bu çalışma mikro düzeyde bir çalışmadır. Bu çalışmanın tüm dünya çapında çalışılması gerekmektedir. Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının günümüz imkânları, gelişen teknoloji, uyaranların çokluğu, çocukların yaşadıkları coğrafya, ailenin sosyoekonomik ve kültürel özellikleri yönünden detaylı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

4.2. Tartışma

Araştırmada var olan teori üzerinden yeni bulgular keşfetmek araştırmayı derinleştirmektedir. Bu açıdan da nitel araştırma süreçlerinde araştırmacı, yazarların alanyazındaki söyledikleri ya da katılımcıların araştırmaya yüklediği anlam yerine katılımcıların soruna ya da probleme yükledikleri anlamı öğrenmeye çalışır (Creswell, 2009, s.186). Araştırma kapsamında uzmanlarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşme ve temel eğitim kapsamındaki çocukların çizimleri doğrultusunda günümüz çocuklarının çizimlerinde görülen sanatsal gelişim basamaklarının bilişsel gelişim ve sosyal gelişim ile çok yakından alakalı olduğu görülmektedir. Çocuğun sosyal çevresi arttıkça figür sayısı artmaya başlıyor. Çocuğun algısal alanına daha fazla şema girmeye başladıkça biz bunu çocuğun resimlerinde görmeye başlıyoruz. Figürlerin sadece yan yana dizilmesi değil birbiriyle ilişkiye girmesi yani çocuğun sosyal çevresiyle iletişime girdiği ile ilgili fikir veriyor. Lowenfeld ve Brittain'in (2005, s.52) "Resim bize çocuğun kendi kabuğundan çıkıp daha büyük bir toplumsal çevrede yaşadığını fark edip orada büyüdüğünü iyi bir şekilde anlatır. Bununla birlikte resimle kendini ifade etmenin toplam büyümeyi yansıttığını vurgular. Bu sebeple çocuk resimlerindeki gelişme sadece zihinsel ve bilişsel gelişmeyi değil çocukların etrafındaki dünyayı algılama biçimini, yaşantılarını,

içinde bulunduğu durumlara verdiği tepkiyi ve çok daha fazlasını yansıtır.” şeklindeki yorumu araştırma sonucuyla örtüşmektedir.

Literatürde Lowenfeld’in sanatsal gelişim basamaklarındaki yaş aralıklarının bazı kaynaklarda farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu da öğrenciler arasındaki sanatsal geçiş dönemlerinde bireysel farklılıklar olabileceğini göstermektedir. Lowenfeld’e göre çocukların sanat yetenekleri onların bilişsel, duyuşsal, sosyal ve fiziksel büyümeleri ile eşgüdümlü bir şekilde gelişir. Çocuklar sanatsal gelişim basamakları doğrultusunda tahmin edilen seyirde bir gelişim gösterir. Belirli gelişim aşamalarına göre ilerlerler. Nasıl ki matematik becerileri ve okuma düzeyinde farklılıklar görülebiliyorsa sanat alanında da düzeylerde farklılıklar görülebilir. Bu farklılıklar doğal karşılanmalıdır. Çünkü öğretmenin ve ailenin sanat etkinliklerine karşı tavrı, davranışları çocuğun sanatsal gelişiminde çok etkili olmaktadır. Çocuğa bilinçli olarak sunulan olanak ve imkânlar çocuğun sanat gelişimini hızlandırabilir (Artut, 2004, s.232). Araştırma sonucunda ortaya çıkan sanatsal gelişim basamaklarının belirli bir sıra ile devam ettiği, bu sırayı bazı çocukların daha erken atladığı bazı çocukların ise daha geç atladığı, çocuk resimlerindeki bireysel farklılık olduğu bulgularının Artut’un bulgusuyla örtüştüğü görülmektedir.

Araştırma doğrultusunda sosyoekonomik düzeyin çocuk resimlerindeki etkisinin var olan imkânların bilinçli olarak kullanması açısından sanatsal gelişim basamaklarında değişim yaratabileceği görüşü Özkaya’nın (2007) betimsel çalışmasından elde ettiği, çocuğa sunulan materyalin ekonomik düzeyin bir göstergesi olduğu kadar sosyal düzeyinin de bir göstergesi olduğu bulgusuyla örtüşmektedir. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte çocukların daha fazla görselle karşılaştığı dolayısıyla şemalarının arttığı yorumu daha fazla yer almaktadır. Şöyle de bir gerçek var ki bilinçli üretilmeyen ve bilinçli tüketimi gerçekleşmeyen her ürün zararlıdır. Teknolojinin de 21. yüzyıl bağlamında birçok etkisi var. Önemli olan ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocukların teknolojiden doğru faydalanabilmeleri için fırsatlar yaratması ve bu konuda bilinçli olmalarıdır.

Araştırmada uzmanlar, değişen sanat eğitimi ve içinde bulunulan çağdan kaynaklı olarak çocukların kendilerini sanatsal olarak ifade etme biçimlerinde farklılıklar olabileceğini belirtmişlerdir. Günümüz dünyasında sanat, sanat eğitimindeki değişiklikler; çocukların çizmiş oldukları resimlere odaklanmak yerine aslında onların düşünce ve ifade etmek istediklerine odaklanıldığında her çocuk resminin çocuğu

tanımak için bir fırsat olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Nitekim temel eğitim kapsamındaki çocuk resimleri incelendiğinde çocukların çizgi film karakterleri ve sosyal medyada gördükleri görselleri çizdikleri görülmüştür. Bu araştırma bulgusu, Yaşar ve İnce'nin (2019, s.438) yaptığı eylem araştırmasında belirttiği; 1960'lı yıllarda yaşanan gelişme ve değişmeler sanat alanında yeni formların ortaya çıkmasını sağlamış, bireylerin düşünüş biçimlerinde farklılıklar görülmeye başlamıştır bulgusu ile örtüşmektedir.

Araştırmada bilinçli kullanılan teknolojinin çocuk resimlerine olumlu yansımaları görülürken bilinçsiz kullanılan teknolojinin çocuk resimlerine yansımasının olumsuz olduğu yönündedir. Doğru kullanıldığında birçok yararı olan teknolojinin yanlış kullanıldığında da zararının o kadar çok olacağı bir gerçektir (Aral ve Keskin, 2018, s. 335). Görüşülen alan uzmanları da her şeyin fazlasının zararlı olduğunu, imkânların bilinçli kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Bu araştırma bulgusu Bulut'un (2014, s.66) yaptığı araştırmada; nitelikli bir şekilde kullanılan teknoloji çocukların tüm gelişim alanlarına olumlu yönde etki ederken niteliksiz kullanılan teknolojide olumsuz etkiler görülmektedir, teknolojik araçlar öğrencilerde pasifliği teşvik ettiğinden bu teknolojik araçların çocukların hayal gücünü ve dil gelişimlerini engellediğine dair çalışmalar da yapılmıştır. Teknolojik araçları aşırı kullanan çocukların işbirliği, yardımlaşma becerilerinde azalma görüldüğü, görev alma isteklerini etkilemesinden kaynaklı olarak duygusal gelişimlerinin olumsuz açıdan etkilendiği bulgusu ile örtüşmektedir. Aynı zamanda Kaçan ve Kimzan'ın (2017, s.204) yaptığı çalışmadaki; teknoloji uygun bir şekilde kullanıldığında çocukları motive eden bir araç iken yanlış kullanımda çocuklara zarar veren bir araç haline gelmiştir. Evde ve eğitim ortamında bilgisayar kullanımının sosyal iletişimi yavaşlattığına dair görüşlerin olması teknoloji ve çocuklar üzerindeki etkileri bakımından araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Alan uzmanları günümüzdeki sanat eğitimine ilişkin olarak 21. yüzyıl becerilerinin eğitim öğretim sistemiyle harmanlanmasında öğretmenin önemli bir role sahip olduğunu, öğretmenlerin etkilediği kitlenin çok geniş bir çerçevede olduğunu, bunun için öğretmenlerin yaratıcı fikirler üretmek, bunları uygulamaya koymak, değerlendirmek ve zenginleştirmek gibi becerilere sahip olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu araştırma bulgusu Çiftçi vd.'nin (2021, s.725) 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılması ve sürekliliğinin devam etmesi için geleneksel öğrenme yöntemlerinden, yaklaşımlarından arınıp öğrenci odaklı, zenginleştirilmiş ve bireyselleştirilmiş sınıf ortamlarında eğitim-

öğretime ihtiyaç duyulmaktadır; Öğretmen öğrenciye rehber olmalı ve öğrencinin öğrenmede ihtiyacı olan şartlar ve çevre sağlanmalıdır bulgusu ile benzer niteliktedir.

4.3. Öneriler

Gerçekleştirilen çalışmalar, araştırılan konu ile ilgili nelerin düzeltilebileceğini ve yapılabileceğini gösterebilir. Gerçekleştirilen araştırmanın bulguları doğrultusunda uygulamaya yönelik ya da ileride gerçekleştirilebilecek çalışmalar kapsamında önerilerde bulunulabilir.

4.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Sanatsal gelişim basamakları konusunda okul öncesi ve sınıf öğretmenlerine eğitimler verilebilir.
- Çocuğun sanatsal gelişimi için doğrudan yapılan çalışmaların yanı sıra çocuğun vaktinin büyük çoğunluğunu geçirdiği ailesinin de eğitimi için çalışmalar yapılmalı, aileler bu konuda bilinçlendirilmelidir.

4.3.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

- Bu araştırma bir ilde, farklı sosyoekonomik düzeylerde olan altı okulda gerçekleştirilmiştir. Ancak bu araştırma daha geniş çaplı olarak dünyadaki farklı ülkelerle çalışılarak projeye dönüştürülerek genişletilebilir.
- Bu çalışma; alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyde bulunan 5-10 yaş grubunda olan, temel eğitime devam eden çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyde bulunan, farklı yaş gruplarındaki, tüm eğitim kademelerinde eğitime devam eden ve etmeyen çocuklar üzerinde de gerçekleştirilerek karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Acer, D. ve İlhan, Ç. (2005). Çocuk resimlerinin gelişimsel yönden incelenmesi, *Erken çocukluk eğitiminde sanat* sempozyumunda sunulan bildiri. http://cv.ankara.edu.tr/kisi.php?id=dacer@ankara.edu.tr&deger=1 (Erişim Tarihi: 15.01.2022).

Açıkgöz, S. (2009). *İlköğretim okullarında öğrenim gören bedensel engelli öğrencilerin resimlerinin sanatsal gelişim aşamaları yönünden incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adıgüzel, O. C. (2019). *Eğitim programlarının geliştirilmesinde ihtiyaç analizi el kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Akbaş, U. (2019). Ölçme araç ve sonuçlarında bulunması gereken nitelikler. B. Çetin (Editör), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 45-84). Ankara: Anı Yayıncılık.

Akyol, K. (2015). Bilişsel gelişim. A. Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* içinde (s. 43-66). Ankara: Anı Yayıncılık.

Altunışık, R. ve Coşkun, R. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, ssps uygulamalı.* Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Anagün, Ş. S., Atalay, N., Kılıç, Z., Yaşar, S. (2016). Öğretmen adaylarına yönelik 21. yüzyıl becerileri yeterlilik algıları ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *PAU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 160-175.

Aral, N. ve Keskin, A. D. (2018). Ebeveyn bakış açısıyla 0-6 yaş döneminde teknolojik alet kullanımının incelenmesi. *Addıcta: The Turkısh Journal On Addıctıons*. 5 (17), 317-348.

Arıkan, R. (2017). *Araştırma yöntem ve teknikleri.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Artut, K. (2001). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Artut, K. (2013). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Artut,K. (2004). *Okul öncesinde resim eğitimi.* Ankara: Anı Yayıncılık

Artut, K. (2017). *Okul öncesinde resim eğitimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Artut, K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (1), 223-234.

Aydın, U.Ö. (2017). Okul öncesi resim eğitiminde çocuğun çizgisel gelişimi (2-7 Yaş). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (6), 2215-2228.

Aykut, A. (2006). Günümüzde görsel sanatlar eğitiminde kullanılan yöntemler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 33-42.

Batı, D. (2012). *(4-12 yaş) çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansıması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Beltekin, N. (2018). Veri toplama araçları. K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler), *Eğitim yönetiminde araştırma* içinde (s. 111-132). Ankara: Pegem Akademi.

Bölükoğlu, H. İ. (2002). Bilgi çağında eğitim fakültelerinde resim-iş eğitiminin genel bir değerlendirmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (3), 247-259.

Bulut, İ. (2014). 21. yüzyılda yeni teknolojilerin yarattığı sanat anlayışları ve görsel sanatlar öğretmeni yetiştiren kurumların eğitim programlarındaki yeri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 117-132.

Buran, A. (2015). Nitel araştırmada veri toplama. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Editörler), *Nitel araştırma: yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* içinde (s. 43-58). Ankara: Anı Yayıncılık.

Buyurgan, S. ve Buyurgan U. (2007). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Buyurgan S. ve Buyurgan U. (2012) *Sanat eğitimi ve öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Canbulat, A. K. ve Yıldızbaş, F. (2014) Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin 60-72 aylık çocukların okula hazırbulunuşluklarına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 31-50.

Cansoy, R. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21.yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi,* 7 (4), 2147-1185.

Cappacchione, L. (2012). *Sanat terapisiyle iyileşmek*. İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.

Coşkun, R. (2014). Teknolojinin olanakları ile değişen sanat alanı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6 (6), 76-89.

Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles, CA: Sage.

Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çakmak, A. ve Geçmiş H. (2012). *Çocukta sanat ve yaratıcılık.* Ankara: Vize Yayıncılık.

Çelenk, S. (2005). *Televizyon temsil kültür*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Çepni, S. (2015). Performansların değerlendirilmesi. E. Karip (Editör), *Ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 233-292). Ankara: Pegem Akademi.

Çiftçi, S., Sağlam, A., Yayla, A. (2021). 21. yüzyıl becerileri bağlamında öğrenci, öğretmen ve eğitim ortamları. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 718-734.

Dağhan, G., Kibar, P. H., Çetin, M. N., Telli, E., Akkoyunlu, B. (2017). Bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının bakış açısından 21. yüzyıl öğrenen ve öğretmen özellikleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama Dergisi*, 7 (-2), 1908-2147.

Dağlıoğulu, H. E. ve Deniz, Ü. (2011). Okul öncesi, dönem çocuklarının insan figürü çizimlerinin gelişimsel açıdan cinsiyete göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (35), 16-30.

Demir, S. B. (2020). *Karma yöntem araştırmalarının temelleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Durdu, L. (2016). Veri toplama yöntemleri. M. Y. Özden ve L. Durdu (Editörler), *Eğitimde üretim tabanlı çalışmalar için nitel araştırma yöntemleri* içinde (s. 93-124). Ankara: Anı Yayıncılık.

Erkuş, A. (2019). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Geçen, F. (2018). Çocuğun gelişim basamaklarına göre figürleri ele alma biçimleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10 (5), 60-83.

Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşğın, S. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri: sosyal bilimlerde (teorik, çerçeve, pratik öneriler, 7 farklı nitel araştırma yaklaşımı, kalite ve etik hususlar).* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güler, N. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Gür, Ç.(2017). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gürtuna, S. (2003). *Çocuk ve sanat eğitimi*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

TDK (2022). *Temel eğitim tanımı.* https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 14.02.2022)

İnanç, B.Y., Atıcı, M.K., Bilgin, M. (2019). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

İşeri, T. (2018). Eğitimde nereden nereye geldik? Nereye gidiyoruz? 21. yüzyıl sürerken 22. yüzyıl insanını düşünme zorunluluğu üzerine bir tartışma. E.İşeri (Ed.), 22. *yüzyılda eğitim eğitimin geleceği üzerine karma projeksiyonlar* içinde (s.1-13). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kaçan, M.A. ve Kimzan, İ. (2017). Öğretmenlerin okul öncesi eğitimde teknoloji kullanımına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 203-215.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan- aile- kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kanak, M. Ersoy, M. ve Yerliyurt, N. S. (2018). Okul öncesinde rehberlik hizmetlerinin gerekliliğinin rehber öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 22 (76), 187-208

Kehnemuyi, Z. (2004). *Çocuğun görsel sanat eğitimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Keklik, İ. (2019). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kellog, R. (1970). *Analyzing Children's Art.* USA: Mayfield Pubisshing Company.

Keser Özmantar, Z. (2018). Örnekleme yöntemleri ve örneklem süreci. K. Beycioğlu, N. Özer ve Y. Kondakçı (Editörler), *Eğitim yönetiminde araştırma* içinde (s. 87-110). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kıral, B. (2020). " Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15, 170- 189

Kırışoğlu, O. T. (2002). *Sanatta eğitim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kutluer, G.(2015) Gelişim süreçlerinde çocuk resminin yeri. *Ekev Akademi Dergisi,* 19 (63), 403-410.

Lowenfeld, V. ve Brittain, W.L. (2005). *Creative and Mental Growth. Macmilan Publishing Company,* New York.

M.E.B. (2014). MEGEP *Çocuk gelişimi ve eğitimi bilişsel gelişim*. Ankara. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Bili%C5%9Fsel%20Geli%C5%9Fim.pdf. (Erişim tarihi: 10.05.2021).

Maden, S. ve Korkmaz, M. (2018). *Temel bilimler için istatistik.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Mertkan, Ş. (2015). *Karma araştırma tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.

Özçelik, A.D. (2019). *İnovasyon, yaratıcılık ve yenilenme.* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Özden, M. ve Saban, A. (2019). Nitel araştırmalarda paradigma ve teorik temeller. A. Ersoy ve A. Saban (Editörler), *Eğitimde nitel araştırma desenleri* içinde (s. 1-30). Ankara: Anı Yayıncılık.

Ersoy A. ve Saban, A. (2016). *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özkan, U.B. (2018). *21. yüzyılın eğitim anlayışıyla mesleki ve teknik eğitimin esasları*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Özkaya, H. (2007). *Farklı sosyoekonomik düzeydeki çocukların resimsel gelişimlerinin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.

Patton, M.Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri.* (Çev: Mesut Bütün ve S.Beşir Demir), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Sayın, Z. ve Seferoğlu, S. S. (2016). Yeni bir 21. yüzyıl becerisi olarak kodlama eğitimi ve kodlamanın eğitim politikalarına etkisi. *Akademik Bilişim Dergisi,* 3 (5), 1-12.

Şekercioğlu, G. (2020). Psikolojik testlerin özellikleri. Y. Yavuzer ve Z. Karataş (Editörler), *Psikolojik testler, ilkeler ve uygulama* içinde (s. 105-156). Ankara: Pegem Akademi.

Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Pegem Akademi.

Şermin, M. ve Aral, M. (2012). Dört- yedi yaş çocuklarının resim gelişim özelliklerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 55-69.

Taşdemir, F. (2018). Verilerin toplanması. K. Yılmaz ve R. S. Arık (Editörler), *Eğitimde araştırma yöntemleri* içinde (s. 127-160). Ankara: Pegem Akademi.

Tutar, H. ve Erdem, A. T. (2020). *Örnekleriyle bilimsel araştırma yöntemleri ve spss uygulamaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek bir araştırma tekniği: görüşme, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* Sayı: 24.

Uçak, S. ve Erdem, H. (2020). Eğitimde yeni bir yön arayışı bağlamında 21. yüzyıl becerileri ve eğitim felsefesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 76-93.

Ünüvar, P. (2020). *Bebeklik döneminde gelişim ve eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Vural, D. Ü. (2020). Çocuğun sanatsal (grafiksel) gelişim basamakları. A. O. Alakuş ve L. Mercin (Editörler), *Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi* içinde (s.137-172). Ankara: Pegem Akademi.

Yaray, H. (2001). *Lise öğrencilerinin başarılarını etkileyen kitle iletişim araçları ve sosyo-ekonomik faktörler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yaşar, C. ve Aral, M. (2011). Altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine sosyoekonomik düzey ve anne baba öğrenim düzeyinin etkisinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4 (1), 137-145.

Yaşar, Ç. T. ve İnce, M. (2019). Kavramsal sanat uygulamalarıyla öğrencilerin sanatsal ifade biçimlerinin geliştirilmesine ilişkin eylem araştırması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7 (1), 438-469.

Yavuzer, H. (1998). *Resimleriyle çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yazar, T. ve Keskin, İ. (2020). Nitel araştırmada örneklem. B. Oral ve A. Çoban (Editörler), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 229-247). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK-1. Anadolu Üniversitesi Etik Kurul Karar Belgesi

Ek-2. Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

Ek-3. Araştırma Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışmanın amacı; 1950'li yıllarda kabul gören Lowenfeld'in sanatsal gelişim evrelerinin temel eğitim kapsamındaki çocuklar için 21. yüzyıl koşullarında da geçerli olup olmadığının incelenmesidir. Çalışma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından yürütülmektedir. Sonuçları, Temel eğitim kapsamındaki çocukların 21. Yüzyıl koşullarına göre değerlendirildiğinde gelişim basamaklarında farklılık olup olmadığı hakkında öğretmenlere, öğrencilere ve literatüre ışık tutacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, görüşme yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler korunacak, araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabileceksiniz.

Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınız Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü'ne yöneltebilirsiniz.

Ek-3. (Devam) Araştırma Gönüllü Katılım Formu

Araştırmacı Adı ve Soyadı :

Adres İş Tel :

Cep Tel :

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

Katılımcı Adı ve Soyadı :

İmza :

Tarih :

Ek-4. Görüşme Formu

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü 'ne bağlı Sınıf Öğretmenliği programında Yüksek Lisans öğrencisiyim ve Yüksek Lisans tezimin konusu için araştırma yapıyorum. Bu görüşme formunu da değişen, gelişen dünya şartlarında çocukların sanatsal gelişim basamaklarına yönelik uzman görüşlerini almak amacıyla hazırladım.

Tezimin konusu "Temel eğitim kapsamındaki çocukların sanatsal gelişim basamaklarının 21.yüzyıl koşullarına göre yeniden incelenmesidir". Zaman ve koşulların gittikçe değişmesi, gereklilikler ve önceliklerin de değişmesine sebep oluyor. Değişen koşullar öğrencilerin esnek, inisiyatif alabilen, özgün ürünler ortaya koyabilen bireyler olmasını gerekli kılıyor. Bu bağlamda farklı becerilere ağırlık verilen bir dönem hâkimiyet gösteriyor. 21. yüzyıl dediğimiz bu dönemde eleştirel düşünme ve problem çözme, dijital okuryazarlık, kariyer ve yaşam gibi beceriler ön plana çıkıyor. Öğrenciler aktif, işbirlikli, yenilikçi, rekabetçi çalışma ortamlarına uyum sağlayabilmek için temel kazanımlara ek olarak farklı bilgi ve becerilerle donatılıyor.

"21. yüzyıl koşulları bağlamında çocukların çizdikleri resimlerin Lowenfeld'in gelişim basamaklarını göz önünde bulundurduğumuz zaman sanatsal gelişim basamaklarında değişiklik olup olmadığı konusunda sizin düşünceleriniz neler?" Bu soruma yanıt bulmak için aşağıdaki soruları cevaplamanızı rica ediyorum.

UZMAN GÖRÜŞME SORULARI

1. Günümüz dünyasının bilim ve teknolojideki ilerlemeleri bağlamında "çocuk" kavramını nasıl değerlendirirsiniz?

- Sizce yoğun uyarıcılar çocuğun dünyasını nasıl etkilemektedir?
- Çocuk olmak nasıl bir değişime uğramıştır?
- Bu değişimler, çocuğun bilişsel, duyuşsal gelişimine nasıl etki yapıyor olabilir?

2. Tüm bu değişimler, çocuğun eğitim hayatını nasıl bir değişime uğratmaktadır?

- Peki bu değişimler çocuğun sanat etkinlikleri ve dolayısıyla sanat eğitimine nasıl yansımaktadır?

3. Bildiğiniz gibi çocuğun sanatsal gelişim basamaklarının incelenmesinde Lowenfeld'in 1960'lı yıllarda yaptığı bir çalışma sonucu oluşturduğu basamakları kullanıyoruz. Sizce, konuştuğumuz çağımızın getirdiği değişimler bu basamakları geçerliliği konusunda neler düşünüyorsunuz?

- Karalama döneminin (2-4 yaş) özellikleri sizce geçerli midir? Neden?
- Şema öncesi (4-7 yaş) döneminin özellikleri sizce geçerli midir? Neden?
- Şematik (7-9 yaş) döneminin özellikleri sizce geçerli midir? Neden?
- Gerçekçilik (9-12 yaş) döneminin özellikleri sizce geçerli midir? Neden?
- Görünürde doğalcılık (12-14 yaş) döneminin özellikleri sizce geçerli midir? Neden?

4. Görüşleriniz doğrultusunda Lowenfeld'in sanatsal gelişim basamaklarının güncellenmesini öneriyorsanız, böyle bir güncelleme çalışması için neler önerirsiniz?
5. Eklemek istediğiniz başka görüş ve önerileriniz var mıdır?

Ek-5. Öğrenci Değerlendirme Formu

Araştırmanın örneklemi doğrultusunda belirlenen her öğrenciye resim çizdirilecek ve bu katılımcıların resimleri sanatsal gelişim basamaklarının özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir.

Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)
1. Nesneleri birbirinden kopuk (ilişkisiz) çizer.
2. İnsan figüründe kollar kafadan değil, gövdeden çıkar.
3. İnsan figüründe eller, ayaklar, burun, kaş gibi detaylar eklenir.
4. İnsan figürünün yanı sıra ev, ağaç, güneş gibi temel nesneleri de çizmeye başlar.
5. Oran-orantı işlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.
6. Tüm ana ve ara renkler ile siyah ve beyazı kullanır.
7. Renklendirme realistik ve dekoratif biçimde çeşitlenmiştir.
8. Saydam (röntgen) resim görülür.

Şematik Dönem (7-9 yaş)
1. İnsan figürünü elbiseli olarak çizmeye başlar.
2. Boyun, eller, parmaklar, kulak gibi detaylar resimlenir.
3. Vücudu cepheden, yüzü yandan (profilden) çizebilir.
4. Oran-orantı işlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.
5. Nesneler artık birbiriyle ilişkili biçimde çizilir.
6. İlişkili çizim yer çizgisinin yapılmasını gerektirir.
7. Yer çizgisinin yanı sıra gök çizgisi de görülebilir.
8. Nesne çizimi çeşitlenir.
9. Derinlik ve perspektif yoktur.

Gerçekçilik Dönemi (9-12 yaş)
1. Resimlerde teknik kullanımı başlar.
2. Çocuk resimlerinin canlı ve heyecanlı anlatımı son bulur.
3. Cinsiyet faktörü hem konu hem de çizen çocuğun kendi cinsini çizmeyi tercih etmesi bakımından devreye girer.
4. Resimler ve seçilen konu gerçeğe benzetilerek çizilmeye çalışılır.
5. Resimlerde derinlik ve perspektif algısı devreye girer.
6. Sosyalleşmenin artması nedeniyle kalabalık figürler tercih edilir.
7. Renk kullanımı yetkinleşir.

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

Çöğürlü İlkokulu (Alt Düzey)

		ŞEMA ÖNCESİ DÖNEM (4-7 Yaş)								ŞEMATİK DÖNEM (7-9 Yaş)								GERÇEKÇİLİK DÖNEMİ (9-12 Yaş)										
SINIFLAR	ÖĞRENCİ İSİMLERİ	Nesneleri birbirinden kopuk (ilişksiz) çizer.	İnsan figüründe kollar kataran değil, gövdeden çıkar.	İnsan figüründe eller, ayaklar, burun, kaş gibi detaylar eklenir	İnsan figürünün yanısıra ev, ağaç, güneş gibi temel nesneleri de çizmeye başlar.	Oran-orantı; şlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Tüm ana ve ara renkler ile siyah ve beyazı kullanır.	Renklendirme realistik ve dekoratif biçimde çeşitlenmiştir.	Saydam (röntgen) resim görülür.	İnsan figürünü elbiseli olarak çizmeye başlar.	Boyun, eller, parmaklar, kulak gibi detaylar resimlenir.	Vücudu cepheden, yüzü yandan (profilden) çizebilir.	Oran-orantı; şlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Nesneler artık birbiriyle ilişkili biçimde çizilir.	İlişkili çizim yer çizgisinin yapılmasını gerektirir.	Yer çizgisinin yanı sıra gök çizgisi de görülebilir.	Nesne çizimi çeşitlenir.	Derinlik ve perspektif yoktur.	Resimlerde teknik kullanımı başlar.	Çocuk resimlerinin canlı ve heyecanlı anlatımı son bulur.	Cinsiyet faktörü hem konu hem de çizen çocuğun kendi cinsini çizmeyi tercih etmesi bakımından devreye girer.	Resimler ve seçilen konu gerçeğe benzetilerek çizilmeye çalışılır.	Resimlerde derinlik ve perspektif algısı devreye girer.	Sosyalleşmenin artması nedeniyle kalabalık figürler tercih edilir.	Renk kullanımı yetkinleşir.	ARAŞTIRMACI GÖRÜŞLERİ	UZMAN GÖRÜŞLERİ
ANASINIFLARI			✓		✓	✓							✓		✓	✓	✓				✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓		✓		✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓	✓						✓			✓				✓				✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓	✓	✓		✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓							✓													Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓					✓		✓	✓	✓		✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
					✓	✓							✓	✓								✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓					✓		✓			✓	✓									Şema Önces Dönem	Şema Önces Dönem
			✓			✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓			✓				✓	✓			✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓							✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
						✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓				✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓			✓									✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓									✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓			✓		✓		✓				✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓		✓	✓	✓	✓					✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓				✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓		✓		✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
1. SINIFLAR			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓			✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓	✓							✓		✓	✓	✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓			✓				✓				✓				✓					Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
					✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓		✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓		✓	✓	✓	✓						✓				✓						✓			Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓	✓	✓	✓	✓							✓				✓						✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓		✓				✓						✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓	✓		✓				✓						✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
				✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓		✓				✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
				✓	✓	✓			✓				✓				✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓		✓				✓				✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓	✓							✓				✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓			✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓							✓				✓				✓					Şematik Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓				✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓							✓				✓				✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
					✓		✓	✓					✓	✓												Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓					✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓				✓				✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓							✓	✓	✓		✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓		✓					✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şematik Dönem
		✓			✓	✓			✓				✓				✓				✓					Şema Öncesi Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓				✓				✓			✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

2. SINIFLAR			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓			✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓			✓			✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓						✓					✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓					✓					✓			✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
				✓		✓	✓						✓					✓			✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓	✓			✓	✓		✓					✓			✓			✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓							✓					✓			✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓				✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓					✓			✓			✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓				✓					✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şema Öncesi Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓			✓	✓			✓					✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
3. SINIFLAR			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓					✓			✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓				✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓			✓				✓					✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓				✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓	✓			✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓			✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓			✓	✓			✓	✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

4. SINIFLAR		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓				✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓				✓	✓	✓		✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓		✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓							✓	✓	✓			✓			✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓		✓					✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓			✓	✓	✓			✓			✓	✓				Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓			✓							✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓							✓					✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓							✓					✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

Eczacı Meryem Karaçaylı İlkokulu (Alt Düzey)

		ŞEMA ÖNCESİ DÖNEM (4-7 Yaş)								ŞEMATİK DÖNEM (7-9 Yaş)								GERÇEKÇİLİK DÖNEMİ (9-12 Yaş)									
SINIFLAR	ÖĞRENCİ İSİMLERİ	Nesneleri birbirinden kopuk (ilişkisiz) çizer.	İnsan figüründe kollar kafadan değil, gövdeden çıkar.	İnsan figüründe eller, ayaklar, burun, kaş gibi detaylar eklenir	İnsan figürünün yanı sıra ev, ağaç, güneş gibi temel nesneleri de çizmeye başlar.	Oran-orantı işlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Tüm ana ve ara renkler ile siyah ve beyazı kullanır.	Renklendirme realistik ve dekoratif biçimde çeşitlenmiştir.	Saydam (röntgen) resim görülür.	İnsan figürünü elbiseli olarak çizmeye başlar.	Boyun, eller, parmaklar, kulak gibi detaylar resimlenir.	Vücudu cepheden, yüzü yandan (profilden) çizebilir.	Oran-orantı işlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Nesneler artık birbiriyle ilişkili biçimde çizilir.	İlişkili çizim yer çizgisinin yapılmasını gerektirir.	Yer çizgisinin yanı sıra gök çizgisi de görülebilir.	Nesne çizimi çeşitlenir.	Derinlik ve perspektif yoktur.	Resimlerde teknik kullanımı başlar.	Çocuk resimlerinin canlı ve heyecanlı anlatımı son bulur.	Cinsiyet faktörü hem konu hem de çizen çocuğun kendi cinsini çizmeyi tercih etmesi bakımından devreye girer.	Resimler ve seçilen konu gerçeğe benzetilerek çizilmeye çalışılır.	Resimlerde derinlik ve perspektif algısı devreye girer.	Sosyalleşmenin artması nedeniyle kalabalık figürler tercih edilir.	Renk kullanımı yetkinleşir.	ARAŞTIRMACI GÖRÜŞLERİ	UZMAN GÖRÜŞLERİ
ANASINIFLARI			✓			✓							✓			✓	✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓	✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓					✓		✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓	✓		✓				✓			✓			✓	✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓				✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓			✓				✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓	✓	✓	✓							✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓	✓							✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓					✓		✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓				✓			✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓				✓			✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
1. SINIFLAR				✓		✓							✓		✓	✓	✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓		✓			✓		✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓			✓							✓				✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓		✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓		✓			✓		✓		✓		Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓					✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓		✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓				✓			✓						Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓		✓	✓	✓		✓	✓			✓				✓			✓						Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓			✓				✓			✓						Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓		✓			✓		✓				✓			✓				✓		şema tik	şema tik
			✓		✓	✓							✓				✓			✓				✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓			✓				✓				✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓							✓	✓	✓		✓			✓				✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓							✓	✓	✓		✓			✓				✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓				✓			✓				✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓						✓	✓	✓	✓	✓			✓				✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓			✓	✓			✓			✓		✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓			✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓						✓	✓		✓				✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓		✓	✓							✓				✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓				✓			✓				✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓			✓				✓			✓						Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓	✓							✓				✓			✓						Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓			✓							✓				✓			✓						Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓				✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓			✓							✓				✓			✓	✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓	✓				✓	✓		✓				✓			✓	✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓		✓	✓	✓						✓			✓	✓			✓						Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓			✓				✓				✓				✓			✓				✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

2. SINIFLAR			✓		✓	✓	✓					✓					✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓		✓	✓						✓					✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓			✓			✓								✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓						✓	✓				✓			✓	✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓	✓		✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓			✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓					✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓		✓	✓			✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
3. SINIFLAR			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓			✓				✓	✓			✓			✓			✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓						✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓						✓	✓				✓		✓	✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓	✓		✓	✓			✓			✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
4. SINIFLAR			✓		✓	✓		✓				✓					✓			✓		✓		✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓						✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓			✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓				✓	✓				✓			✓					Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓						✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓						✓	✓				✓	✓	✓	✓					Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

Sıdıka Bedia Kara İlkokulu (Orta Düzey)

		ŞEMA ÖNCESİ DÖNEM (4-7 Yaş)																																						
SINIFLAR	ÖĞRENCİ İSİMLERİ	Nesneleri birbirinden kopuk (ilişkisiz) çizer.	İnsan figüründe kollar kafadan doğduğu gövdeden çıkar.	İnsan figüründe eller, ayaklar, burun, kaş gibi detaylar eklenir	İnsan figürünün yanı sıra ev, ağaç, güneş gibi temel nesneler de çizmeye başlar.	Oran-orantı şiley veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Tüm ana ve ara renkler ile siyah ve beyaz kullanır.	Renk kendilerine realistik ve dekoratif biçimde yeşiklenmiştir.	Sayılam (röntgen) resim görülür.	İnsan figürünü elbiseli olarak çizmeye başlar.	Boyun, eller, parmaklar, kulak gibi detaylar resimlenir.	Vücudu cepheden, yüzü yandan (profilden) çizebilir.	Oran-orantı şiley veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Nesneler artık birbiriyle ilişkili biçimde çizilir.	İlişkili çizim yer çizgisinin yapılmasını gerektirir.	Yer çizgisinin yanı sıra gök çizgisi de görülebilir.	Nesne çizimi çeşitlenir.	Derinlik ve perspektif yoktur.	Resimlerde tekrarlık kullanımı başlar.	Çocuk resimlerinin canlı ve heyecanlı anlatımı son bulur.	Cinsiyet farkındalı hem konu hem de çizen çocuğun kendi cinsini çizmeyi tercih etmesi bakımından devreye girer.	Resimler ve seçilen konu gerçeğe benzetilerek çizilmeye çalışılır.	Resimlerde derinlik ve perspektif algısı devreye girer.	Sosyalleşmenin artması nedeniyle kalabalık figürler tercih edilir.	Renk kullanımı yetkin leşir.	ARAŞTIRMACI GÖRÜŞLERİ	UZMAN GÖRÜŞLERİ
ANASINIFLARI			✓		✓		✓		✓		✓				✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓		✓			✓							✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓		✓	✓			✓							✓											soyutlama-şema öncesi	soyutlama-şema öncesi
						✓	✓	✓										✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓								✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓			✓				✓		✓		✓	✓	✓			✓		✓			✓			Gerçekçilik Dönem	Gerçekçilik Dönem
			✓				✓								✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓				✓			✓											Şematik Dönem	Şematik Dönem
						✓	✓		✓	✓					✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓			✓	✓					✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓				✓			✓											Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓				✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓				✓	✓			✓				✓											Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓	✓				✓			✓											Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓			✓		✓	✓			✓		✓		✓				Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
		✓	✓		✓	✓									✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓			✓									✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓						✓					✓			✓											Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓			✓	✓				✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
						✓	✓								✓			✓											Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
						✓	✓	✓		✓					✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓	✓			✓					✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓		✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓	✓		✓				✓	✓				✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
					✓	✓	✓	✓	✓						✓			✓											Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓							✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓									✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓											Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓				✓			✓											Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓			✓				✓	✓				✓			✓											Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓							✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓			✓									✓			✓											Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
1. SINIFLAR			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓			✓							✓					✓										Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓						✓				✓										Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓		✓			✓										Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓				✓				✓	✓	✓		✓										Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓		✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓		Görünürde Doğalcılık Dönemi	Görünürde Doğalcılık Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓			✓		✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓							✓	✓			✓										Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓		✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓		✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
		✓	✓			✓	✓							✓				✓			✓		✓	✓	✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓		✓	✓			✓					✓				✓										Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓		✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓			✓		✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓						✓	✓			✓				✓			✓		✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓				✓			✓		✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓				✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓			✓		✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓			✓		✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓			✓	✓			✓	✓			✓			✓		✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓		✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓					✓		✓	✓			✓				✓			✓		✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓				✓		✓	✓			✓				✓	✓	✓					✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

2. SINIFLAR			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓				✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓			✓				✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
							✓	✓						✓	✓	✓	✓				✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓	✓	✓					✓	✓		✓				✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓				✓			✓			✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓			✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓		✓		✓			✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		Görünürde Doğalcılık Dönemi	Görünürde Doğalcılık Dönemi
			✓			✓							✓				✓			✓	✓		✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓							✓	✓	✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓		✓		✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓		✓				✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
3. SINIFLAR			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓			✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	Görünürde Doğalcılık Dönemi	Görünürde Doğalcılık Dönemi
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓						✓	✓	✓	✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
4. SINIFLAR			✓	✓	✓			✓		✓	✓			✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓		✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓						✓	✓							✓	✓	✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓		✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓			✓		✓	✓			✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓							✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓				✓		✓	✓						✓	✓	✓	✓	✓	✓			Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓			✓	✓			✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓				Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓					✓			✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓		✓				✓			✓	✓				Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓				Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓			✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓					✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
								✓						✓	✓			✓			✓	✓		✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓			✓		✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	Görünürde Doğalcılık Dönemi	Görünürde Doğalcılık Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓				Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓							✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

Dr. Alaeddin Cilli İlkokulu (Orta Düzey)

		ŞEMA ÖNCESİ DÖNEM (4-7 Yaş)								ŞEMATİK DÖNEM (7-9 Yaş)								GERÇEKÇİLİK DÖNEMİ (9-12 Yaş)										
SINIFLAR	ÖĞRENCİ İSİMLERİ	Nesneleri birbirinden kopuk (ilişkisiz) çizer.	İnsan figüründe kollar kafadan değil, gövdeden çıkar.	İnsan figüründe eller, ayaklar, burun, kaş gibi detaylar eklenir	İnsan figürünün yanı sıra ev, ağaç, güneş gibi temel nesneleri de çizmeye başlar.	Oran-orantı işlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Tüm ana ve ara renkler ile siyah ve beyaz kullanır.	Renklendirme realistik ve dekoratif biçimde çeşitlenmiştir.	Saydam (röntgen) resim görülür.	İnsan figürünü elbiseli olarak çizmeye başlar.	Boyun, eller, parmaklar, kulak gibi detaylar resimlenir.	Vücudu cepheden, yüzü yandan (profilden) çizebilir.	Oran-orantı işlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Nesneler artık birbiriyle ilişkili biçimde çizilir.	İlişkili çizim yer çizgisinin yapılmasını gerektirir.	Yer çizgisinin yanı sıra gök çizgisi de görülebilir.	Nesne çizimi çeşitlenir.	Derinlik ve perspektif yoktur.	Resimlerde teknik kullanım başlar.	Çocuk resimlerinin canlı ve heyecanlı anlatımı son bulur.	Cinsiyet faktörü hem konu hem de çizen çocuğun kendi cinsini çizmeyi tercih etmesi bakımından devreye girer.	Resimler ve seçilen konu gerçeğe benzetilerek çizilmeye çalışılır.	Resimlerde derinlik ve perspektif algısı devreye girer.	Sosyalleşmenin artması nedeniyle kalabalık figürler tercih edilir.	Renk kullanımı yetkinleşir.	ARAŞTIRMACI GÖRÜŞLERİ	UZMAN GÖRÜŞLERİ
ANASINIFLARI		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓																		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
					✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓			✓	✓	✓	✓					✓		✓		✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓			✓	✓		✓					✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓			✓	✓							✓													Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
					✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓													Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓	✓									✓													Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
						✓							✓		✓											Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓				✓	✓						✓													Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓	✓			✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓																	Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
					✓	✓	✓	✓	✓				✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
					✓	✓	✓	✓		✓			✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
					✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓		✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓			✓						✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
																										Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
																										Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓				✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓				✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓							✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓		✓	✓			✓				✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓				✓			✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
						✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓		✓	✓				✓	✓	✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓				✓				✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓					✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓			✓		✓			✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓		✓			✓		✓	✓	✓		✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓				✓			✓	✓												Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓								✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓										✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓			✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓				✓							✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

[redacted]																											
2. SINIFLAR			✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓			✓	✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓				✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓			✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓				✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓				✓		✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓				✓	✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓	✓			✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓			✓				✓	✓	✓		✓	✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓	✓			✓	✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓				✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓			✓			✓	✓				✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓						✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓						✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
						✓	✓				✓		✓	✓			✓	✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓							✓	✓			✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓							✓	✓	✓		✓	✓								Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
				✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓				✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓							✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓			✓		✓			✓	✓			✓	✓						✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓						✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓			✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓				✓	✓		✓				✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓				✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓						✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓				✓			✓				✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓					✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
				✓				✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
[redacted]																											
3. SINIFLAR			✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓		✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		Görünürde Doğalcılık Dönemi	Görünürde Doğalcılık Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓			✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓			✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓			✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓			✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓			✓	✓			✓	✓	✓		✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
					✓	✓	✓	✓					✓	✓			✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓				✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓					✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Görünürde Doğalcılık Dönemi	Görünürde Doğalcılık Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓					✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓					✓						✓	✓		✓		✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓			✓				✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓	✓	✓					✓	✓			✓	✓				✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓			✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓				✓			✓			✓					✓			✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓				✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

4. SINIFLAR			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	Görünürde Doğalcılık Dönemi	Görünürde Doğalcılık Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓			✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓			✓				✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓			✓					✓	✓				✓				✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓			✓				✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓				✓		✓	✓	✓		✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓		✓			✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Görünürde Doğalcılık Dönemi	Görünürde Doğalcılık Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓							✓	✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓			✓		✓	✓			✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓				✓		✓	✓	✓		✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓				✓			✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓		✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓							✓	✓							✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
					✓	✓				✓			✓				✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓				✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓		✓		✓			✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓		✓	✓		✓				✓			✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

Güneş Koleji (Üst Düzey)

		ŞEMA ÖNCESİ DÖNEM (4-7 Yaş)								ŞEMATİK DÖNEM (7-9 Yaş)									GERÇEKÇİLİK DÖNEMİ (9-12 Yaş)									
SINIFLAR	ÖĞRENCİ İSİMLERİ	Nesneleri birbirinden kopuk (ilişkisiz) çizer.	İnsan figüründe kollar kafadan değil, gövdeden çıkar.	İnsan figüründe eller, ayaklar, burun, kaş gibi detaylar eklenir	İnsan figürünün yanı sıra ev, ağaç, güneş gibi temel nesneleri de çizmeye başlar.	Oran-orantı; işlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Tüm ana ve ara renkler ile siyah ve beyazı kullanır.	Renklendirme realistik ve dekoratif biçimde çeşitlenmiştir.	Saydam (röntgen) resim görülür.	İnsan figürünü elbiseli olarak çizmeye başlar.	Boyun, eller, parmaklar, kulak gibi detaylar resimlenir.	Vücudu cepheden, yüzü yandan (profiden) çizebilir.	Oran-orantı; işlev veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Nesneler artık birbiriyle ilişkili biçimde çizilir.	İlişkili çizim yer çizgisinin yapılmasını gerektirir.	Yer çizgisinin yanı sıra gök çizgisi de görülebilir.	Nesne çizimi çeşitlenir.	Derinlik ve perspektif yoktur.	Resimlerde teknik kullanımı başlar.	Çocuk resimlerinin canlı ve heyecanlı anlatımı son bulur.	Cinsiyet faktörü hem konu hem de çizen çocuğun kendi cinsini çizmeyi tercih etmesi bakımından devreye girer.	Resimler ve seçilen konu gerçeğe benzetilerek çizilmeye çalışılır.	Resimlerde derinlik ve perspektif algısı devreye girer.	Sosyalleşmenin artması nedeniyle kalabalık figürler tercih edilir.	Renk kullanımı yetkinleşir.	ARAŞTIRMACI GÖRÜŞLERİ	UZMAN GÖRÜŞLERİ
ANASINIFLARI		✓				✓							✓				✓								Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓				✓							✓				✓								Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓	✓			✓		✓			✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓							✓				✓								Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓	✓	✓	✓	✓				✓			✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓							✓				✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓				✓	✓	✓					✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓		✓					✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓		✓		✓			✓	✓	✓		✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓							✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓				✓			✓		✓			Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓		✓	✓		✓				✓	✓			✓	✓								Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓				✓							✓				✓								Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓			✓							✓	✓	✓		✓			✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓	✓	✓		✓	✓		✓				✓			✓		✓			Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
		✓			✓	✓							✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓							✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓							✓				✓								Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓			✓			✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓				✓			✓				✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
	[illegible]	✓				✓							✓				✓								Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
1. SINIFLAR		✓	✓		✓	✓							✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓		✓					✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓			✓							✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓							✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓		✓					✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓			✓	✓	✓		✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓			✓		✓				✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓		✓			✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓	✓	✓			✓	✓			✓			✓		✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓							✓	✓			✓			✓		✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓					✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓			✓		✓				✓			✓		✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓			✓		✓				✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓		✓			✓	✓			✓		✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓		✓		✓			✓				✓			✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓			✓	✓							✓				✓								Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓				✓	✓	✓		✓			✓		✓		✓	Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓			✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓			✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓		✓			✓		✓				✓			✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓		✓		✓	Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
	[illegible]		✓	✓			✓	✓		✓	✓		✓				✓			✓		✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

2. SINIFLAR			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓				✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓					✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓		✓			✓			✓	✓		✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓				✓	✓	✓	✓								✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓			✓					✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓							✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓			✓	✓	✓		✓			✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓					✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓	✓		✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓				✓			✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
3. SINIFLAR			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓	✓				✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓					✓			✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓					✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓			✓		✓	✓			✓	✓								Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓	✓					✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓						✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓				✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓			✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓			✓		✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓					✓			✓	✓		✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓							✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓				✓	✓			✓	✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓			✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓			✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
4. SINIFLAR			✓	✓		✓	✓	✓					✓	✓			✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓	✓	✓	✓		✓					✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓	✓				✓	✓			✓	✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓				✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
						✓		✓					✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓	✓	✓			✓					✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓		✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

Anka Koleji (Üst Düzey)

		ŞEMA ÖNCESİ DÖNEM (4-7 Yaş)								ŞEMATİK DÖNEM (7-9 Yaş)									GERÇEKÇİLİK DÖNEMİ (9-12 Yaş)										
SINIFLAR	ÖĞRENCİ İSİMLERİ	Nesneleri bıkmadan kopyalıyor.	İnsan figüründe kollar kafadan çıkıyor, gövdeden çıkar.	İnsan figüründe ağız, gözler, burun, kaş gibi detaylar ekleniyor	İnsan figürünün yan sıra ve, ağız, gözler gibi temel nesneleri de çizmeye başlar.	Ortam oranı ile veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Tüm anne ve ana renkleri ile şıpkı ve boyazı kullanır.	Renk bodrume realistik ve dekoratif biçimde eşitlenmiştir.	Soydam İdealleşmiş resim görülür.	İnsan figürünü elbiseli olarak çizmeye başlar.	Boyun, eller, parmaklar, kulak gibi detaylar resimlenir.	Vücudu enpheden, yüzü yandan İprofilden İ çizebilir.	Ortam oranı ile veya algı dünyasından kaynaklı olarak gerçek dışı kullanılır.	Nesneler artık birbiriyle ilişkili biçimde çizilir	İlişkili çizim yer çizgisinin yapılmasına gerek vardır.	Yer çizgisinin yanı sıra gök çizgisi de girilebilir.	Nesne çizimi çeşitlenir.	Derinlik ve perspektif yoktur.	Resimlerde tekrar kullanımı başlar.	Çocuk resimlerinin canlıve hareketli olmasına bakılmaz son halini.	Cinsiyet faktörü hem konu hem de çizen çocuğun kendi cinsini çizmeyi tercih etmesi kalıtımdan devreye girer.	Resimler ve çoğalan konu gerçeğe benzetilerek çizilmeye çalışılır.	Resimlerde derinlik ve perspektif algısı devreye girer.	Sosyalleşmenin artması nedeniyle kalabalık figürler tercih edilir.	Renk kullanımı yeterli olur.	ARAŞTIRMACI GÖRÜŞLERİ	UZMAN GÖRÜŞLERİ
ANASINIFLARI			✓	✓	✓								✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
				✓		✓		✓					✓	✓	✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓					✓					✓	✓	✓	✓	✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓			✓				✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓					✓			✓		✓	✓	✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓	✓						✓				✓				✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓										✓			✓	✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓										✓		✓		✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓											✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓✓											✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓											✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓	✓						✓			✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓				✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓	✓		✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓			✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓		✓									✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓			✓			✓				✓				✓									Karalama Dönemi	Karalama Dönemi
			✓			✓		✓					✓		✓		✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓	✓	✓	✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
1. SINIFLAR			✓			✓					✓		✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓			✓	✓			✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓				✓	✓		✓				✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
		✓											✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓			✓	✓	✓				✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
					✓	✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓										✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
						✓	✓						✓	✓	✓	✓	✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
		✓	✓										✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓			✓					✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓				✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓	✓				✓				✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓		✓					✓	✓			✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓			✓							✓				✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓				✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓				✓									Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓							✓				✓									Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
2. SINIFLAR			✓	✓				✓		✓		✓	✓	✓							✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓						✓	✓	✓							✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓							✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓							✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
					✓	✓		✓					✓	✓	✓		✓	✓			✓					Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓			✓	✓	✓						✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓					✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓					✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓					✓		✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓	✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							✓		✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓				✓			✓				✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓			✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓				✓			✓	✓			✓				✓		✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓			✓				✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓	✓						✓	✓	✓		✓				✓		✓			Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem

Ek-5. (Devam) Öğrenci Değerlendirme Formu

3. SINIFLAR			✓			✓		✓					✓	✓	✓		✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓	✓				✓	✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓			✓	✓			✓			✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓	✓		✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓			✓	✓		✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓			✓	✓	✓			✓		✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓			✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓				✓		✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓					✓		✓			✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓	✓				✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
					✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓				Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓		✓		✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓			✓			✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓			Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓																						Şematik Dönem	Şematik Dönem
4. SINIFLAR			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓	✓			✓	✓		✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓				✓	✓		✓					✓	✓	✓			✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓			✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓		✓					✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓			✓		✓	✓		✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓		✓				✓	✓		✓	✓				✓		✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓		✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓		✓					✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓						✓	✓	✓	✓		Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓			✓	✓		✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓	✓		✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓		Şematik Dönem	Şematik Dönem
			✓		✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓		Şema Öncesi Dönem	Şema Öncesi Dönem
			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓	Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓			✓						✓	✓	✓			✓			✓	✓	✓			Gerçekçilik Dönemi	Gerçekçilik Dönemi
			✓	✓		✓		✓					✓				✓			✓	✓				Şematik Dönem	Şematik Dönem
					✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓							✓	Şematik Dönem	Şematik Dönem

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Deniz KAYA